

סאה בסאה

מתי מותר לבעל השדה להלוות חטים לאריסו- מותר לבעל השדה להלוות לאריסו חטים תמורת חטים לצורך זריעת השדה, אבל לצורך אכילה אסור. ור"ג היה מחמיר על עצמו לטול מאריסו כשער הזול בין הוזלו בין הוקרו. ואם כבר ירד האריס לשדה לעבוד בה איזה עבודה הדין תלוי, שאם דרך אותו מקום שבעל השדה נותן את הזרע וכאן השדה הייתה טובה ושינה מהמנהג והטיל על האריס לתת את הזרעים אסור להלוותו חטים לזרע, כיון שאינו יכול לסלקו מהשדה, וא"כ נתינת החטים היא הלוואה ואסור, אבל אם דרך אותו מקום שהאריס נותן זרע א"כ יכול לסלקו עד שיתן זרע, ויכול להלוותו חטים לזרע גם אחרי שירד לשדה, משום שנחשב מעכשיו שיורד לאריסותו ע"מ לקבל פחות חטים כשיעור החטים שנתן לו.

ע"ה. מה חייב להחזיר כשלוה סאה- מותר ללוות סאה ולקצוץ שישלם לו את דמיה כשער של עכשיו, ואפי' הוזלו חטים ישלם כשער של עכשיו שהרי זה כמו שהלווה דמים. ואם הלוח בסתמא והוזלו החטים נותן לו חטים, ואם הוקרו החטים נותן לו את דמיהם.

איסור הלוואת סאה בסאה- אסור להלוות כור חטים ע"מ להחזירם לגורן שמא יתייקרו החטים, ואע"פ שאז אין רגיל שיתייקרו. תוס'.

דין יש לו- מותר להלוות סאה בסאה עד שיבוא בנו או עד שימצא מפתח דסאה בסאה אסור מדרבנן, וביש לו לא גזרו. והלל אוסר ואין הלכה כדבריו. לרב הונא מותר ללוות רק כפי השיעור שיש לו, אבל לרב יצחק יכול ללוות כור אפי' אם יש לו סאה אחת, שאותה סאה עומדת נגד כל סאה מההלואה, שהרי אינו מקנה אותה למלוה, וביד הלוח לאוכלה או למוכרה ולפרוע מחטים אחרים, וא"כ כל סאה היא בתר. וכתבו התוס' שהלכה כרב יצחק, ואולם דעת ריב"ז שאסור להלוות כור ביחד, אלא כל סאה בפני עצמה, או שיתן לו ביחד ויאמר לו שיקנה בזה אחר זה, והתוס' כתבו שא"צ לדקדק בזה ומותר ללוות הרבה בבת אחת.

דבר מועט- להלל אסור לאשה להלוות ככר לחברתה, אא"כ קוצצת שתחזיר לה דמים, אבל לחכמים מותר ללוות בלא לעשות מהככר דמים שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך.

וכן הדין בבני חבורה המקפידים זה על זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומלווים במידה ומשקל ומנין, שלהלל עוברים משום ריבית אבל אם אין מקפידים מותר אף להלל, ומתני' בסתם בני אדם שמקפידים ואינם מוחלים אלא בגלל ההלואה, (והזכיר בני חבורה כיון שבהם מצוי המכשול לפי שרגילים תמיד ללוות זה מזה ואין יכולים להזהר), ורבנן מתיירים אף במקפידים דס"ל שמוחלים ולא נתנים בתורת ריבית, או דס"ל שלא החמירו באיסור סאה בסאה כ"כ לאסור אפי' ככרות.

וכן עוברים בשבתות ויו"ט משום מידה ומשקל ומנין, ואע"פ שמותר לומר לחבוננו הרגיל אצלו תן לי עשרים אגוזים, היינו כשלא מקפיד אלא מודיעו כמה הוא צריך, אבל אם אומר שיקח גם הוא עשרים, אסור משום עובדין דחול כעין משא ומתן. או שאין האיסור אלא כשאומר שיראה כמה הוא לוקח ויטול גם הוא כך, וכעין זה אסור במידה ובמשקל. ולבב"ג האיסור הוא לצרף מה שלקח עכשיו למה שלקח קודם, כי אין דרך בעה"ב לדקדק בצמצום החשבונות כך, וכתבו התוס' שזה חומרא גדולה, ואינו אלא כשנתנים מנין זה בפרוטה דבלא זה חשבון המנין אינו שייך לדמים. ורשב"א שאוסר להזכיר סכום המקח היינו שלא יאמר לו מלא לי לפי שווי

דינר, ואפי' לוקח ממנו שוה דינר ביחד אסור. תוס'. וי"מ שהאיסור מידה משקל ומנין הוא משום גזל, וא"א לומר כך.

וכן עוברים משום לווים ופורעים ביו"ט שמא יכתוב. שאין לומר לשון הלוואה ופריעה, אלא לשון שאלה וחזרה, ובני חבורה אינם רוצים לומר כך.

כמה דיני ריבית

תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, שכיון שיודעים שריבית אסורה נותנים לשם מתנה, ודווקא דבר מועט שהיו נותנים בלאו הכי, ודווקא ת"ח. תוס'.

בניו ובני ביתו- י"א שמותר להלוות לבניו ולבני ביתו בריבית כדי להטעימם טעם ריבית שידעו כמה מצטער הנותן ויבינו כמה עונשו גדול, ואינו נכון אלא אסור דילמא אתי למיסרך שיחמדו את הרווח.

מלאכה תמורת מלאכה- מותר להתחייב מלאכה ביום אחר תמורת מלאכה היום, ודווקא באותה מלאכה ובאותה תקופה ולא חוששים שיום אחד יהיה יותר ארוך מחבירו, אבל ניוכח ועידור אסור דפעמים זו קשה מזו, ומחזיר לו את המלאכה הקשה בשכר ההמתנה. וכן אסור לעשות ברביעה תמורת הגריד שימי רביעה קשים יותר למלאכה בשדות.

ע"ה: ריבית מוקדמת ומאוחרת- אסור לשלוח לחבירו מעות כשרוצה ללוות ולומר לו שהם בשביל שילוהו. וכן אסור אחרי החזרת ההלוואה לשלוח לחבירו מעות ולומר לו שהם בגלל ההלוואה.

ריבית דברים- אסור ללוה לומר למלוה דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני, ואם לא היה רגיל להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום דכתיב "כל דבר" אפי' דיבור אסור.

איסורי ריבית- המלוה עובר משום "לא תתן" על שעת ההלוואה, ומשום "אל תקח מאתו" על שעת פרעון, ומשום "לא תהיה לו כנושה כשתובעו ודוחקו, ומשום "לא תשימונ" על פיסוק התנאי, ומשום "לפני עוור" שמכשיל את הלוח. והלווה עובר משום "לא תשיך", ומשום "לאחיך לא תשיך", ומשום "לפני עוור". והערב והעדים עוברים משום "לא תשימונ", ואם לא היה מלוה בלי ערב ועדים עוברים גם על "לפני עוור". ולחכמים גם הסופר עובר.

איסורים נוספים השייכים בהלוואה-

אסור למלוה לעבור לפני הלוח משום לא תהיה לו כנושה שלא יראה בעיניו כנושה ויבוש, והעובר לפניו כאילו דנו בשני דינים.

המלוה שלא בעדים עובר משום "לפני עוור" שעולה על רוחו של לווה לכפור, ולר"ל גורם קללה לעצמו שכשתובע והלוח כופר הכל מקללים אותו, ואף לת"ח צריך להלוות בעדים כיון דטריד בגירסיה.

מלוי בריבית מפסידים יותר ממה שהרווחו שנכסיהם מתמוטטים לעולם, ומשימים משה חכם לישראל מעליא ותורתו אמת, שאומרים שאם היה יודע כמה מרויחים מזה לא היה כותבו.

ג' צועקים ואינם נענים- שצועקים בב"ד של מטה ואינם נענים מפני שגרמו לעצמם, המלוה מעות שלא בעדים, ומי שאשתו מושלת עליו, והקונה אדון לעצמו- י"מ שתולה נכסיו בנכרי שלא להשיב עצמו, ופעמים הנכרי שומע ומעמיד עדים ותובע בדיניהם. וי"מ שכותב נכסיו לבניו בחייו, וי"מ שרע לו בעיר אחת ואינו הולך לעיר אחרת.

פינת הריבית

מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות. וידועים דברי החינוך (מצ' שו) בטעם מצוה זו, שכל עיקרון של ישראל היא התורה ובעבורה נגאלו, ולכן נצטוונו למנות ממחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו כעבד ישאף צל.

אלא שלא מוסבר בדבריו מדוע הספירה נתלת בקצירת העומר - 'מהחל חרמש בקמה'. ובחי' אגדות למהרש"א ר"ה טז. ביאר דבצאתם ממצרים שנקראו חמורים והיו ישראל ג"כ בלא מצות ל"ה ראויים אלא למאכל בהמה שהן שעורים עד ספירת ז' שבועות ע"ש וכמטמונים תחפשנה שהוכנו אז לדעה שמביא מאכל חטים שאז קבלו התורה, וע"כ אמר מהחל חרמש בקמה שהוא קציר שעורים מאכל בהמה תספור נ' יום עד הבאת ב' הלחם שבאה מן החטין לקבל דעה וחכמת התורה.

ועדיין הדבר צריך תלמוד, דבשלמא מש"כ וספרתם וכו' מיום הביאתם את עומר התנופה, מובן כביאור מהרש"א שתלה הכתוב בהבאת העומר, אולם קרא דמהחל חרמש בקמה תלה המצוה בקצירת העומר, ומה מיוחד בקצירה. ואמנם הפסוק מפרש 'מהחל', ומבואר שיש ענין מיוחד בהתחלה, ומובן שהקצירה היא ההתחלה, והא גופא צ"ב מה הענין בהתחלה.

הרמח"ל בספרו מס"י, אחר שביאר את מהות החסידות שהיא לעשות נח"ד ליוצרו, ואחר שביאר כל חלקיה של מידה יקרה זו, יחד פרק מיוחד - פרק כ' - למשקל החסידות, וכתב שבהיות ענין זה עיקרי מאוד מאוד ודקותו רב לא יוכל איש להצליח במשקל הזה אלא בג' דברים: א' שיהיה לבו ישר שבלבבות לעשות נח"ד לפניו ית' ולא זולת, ב' שיהיה מעיין במעשיו עיון גדול לכוונם לתכלית זו, ג' "ואחר כל זאת יהיה משליך ית' על ה' שאז יאמר בו אשרי אדם עוז לו בך וגו' לא ימנע טוב להולכים בתמים".

ובשלמא שיהיה לבו ישר ושיעיין במעשיו עיון גדול מובן שנצרכים תנאים אלו למשקל זה, אולם שיהיה משליך על ה' יהבו הרי הוא יסוד כללי לכל תנועה מתנועות נפשו וגופו של יהודי ולכל הצלחה מהצלחותיו וצ"ב במה זה נוגע בפרט למשקל החסידות.

והנראה מבואר בזה שאכן הענין שישליך על ה' יהבו נצרך במיוחד לעצם מהות משקל החסידות, דבאשר משקלו הוא לברר הדק היטב מה רצון ה' לעשות כן או כך הרי שגם אחרי שלבו ישר שבלבבות והוא מעיין עיון גדול כנדרש - לא יהיה משקל זך אם תשתייר בנפשו תחושת עצמיות שבידו הדבר להצליח בכך, הן הצלחת עצם המשקל והן הצלחה להגיע בפועל אל התכלית, מפני שכל תחושת עצמיות חי בה רצון עצמי, ורצון זה מעיב על הטוהר המוחלט של הרצון לדעת ולקיים רצון ה"ת ולא זולת.

וביטול מוחלט של תחושת עצמיותו יתכן אך ורק בהכרה שקוטב תחילת היותנו יונק תדיר ממקורו, וכל תנועותינו ופעולותינו - שהם ענפי היותנו - אינן אלא מנח יניקה זו, כך שכל דהו של תחושת עצמיות מעיד על חוסר שלמות בהכרת תלותנו בעצם תחילת היותנו ביניקה תמידית ממקור ההויה.

בית אשך בכבוד ומצ"ע

אוסר בכבוד

חושבים עתיד כהלכה

בעידודם וברכתם של מרתן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:

info@osher-b.org

והלא דבר הוא שב' פרשיות ראשונות שבתפילין הינן קדש לי כל בכור ופדין פטר חמור ובכור בהמה טהורה. רק אח"כ פרשיות שמע והיה אם שמוע. והיינו שקבלת עומ"ש שלמה מצריכה להכיר ולקבוע בגופנו במוחש שחתימת מצויאתנו אינה מעצמנו אלא לעולם יונקת היא מבוראנו, רק בואת תהיה קבלת עומ"ש שלמה בלא שיוך [אולי נוספת בזה הטעמה בהא דהקורא ק"ש בלא תפילין כמעיד עדות שקר בעצמו]. והכרה זו צריכה שתהיה כלפי התחלת כל דרגות בחינות החיות הכלולות באדם, הן הבהמיות והן העליונות יותר, הן כנגד הלב מקור ההרגשות והן כנגד המוח מקור המחשבות וכו' אחרי ומכאן שחתימת הוייתנו לעם היתה יציאה לחירות עולם, כלומר גם אם אח"כ ישנם שעבודים משיעבודים שונים אולם התחלתה בשנו בת חורין היא לעולם, ומכחה מתחדשת בנו תמיד חירות להיות עבדי ה' ולא עבדי פרהע.

נציגה נא שאלה בהלכות ריבית שהתעוררה מתוך הידור להתרחק מחמץ. מעשה ביהודי שלוח חבילת עוגיות לפני פסח ע"מ שיפריענו לאחר הפסח, ולא ציינו מתי בדיוק, והנה מיד לאחר הפסח פרע הלוח את העוגיות, וציון בפני המלוה שטרך ויגע להשיג מהודרות מאותן שנטחנו ונאפו לאחר הפסח, והוסיף וציון כי הגם שבועד שבווע יוכל למצוא כן ביתר קלות עוגיות כאלה בכל זאת הטריח את עצמו לפרוע דוקא כעת בכדי שיוכל ליהנות מיד לאחר הפסח מעוגיות ללא כל חשש.

טרם נדון על אופן הפרעון יש להעיר כי עצם הלואה שכזו לא תהא מותרת אלא ביש לו, אבל לא יוכל להסתמך על יצא השער, דברמ"א (י"ד קסב ג) מבואר דהא דיכול ללוות על סמך שער שבשוק היינו דהלוה יוכל לפרוע אימת שירצה אבל אם התנה שלא יוכל לפרוע עד שעת היקר אסור, ומקורו בתשובת הרא"ש (קח טו), ושם מבואר דלאו דוקא כשאנו יכול לפרוע עד שעה שידוע שעתידי להתייקר, אלא כל שהתנה שלא יוכל לפרוע עד זמן קבוע אסור שמוא יתייקר עד אז, דמ"ט שרינן ללוות על שער שבשוק מפני שיכול לקנות ולפרוע מיד וחשבינן כפרע לו, משא"כ כשהתנה שלא יוכל.

אכן גם אם ההלואה נעשתה שלא כדון אין איסור לפרוע את הכמות שלוח כל שבפועל לא התייקר השער ולא מרויח הלוח.

מעתה נבא לדון באופן הפרעון. זה לכאן אי"צ לפנינו שבמידה ועוגיות מקמח שנטחן לאחר הפסח שוות יותר מעוגיות רגילות אסור, ואפי"ם אם ההלואה נעשתה באופן המתור, כגון יש לו, דבעלמא כה"ג שרי אף אם התייקר, כאן לא מהני, שעד כמה שעוגיות רגילות שוות כפי שהיו ורק הנטחנות לאח"פ שוות יותר הוי כמחזיר מוצר יקר יותר, כל הנידון הוא בגוונא ששווי אותן שנאפו מקמח שנטחן לאחר הפסח שוות כמחזיר עוגיות רגילות, וכן הוא בד"כ.

והנה בפשטות מעיקר הדין יכול לפרוע לו מעוגיות שנמכרו בפסח, וכ"ש אם נאפו אחר הפסח גם אם הוא מקמח שלפני הפסח, דכיון שעפי"ן דין הם מותרות באכילה, הוי פרעון, ונמצא שטרך יותר מדין. אמנם מוצד לו נראה דלא אסור, כיון שדאי ממידת ההגיונות היא לפרוע עוגיות לאחר כל חשש כשם שקיבל מהלוה עוגיות ללא כל חשש.

אולם אעפ"י ש בפרעון שכזה כמה צדדי איסור. חדא, גם אם מותר לו לטרוח מחמת ההגיונות מ"מ צריך לדעת אם הסיפור על כך הוי ריבית דברים. ותלוי אם מספר לו כמסחי לפי תומו להרגשתו הטובה כדרך אנשים בחמדים י"ל דכה"ג שרי, אך אם הקשר ביניהם לא כ"כ חם הרי שדיבור זה הוא מחמת המתנת המעוטה.

ברם גם אם יש ביניהם היכרות משכבר הימים ואך טבעי הוא שייסיח לפי תומו למען ההרגשה הטובה, מ"מ כיון שאומר לו שטרך והקדים לפרוע סמוך לאחר הפסח בכדי להנאות מיד בעוגיות ללא חשש ודאי כה"ג אי"ז סתם מסחי לפי תומו, ולא מבעיא דהוי ריבית דברים, אלא שעצם הטרחה עבור כן אסורה, באשר אם ימתין שבווע יוצרך לטרוח כ"כ, ויתכן מאוד שטרחה זו שיה סכף וא"כ אינה רק דברים אלא הוי ריבית ממון.

ואפי"ם אם מדובר במלוה שידוע ומוכר כמחמיר שלא להדקק אלא למאפים מקמח שנטחן לאחר הפסח ונימא דאומדנא דמוכח שההלואה היתה על דעת כן שיפרע לו דוקא ממאפים שכאלה, מ"מ כיון שיכול לפרוע לו לאחר שבווע בלא טרחה, וטורח בכדי שיהנה מכך המלוה בסמוך לאחר הפסח, ומפרש לו שטרך עבור כן, יש לאסור משום ריבית דברים, ויתכן אף משום ריבית ממון וכנ"ל.

האומנים

פועל שאמר לו בעה"ב לשכור פועלים ושינה משכרם

בעל הבית ששכר פועלים וקצץ להם שכר מסוים, עליו לשלם כפי שקצב, אפילו אם המחיר הרגיל הוא פחות או יותר. סוגייתנו עוסקת במקרה שבעה"ב שלח שליח לשוכרם, והשליח שכרם בסכום אחר ממה שאמר לו בעל הבית, והגמ' דנה כמה בעה"ב צריך לשלם, ומתי השליח מרויח או מפסיד את הפרש, ומתי יש לפועלים תרעומת על השליח כשהם מקבלים פחות ממה שאמר בעה"ב.

כתבו התוס' (ד"ה השוכר) דאיירי בין בשכיר יום בין בקבלנות.

ע"ן. אם בעה"ב אמר לו לשכור בד' ואמר להם בג' ללישנא קמא אין להם עליו תרעומת, שהרי סברו וקיבלו. וללישנא בתרא יש להם תרעומת משום "אל תגמגם טוב מבעלי".

ואם בעה"ב אמר לו לשכור בג' והוא אמר להם ד' ולערב לא הביא להם בעה"ב אלא ג', הדין תלוי, שאם אמר להם שכרם עלי, יתן להם ד' וחוזר ונטול מבעה"ב מה שהתנהו (כדון השוכר פועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו), ואם אמר להם שכרם על בעה"ב ישלם להם בעה"ב כמה שרגילים לשלם שאם רגילים לשלם ד' בע"כ ישלם ד', שהרי זה מה שהתנהו, ואם הפועלים נשכרים בג' ישלם ג', ואין כאן תרעומת שהרי זה המחיר.

כמה אופנים שיש לפועלים תרעומת - א' אם יש שנשכרים בג' ויש שנשכרים בד', ישלם להם בעה"ב ג', ויש להם תרעומת על הפועל ששכרם, משום שהיו טורחים למצוא בד'. ב' בפועל שיש לו שדות של עצמו שלא היה מסכים להיות פועל בפחות מד'. ג' כשהפועלים טוענים שעשו עבודה טובה יותר בגלל שאמר שיתן להם ד', וא"א לדעת אם באמת עשו עבודה טובה יותר משום דאיירי בריפקא חריץ, וכבר נתמלא מים.

מה הדין כשאמרו לו שישלם כמו שאמר בעה"ב - אם אמר בעה"ב ג', והוא אמר להם ד', ואמרו לו שהם נשכרים כמו שבעה"ב אמר, אין כוונתם לפחות מהסכום שאמר להם וכוונתם שהם מאמינים שכך אמר בעה"ב, (או שאם בעה"ב אמר יותר שישלם יותר. תוד"ה ואילו) ואם אמר שכרם עלי יתן משלו, ואם אמר שכרם על בעה"ב יש להם תרעומת עליו. והגמ' מסתפקת מה הדין אם הוא אמר להם ג' ובעה"ב אמר ד', והם אמרו לו שישלם כמו שבעה"ב אמר, אם כוונתם שהם מאמינים לו שכך אמר בעה"ב וישלם ג' ויש להם עליו תרעומת, או שכוונתם שישלם כמו שבעה"ב אמר ויקבלו ד'.

הגמ' מנסה לפשוט דין זה מאשה ששלחה שליח שביא לה את הגט ויהיה שליח של הבעל להולכה, והאשה תתגרש כשיגיע הגט לידה, והשליח אמר לבעל שהוא שליח קבלה, והבעל אמר לו הילך כמו שאמרה, שאינה מגורשת אפי"ם כשהגיע גט לידה, ומשמע שהבעל סומך על השליח ולא עשאו שליח הולכה, ולכן לא מתגרשת אף כשהגיע הגט לידה דשליח קבלה אין הבעל יכול לעשות, דאם סומך על השליח תתגרש כשיגיע גט לידה שהרי עשאו שליח הולכה.

ע"ן: רב אשי דוחה שהטעם הוא מפני שהשליח עקר את שליחותו, שאמר שאינו מסכים להיות אלא שליח קבלה, שאינו רוצה לטרוח להיות שליח הולכה, ולכן גם אם הבעל עשאו שליח הולכה לא הוי גט, וגם אם נמלך כיון שלא קיבלו ע"מ כן אינו שליח גירושין. והנזון הנ"ל הוא נ"מ במקרה הפוך ששלחה האשה שליח קבלה והוא אמר לבעל שהוא שליח הולכה, שאם סומך על השליח מגורשת כשיגיע גט לידה שהרי השליח נתרצה להיות שליח הולכה, ועשה את שליחות הבעל, ואם כוונת הבעל למה שהאשה אמרה הרי היא מגורשת מיד.

בעה"ב או פועלים שחזרו בהם

שיטת התוס' (י. ד"ה יכול) שלכו"פ פועל יכול לחזור בו באמצע העבודה, ולגבי קבלן דעת התוס' (מ"ח. ד"ה והא) שאם עשו קנין רק פועל יכול לחזור בו ולא קבלן. אמנם הנדון בסוגייתנו אינו לגבי עצם החזרה, אלא לגבי ההפסד שנגרם כתוצאה מהחזרה, האם הפועל מפסיד או בעה"ב מפסיד, כשהפועל חזר בו או כשבעה"ב חזר בו. וכן יבואר מה הדין בפועלים שנשכרו למלאכה מסוימת והתחדש דבר שכבר אין המלאכה נצרכת, האם חייב בעה"ב לשלם להם.

השוכר את האומנים לעשות מלאכה וחזרו בהם לפני שהתחילו במלאכה, או שבעה"ב חזר בו, אין להם זה על זה אלא תרעומת, ואין כאן תביעת ממון דהא דברים בעלמא נינהו. וכתבו התוס' (ד"ה אין) דאע"ג דקיימא לן כר"מ דאין דינא דגרמי, הא פטור לפי שעדיין הם יכולים למצוא מקום אחר להשתכר, והתרעומת היא על הטירחא, ואם אין להם מקום אחר להשתכר חייב לפי ר"מ.

ואם חזרו בהם אחרי שהתחילו במלאכה -

במתני' מבואר שאם התחילו במלאכה מי שחזר בו ידו על התחנתוה שאם הפועלים חזרו בהם אם הוקרו פועלים פוחת משכרם כמה שיצטרך לשכור פועלים אחרים, ואם הוזלו נותן להם לפי מה שעשו, ואם בעה"ב חזר בו, אם הוזלו פועלים נותן להם כל שכרם חוץ ממה שצריך להוציא כדי להשלים את המלאכה, אמנם אם הוקרו פועלים כתבו התוס' (ע"ו. ד"ה השוכר) שאין סברא שיצטרך לשלם להם לפי המחיר היקר, שהרי אינם מפסידים ממה שחזר בו אלא הם מרוויחים.

ובגמ' איתא שלת"ק משלם להם כמה שכבר עשו, ואפי"ם אם נתייקרה המלאכה אינו פוחת משכרם, דיד פועל על העליונה דיכול לחזור בו משום "כי עבדי הם" ולא עבדים לעבדים, ואם יסיימו את המלאכה יקבלו את שאר התשלום, ואף אם חזרו בהם הפועלים ופייסם בעה"ב, אינם יכולים לטעון שנתרצו רק לפי המחיר היקר, ויכול בעה"ב להוסיף להם באכילה ושניה, ולתת להם את שאר השכר. ואם שכרם ביותר מהמחיר הרגיל משום שלא הסכימו לקבל את השכר הרגיל ונתייקרה השכירות כפי המחיר ששכרם, אינם יכולים לבקש שיוסיף להם על המחיר, כיון שנתרצו למחיר זה.

ולרבי דוסא יד פועל על התחנתוה, ואם נתייקרה המלאכה פוחת משכרם כפי מה שצריך להוסיף, ואם יסיימו את המלאכה יקבלו כמה שאמר להם, ואפי"ם אם הוזל המחיר וחזר בו בעה"ב מחמת שגאה, והפצירו בו כדי שלא יצטרכו לחפש מקום אחר להשתכר (תוס' שם), וחזר ושכרם, אינו יכול לפחות משכרם, כי הם טוענים שכוונתם היתה לעשות לו עבודה טובה יותר. ואם הם הסכימו למחיר זול יותר והוזל המחיר אינו יכול לפחות משכרם, כיון שנתרצה למחיר זה. והלכה כרבי דוסא.

ובדבר האבד אם ימתין (כלה, מת, משרה) ואינו מוצא פועלים אפי"ם במחיר היקר, יכול לשכור פועלים אחרים עד כדי שכרם - כל מה שיש בידו משכרם שלא שילם להם יכול לתת לאחרים, ואם באה חבילה לידו כדרך האומנים שמביאים את כלי מלאכתם לבית בעה"ב. רש"י. עד ארבעים וחמישים זוז. ולתוס' (על פי המהר"ם) איירי שהביאו משכון לבעה"ב, וקמ"ל שאין זה אסמכתא, או שנתנו לו לשכור בכל שווייה. (ע"ח.). וכן יכול להטעות ולומר להם שהוא ישלם להם יותר, ואם יש פועלים אחרים לשכור אין לו עליהם אלא תרעומת.

ע"ן. ואם אין צורך למלאכת הפועלים כגון שהלכו החמרים ולא מצאו תבואה, או שהלכו הפועלים ומצאו שדה לחה, צריך לשלם שכרם כפי שהיו מתרצים לפחות משכרם ולשבת בטל מפני שהיה עליו להודיעם שאם ימצאו שדה לחה לא יתן להם כלום, וכתבו התוס' (ד"ה אין) שכוונת הגמרא שאם הלכו מסתמא אינם מוצאים מקום אחר להשתכר, ולכן בעה"ב חייב. ואם הלכו בלילה וראו שהשדה לחה אינו משלם להם כלל שע"מ כן נשתכרו ולא היה להם ללכת בבוקר, וכן אם שכר פועלים להשקות שדה והלכו לשדה בלילה וירד גשם אינו חייב לשלם להם, (וכתבו התוס' ד"ה ואתא) שיש גורסים ואתא מיטרא בלילה, וצ"ל לפי זה דאיירי שסיירו בקרקע, או

מחיר יבואר בכבוד וחי"ם

חושבים עתיד כהלכה

ביעודם ובכרתם של מרגל ורגל נדוה ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 office@osher-b.org

שבהשקיה אפי' לא סיירו ההפסד שלהם, ורק בשכרם לחרישה אינם יודעים שעי' הגשם לא תהיה ראויה לחרישה אא"כ סיירו בשדה. עוד כתבו התוס' דדווקא בפועלים אין להם ליטול אלא לפי מה שעשו, אבל באריס יש בזה מהחלוקת, ולהלכה אינו מפסיד כלום), **אבל אם לא הלכו לשדה בלילה חייב לתת להם כפועל בטל**, מפני שהיה עליו להודיעם שאם ימצאו שדה לחה לא יתן להם כלום, וכן **אם עלה הנהר משלם להם כפועל בטל** שאין הפועלים יודעים שהנהר יכול להשקות את שדהו. ואם הנהר התייבש באמצע היום (עי' שדולים ממנו, שזה דבר שעשוי לקרות. תוד"ה ופסק).

אם הדבר אינו שכיח הפסידו הפועלים, ואם הדבר שכיח בעה"ב הפסיד. ואם סיימו את המלאכה באמצע היום יכול לתת להם מלאכה אחרת שוה לזו או קלה יותר, אבל אם יש לו רק מלאכה קשה יותר אינו יכול לתת להם לעשותה, ומשלם להם כפועל בטל, ובאוכלושי דמחוזא שנחלשים ללא עבודה נותן להם שכרם משלם.

ע"ז: דין פועל וקבלן שחזרו בהם באמצע המלאכה, לרבי דוסא- השוכר פועל ונאנס הפועל באמצע המלאכה, אם שכיר הוא נותן לו חצי שכרו, ואם קבלן הוא נותן לו חצי קבלנותו. ומשמע שאם לא נאנס ידו על התחחונה. והיינו כרבי דוסא דס"ל יד פועל על התחחונה בין בשכירות בין בקבלנות, ורב פוסק כרבי דוסא בקבלנות, וחולק עליו בשכירי יום, דס"ל שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום דכתיב "עבדי הם" ולא עבדים לעבדים, אבל בקבלנות אין זה עבד אלא לעצמו. (ופועל החוזר בו ידו על העליונה, אבל לעצם החזרה גם לרבי דוסא יכול לחזור בו. תוס' לעיל י. ד"ה יכול). אמנם בדבר האבד לכו"ע אין הפועל יכול לחזור בין בשכירות בין בקבלנות, ורק אם הוא אנוס הוא יכול לחזור בו. ולל"ב גם לרבי דוסא שכיר יום אין ידו על התחחונה.

לוקח שלא שילם הכל כמה קנה

איתא במתני' (עו.) שכל החוזר בו ידו על התחחונה, ולעיל נתבאר שכוונת המשנה לענין פועל שחזר בו, הגמרא אומרת ש"ל שכוונת המשנה אינה לפועל אלא למי שחוזר בו ממכירת קרקע לפני סיום כל התשלום, והגמרא מבארת מתי קנה את הכל למרות ששילם מקצת, ומתי לא קנה אלא כנגד מעותיו או שלא קנה כלל.

הקונה שדה ושילם מקצת וחזר בו המוכר, יד לוקח על העליונה, והוא יכול לבקש מעותיו או קרקע עידית כנגד מעותיו (והיינו מעידית שבשדה זו, שהרי אינו חמור מבעל חוב שדינו בבינונית. ולרב אחא בריה דרב איקא נותן לו מעידית דנכסיו דדינו כמזיק שמשלם בעידית, כיון שהקונה מכר נכסיו בזול בשביל הקניה דסתם קונה קרקע גדולה אין מעות מצויות בידו. וכתבו התוס' (ד"ה והוח) דאינו משלם כפי שהפסידו, אלא קצת דימויו למזיק ליטול מן העידית). ואם הלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה, יכול המוכר להחזיר לו את המעות, או קרקע זיבורית כנגד מעותיו, וכתבו התוס' (ד"ה לא וד"ה מעידית) דזיבורית שבה היינו כדי שיהיה דומה בעידית, או לומר שאע"פ שיש לו מעות יכול לתת לו קרקע (אע"פ שבעל חוב אינו יכול), לפי שנתקיים המקח כפי המעות שנתן. ואינו נוטל מבינונית לפי שקבסו את החוזר. **ולשיטת רשב"ג אף לוקח ששילם מקצת קנה את כל הקרקע**, אמנם אם המוכר מחזר אחר הלוקח שישלם לו את השאר לא קנה דגלי דעתיה שהוא נאלץ למכור בשביל המעות, ואם היה יודע שלא ישלם לו הכל לא היה מוכר, ובאופן זה מלמדים אותם לכתוב שקנה את כל הקרקע והשאר הוא חוב, והרי הוא כאילו נטלם וחזר והלוה אותם, וקרקע נקנית בכסף, ומשלם לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים.

המוכר חפץ לחבירו ועדיין לא שילם לו כלל, או אפילו אם נשאר חייב לו אפילו מעט, אם המוכר עייל ונפיק אזוזי לא קנה אפילו אם משך, והיינו אם פירש שהמשיכה תקנה הכל והמעות יהיו הלואה, דלא מסתבר שמדובר לענין מי שפרע. (תוד"ה עייל). ואי לא עייל ונפיק אזוזי קנה, דגלי דעתיה שלא מכר אלא כדי לקבל מעות, וכיון שלא נתן לו מעות בעת דחקו אדעתא דהכי לא זבין. אמנם אם המוכר מכר שדהו מפני רעתה חל הקנין אף בעייל ונפיק אזוזי, דאנן סהדי

שאף בלא אונס דזוזי היה מוכרה, ועייל ונפיק אזוזי כדי שהלוקח לא יחזור בו, וכתבו התוס' שבזה אפי' אם הלוקח לא שילם כלל קנה. אמנם אם רצה למכור שדה במאה ולא מצא קונה ומכר שדה אחרת במאתים לא קנה דאנן סהדי שמכרה בעל כרחו, ויכול לומר שחיזר אחר המעות כדי לקנות שדה קטנה תחתיה, ואם היה יכול לטרוח ולמצוא קונה לשדה של המאה הגמ' מוסתפקת אם קנה או לא.

דין מכירה עם ערבון- הנותן ערבון לחבירו ואמר הלוקח שאם יחזור בו יהיה הערבון למוכר, והמוכר אמר שאם יחזור בו יכפול את הערבון ללוקח, לרבי יוסי נתקיימו התנאים דס"ל אסמכתא קניא. ולרבי יהודה קונה רק כנגד הערבון. ואמור רשב"ג שדין זה הוא רק כשהערבון ניתן בתורת קנין על כל המקח, והמוכר לא הוזיל למכור לו בסכום זה את כל הקרקע, אבל אם שילם מקצת המעות בתורת תחילת פרעון עבור קרקע, קנה, ומשלם את שאר הדמים אפי' לאחר כמה שנים, והיינו בלא עייל ונפיק אזוזי וכדלעיל.

המלוה מעות לחבירו ופרע לו מעט מעט הוי פרעון, ויש לו על הלווה תרעומת מפני שהפסידו.

כל המשנה ידו על התחחונה, כרבי יהודה בשוכר את הפועל לצבוע לו אדום וצבעו שחור (לקמן ע"ח:).

השוכר חמור ושינה בין הר לבקעה

יש מחלוקת תנאים אם שוכר דינו כשומר חינם וחייב רק בפשיעה, או שדינו כשומר שכר וחייב גם בגניבה ואבידה. ויש מחלוקת אמוראים מה הדין היכא שתחילתו בפשיעה וסופו באונס. הסוגיא דהלן אינה דנה במקרים הנ"ל, אלא במקרה שהשוכר שינה ממה שהוא סיכם עם בעל הבית, והבהמה ניזוקה באופן שאינו פשיעה בעצם הדבר, אלא שיש תלות שהנזק קרה בגלל השינוי, ומבארת מתי חייב ומתי פטור.

ע"ת. השוכר חמור **להוליכה בהר והוליכה בבקעה** אם החליקה פטור מפני שבהר היא יותר עלולה להחליק, לפי שההר משופע, ואם מתה מחמת החום חייב, מפני שהבקעה חמה יותר מחמת שיש הרים מסביבה ואין אויר שולט בה.

ואם שכרה **להוליכה בבקעה והוליכה בהר** -בראש ההר, אם החליקה חייב, ואם מתה מחמת החום פטור, אא"כ מתה מחמת העליה, וכתבו התוס' (ד"ה הוחמה) דאפי' למי"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, הכא בהוחמה פטור, דאינו חייב אלא כשיש תלות שאם לא היה פושע לא היה בא האונס. עוד כתבו התוס' (ד"ה אם) שמה שפטור בהוחמה איירי שראינו שעלתה בלא טורח והלכה אח"כ הרבה ולא הזיעה.

מתי חייב אפי' כששני הדרכים שוות-

ברישא דמתני' מבואר שאם שינה מהר לבקעה או להיפך חייב אפי' הלך איתה שיעור דרך שוה למה ששכרה ואפי' הלך פחות. תוד"ה אפילו.

לרבי ינאי איירי **במתה מחמת אויר**, שבזה תולים שדווקא אויר של מקום זה (הר או בקעה) הרג אותה, רש"י מפרש שמתה לפי שלא היתה רגילה באויר זה. והתוס' (ד"ה כגון) כתבו דאיירי שידוע שבאותו יום היה אויר משונה בהרים יותר מבבקעה או להיפך משלג או מטר, ונקט הר ובקעה משום שרגיל שיהיה שינוי באויר בין זה לזה, משא"כ בין הר להר או מבקעה לבקעה.

לרבי יוסי ברבי חנינא איירי **שמתה מחמת אובצנא** – עייפות ויגיעה, שאם מתה בהר תולים שמתה מחמת העליה שעלתה בהתחלה, ואם מתה בבקעה תולים שמתה כיון שלא היה לה אויר. וכתבו התוס' (ד"ה רבי יוסי) שאע"פ שמתה מחמת מלאכה, כיון ששינה חייב אפי' למי"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור.

לרבה איירי **בהכישה נחש**, והא דלא נקט מבקעה לבקעה ואיירי שבאחד מצויים יותר נחשים, משום דס"ל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ואם שינה מבקעה לבקעה לא הוי תחילתו בפשיעה. תוס' שם.

ולריו"ח **מתני' כר"מ דס"ל שכל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן**, וכמו שמצינו שהנותן דינר לעני לקנות בו חלוק לא יקנה בו טלית, וכן להיפך, ופירש ר"מ הטעם מפני שמעביר על דעתו של בעה"ב, (ובלא זה היה

אפשר לפרש הטעם שלא יבוא לחשוד בנותן שאמרו שיתן לעני ולבסוף לא נתן).

וכתבו התוס' (שם) דכל הנך אמוראים ס"ל כרבא דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם, דלאביי דס"ל הבלא דאגמא קטלא, והיינו כל שינוי אע"פ שאינו ידוע שזה אויר רע יותר, א"כ במתני' חייב אפי' אם מתה כדרכה. אמנם נראה דחוק שאביי יחלוק על כל האמוראים, על כן כתבו התוס' דלא חשיב תחילתו בפשיעה כיון שיכול להזהר שלא תחליק בהר ולא תתחמם בבקעה, ובלא פשיעה מודה אביי דפטור במתה כדרכה.

ע"ח: הנותן צמר לצבע ושינה הצבע מהצבע

שאמרו לו בעל הצמר, לר"י משלם בעל הצמר את ההוצאות של הצבע דמי עצים וסממנים ולא שכרו משלם, או את מה שהשביח הצמר, הפחות שביניהם. ולר"מ הצבע נותן לבעלים דמי צמרו. הגמ' אומרת שאין ראייה מדברי ר"מ שכל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, ד"ל שדווקא כאן חייב מפני שקנאו הצבע בשינוי מעשה, ואיכא למי"ד שינוי קונה, אבל בחמור דמתני' לא נשתנה החמור.

שינוי במעות צדקה- לר"מ שיטת ת"ק שמגבית

פורים שגובים מבני העיר לצורך סעודת פורים לעניים, יתנו את כולה לעניים דפורים, ואם גבו מעות פורים (תוד"ה מגבת) עבור עניי אותה העיר יתנו רק לעניי אותה העיר, ואין מדקדקים בדבר לומר שדי להם בפחות, והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים, ימכר ויפול לכיס של צדקה. ורבי אליעזר אומר שהעני עצמו אינו רשאי אפי' ליקח בהם רצועה לסנדלו, אא"כ התנה במעמד אנשי העיר, ורשב"ג מיקל. הגמ' אומרת שאין הכרח מר"מ שהמשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, ד"ל שהטעם שנתנו לו דווקא לצורך פורים והמעות בחזקת הבעלים חוץ ממה שהוציאו לסעודת פורים. וכתבו התוס' (שם) שדווקא מעות פורים אין לשנותם לדבר אחר, אבל סתם מעות של צדקה מותר לשנותם למה שרצו, אפי' באו לידי גבאי, אמנם אין לשנותם לעניי עיר אחרת. עוד כתבו התוס' (ד"ה רבי אליעזר) שת"ק מדבר רק על הגבאי, ור"א מדבר על העני עצמו.

מתי יכול המשכיר לומר לשוכר הרי שלך לפניך

השוכר חמור וכדומה, המשכיר חייב להעמיד לו את החמור, והשוכר חייב לשלם שכרו. הגמרא דנה מה הדין באופן שקרה משהו לחמור שאינו ראוי למלאכה כמו בתחילה, האם המשכיר חייב להעמיד לו חמור אחר או לא.

השוכר חמור והבריקה (י"מ חולי בעין, וי"מ אבזקת שהתלעו רגליה. ומעשה באחד שאמרו שראה אבזקת אוכלת מבגדי המלך, י"א שאמרו שראה בבגדי כסף -) פשתן) והרגוהו, מפני שאין העש אוכל בגדי פשתן, וי"א שאמרו שראה בבגדי דהב (-צמר צבוע אדום) והניחוהו), או שנשתטתה, יכול לומר לו הרי שלך לפניך מפני שעדיין היא ראייה למשאוי, ולרשב"א השוכר חמור לרכב עליה והבריקה או נשתטתה חייב להעמיד לו חמור. הגמ' אומרת ש"ל שדברי רשב"א הם דווקא בשכרה לרכוב עליה ושמא תפילנו בגשר או בבור, או לשאת עמה כלי זכוכית, אבל בשאר דברים מודה רשב"א שיכול לומר לו הרי שלך לפניך.

ואם לקחوه לעבודת המלך והיא אנגריא חוזרת יכול לומר לו הרי שלך לפניך, ואע"פ שמתעכב במלאכתו אינו חייב בשביל זה להעמיד לו חמור אחר. (תוד"ה באנגריא). ובאנגריא שאינה חוזרת, לרב חייב להעמיד לו חמור אחר דהוי כמתה או נשברה, ולשמואל אם בדרך הליכתה ניטלה אומר לו הרי שלך לפניך, לרש"י היינו שהאנגריא מוליכתה באותה הדרך שהוא רצה ללכת, והדרך היא שהבעלים הולך אחרי החמור וכשימצאו חמור אחר יחזירו לו את שלו, וכיון שאף מזלו גרם ישכור חמור אחר וילך אחריהם. ולר"ח דרך הליכתה היינו שאין מחפשים בבתים אלא בדרך, ואינה חוזרת היינו שאינה חוזרת כלל, ואומר לו הרי שלך לפניך משום שמזולו גרם. ואם הולכים למקום אחר חייב להעמיד לו חמור אחר. וכן איתא בברייתא בשם

רשב"א, לל"ק שמואל ס"ל כרשב"א, ולל"ב כל הברייתא ס"ל כרשב"א.

ע"ט. ואם מתה או נשברה באמצע הדרך אם השכיר לו חמור בסתמא חייב להעמיד לו חמור אחר, ואם השכיר לו חמור זה ומת, אם יש בדמיו לקנות חמור כל שהוא יקנה וישלים דרכו, שהרי שיעבד לו חמור זה, ואם יש בדמיו רק כדי לשכור חמור אחר, לשמואל ישכור חמור אחר שהרי שיעבד לו חמור זה, ולרב לא ישכור חמור אחר מפני שמכלה את הקרן, וצריך לשלם דמי חצי הדרך, ואין לשוכר עליו אלא תרעומת שהשכיר לו חמור כחושה, ואם שכיה לשכור חמור אחר אין לו עליו תרעומת. וכתבו התוס' (ד"ה אילו) שמה שמשלם לו על חצי דרך באינו מצוי לשכור, איירי שאם מוסיף קצת ימצא לשכור, ולכן נותן לו חצי שכרו כיון שנהנה והמשכיר הוא אנוס, או דאיירי שיכול למכור את הסחורה במקום שמת החמור. עוד כתבו התוס' (ד"ה ואם) שבבית שנפל אין מוכרים אותו כיון שהוא עומד לחזור ולהיבנות, אבל חמור שמת עומד לימכר בדמיו.

ולדברי רב שלא מכלים את הקרן, הא דאיתא בברייתא גבי משכנתא דסורא שאחרי כמה שנים חוזרת ללוה בלי כסף, שאם היה אילן בקרקע והתייבש אסורים הלוה והמלוה להשתמש בו, אלא יקח בו המלוה קרקע ויאכל פירותיה, צ"ל דאיירי בזמן שאין היובל נוהג, דאם היובל נוהג הרי כליא קרנא שחוזרת למוכר ושמא יפגע היובל בתוך שני המשכנתא, ואפי' אם ימכרנה לס' שנים שאינה חוזרת ביובל (שהרי טעם החזרה ביובל הוא משום "והארץ לא תימכר לצמיתות"), הרי אחר ס' שנים תחזור למוכר. ואמנם אין ראיה ממה שקונים בה קרקע ואין המלוה יכול להשתמש בעצים להסקה, דעדיף למכור מפני שפעמים תסתיים המשכנתא לפני שהשדה תחזור ביובל ואז יאכל המלוה את הפירות, או שיחזיר הלוה את ההלואה לפני היובל.

השוכר ספינה וטבעה

השוכר ספינה להוליך בה יין וטבעה, ואין השוכר נצרך לספינה להמשך הדרך, הגמרא מבארת מתי השוכר חייב לשלם ומתי פטור. וכן מה הדין כשהשוכר מעונין להפסיק את השכירות באמצע.

אם שכר **ספינה זו עבור יין זה וטבעה** לרבי נתן אם שילם אפי' הכל לא יטול דכיון ששניהם לא יכולים לעשות מה שסיכמו יד תובע על התחתונה דאומר לו שכשהוא יביא את שלו גם הוא לא יעכב (וכיון שאינך יכול לקיים תנאך מזלך גרם, והמוציא מחבירו עליו הראיה. תוס'). ואם לא שילם אינו חייב לשלם. וכתבו התוס' (ד"ה אי) שאע"פ שלא הלך חצי דרך, ואף אי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כיון ששילם לו הכל, נתרצה שיהיה שלו לאלתר.

ואם שכר **ספינה זו להוליך בה יין סתם**, אף אם השוכר שילם צריך המשכיר להחזיר, כי אומר השוכר למשכיר שיביא לו את הספינה ששכר שכיון שבעל היין יכול לקיים תנאו חייב הספן להעמיד לו ספינה.

ואם שכר **ספינה סתם להוליך בה יין זה** אף אם השוכר לא שילם חייב לשלם, כי אומר המשכיר לשוכר שיביא את אותו יין וביא לו ספינה, וכיון שהספן יכול להשלים תנאו וזה מעכב צריך לשלם לו כל שכרו. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שחייב כיון שקנה את השכירות במשיכה, או אפי' בלא משיכה כיון שרק השוכר לא יכול לקיים תנאו א"כ מזולו גרם והוי כחוזר בו, וישלם כפועל בטל על חצי הדרך השני. ולרבי'ן אינו חייב לשלם אלא חצי.

ואם שכר **ספינה סתם עבור יין סתם** חולקין שביד שניהם להשלים תנאם, ואם מי שהממון אצלו יעכב החצי, יעשה תנאו. וריב"ם מוסתפק אם משלם רבע על חצי הדרך שהלך, או שישלם הדרך שהלך כיון שמזומן לקיים תנאו.

ע"ט: השוכר ספינה ופרק ממנה את הסחורה בחצי הדרך אם מוצא להשכירה לאחר אינו חייב לשלם לו, ואין לו עליו אפי' תרעומת, ואם הדבר גרם לריעוע הספינה ע"י הוצאת והכנסת החבילות חייב לשלם לו על כך, ואם אינו מוצא למי להשכירה צריך לשלם לו כל שכרה. ואם בא להוסיף סחורה באמצע הדרך והתנה מתחילה שיוכל

להוסיף בה כמה שירצה וישלם לפי המשא והדרך, ישלם לו תוספת על חצי הדרך. ויש לו עליו תרעומת משום שינוי דעת שהיה סבור ללכת ולחזור מהר, או משום שצריך לקנות כאן חבלים ארוכים יותר ולא הודיעו מראש שיכניס חבלים אלו לספינה. ור"ח (תוד"ה דפרקיה) פירש שמכר את המשא לאדם אחר, והתרעומת היא דשמא הוא אדם קשה, או בגלל החבלים להוציא כלים של האשון ולהכניס כלים של שני. וריב"ם מפרש שהשכירה לאחר, אלא שהוציאו והכניסו את החבילות מעט באופן שלא ירועע את הספינה, והתרעומת היא מפני שלא הורגל להתעסק עם אחר, או משום שאם השני ירבה במשא יצטרך חבלים ארוכים יותר וכאן הם יקרים יותר, אמנם מאידך מרויח כיון שמכניס משא יותר גדול.

מה מותר לשוכר לעשות בחמור ששכר-

מה יכול לשים על החמור- השוכר חמור לרכיבה יכול להניח עליה כסותו (ור"ח תוד"ה כסותו) גרים כסתו, והיינו כסת קטנה שמניח תחת מראשותיו) וכדו ומזונות לכל אותה הדרך, שאע"פ שמצוי לקנות בדרך בחנייתם בלילה, אין דרך השוכר לקנות בדרך, ואם בא השוכר לשים יותר מזה יכול החמר לעכב עליו, והחמר יכול להניח עליה שעורים ותבן, ומזונותיו רק לאותו יום, ואת השאר יקנה בחנית הלילה, ואם בא החמר לשים יותר מזה יכול השוכר לעכב עליו. וכתבו התוס' (ד"ה מאוונא) שאם מצוי לקנות גם באמצע היום לא יניח גם מזונות של יום שלם.

מי יכול לרכב על החמור- השוכר חמור לרכיבה לאיש לא תרכב עליה אשה, אבל אם שכר לאשה יכול לרכב עליה איש, וכן אשה גדולה (וכ"ש איש מצוי שיהיה איש גדול. תוד"ה אשה) וקטנה מעוברת ואפי' מעוברת שהיא מניקה. (וש"מ ממה שהמעוברת כבדה מריקנית שמשקל דג לפי בטנו, ונ"מ למקח וממכר שלא לקנות דג שכרסו גדול לפי משקל אא"כ יוציא את מעיו). וכתבו התוס' (ד"ה השתא) דמעוברת כבדה יותר ממניקה עם וולדה, לפי שהחי נושא את עצמו ומיקל, ומעוברת אבריה כבדים והיא מלאה דם, והנ"מ למקח וממכר הוא שעדיף לקנות דג כשהמעיים בנפרד מאשר כשהם בתוכו.

פ. השוכר פרה ונשברה המחרשה-

השוכר פרה לחרוש בהר וכלי המחרשה של המשכיר, ונעריו הולכים עם הבהמה, אחד אווזו דרבן ומכוון את הפרה לתלמיה, ואחד מכביד על המחרשה, וחרש בבקעה, אם נשברה המחרשה פטור, ואם שכרה לבקעה וחרש בהר חייב מפני שבהר מצויים סלעים. וכתבו התוס' (ד"ה היכא) שהפועלים לא צריכים לשלם, מפני שלא קיבלו עליהם שמירת הקנקן בהר, ומ"מ מקבלים שכרם מפני שתלו בדעתו שיעשו כמו שיאמר השוכר.

ואם לא שינה וב' הפועלים היו שכירים לרב פפא משלם מנהיג הפרה מפני שמחמת שלא כיוון את הפרה יפה נשבר הקנקן, ולרב שישא בריה דרב אידי משלם מחזיק המחרשה מפני שהעמיק באדמה יותר מידי, וכן הלכה מפני שאם לא היה מעמיק לא היה נשבר בעיוות השורה. ואם חרשו במקום שידוע שיש שם סלעים שניהם משלמים לרש"י מפני שהיה עליהם להזהר מאד, ודי בעיוות המנהיג כדי שתשבר, והוי ממון המוטל בספק. והתוס' (ד"ה ואי) הקשו דקיימא לן כרבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן ביארו הטעם מפני שעל כל אחד להזהיר את חבירו וממילא שניהם פשעו.

ואם שכרה לדוש קטנית ודש בה תבואה והחליקה פטור, ואם שכר לתבואה ודש בה קטנית חייב, מפני שהקטנית מחליקה.

איזה מום נקרא מקח טעות כשאמר לו שיש מומין- המוכר פרה לחבירו ואמר לו שהיא נגחנית שנכנית בעטנית ורבענית, ואין בה אלא מום אחד, הרי זה מקח טעות מפני שראה ששאר המומין אינם והיה סבור שגם זה אינו, ואדעתא דהכי לא זבן. (ואף שעבד שנמכר לכהן אוכל בתרומה ולא חיישינן לסימפון, אין הכונה שלא שייך מום, אלא שאם יש מום יש לזה קול. תוד"ה שפחה). ואם אמר מום זה ומום אחר שהזכיר מום מסוים ואמר לו שיש בה עוד מומים אחרים ולא אמר איזה, אינו מקח טעות, מפני שהיה עליו לבדוק מום זה. ואף אם הזכיר ב' מומין ורק אחד מהם נכון, לא הוי מקח טעות. (תוד"ה היו). וכן הדין

במוכר שפחתו. ואם היו בה כל המומים ואינו מקפיד אלא באחד, והוא טוען שחשב שאין בה את כל המומים אין זה מקח טעות.

מאיזה שיעור המשנה כמות המשא חייב

השואל בהמה וכדומה להעמיס עליה משאות, מותר להעמיס לפי השיעור שיש בכוחה לשאת, ובהמור שיערו חכמים שהוא יכול לשאת שיעור לתך, ואם הוסיף על המשא אחד משלושים ונתקלקלה חייב, וכדלהלן. (ובמפרשים דנים מתי חיובו מדיני שמירה, ומתי חיובו מדין מזיק של גרמי או בור).

במשא חמור או גמל- השוכר חמור להביא חיטים והביא שעורים, והוסיף על המשא סאה לגמל או ג' קבין לחמור יותר מלתך שהוא שיעור משא החמור, חייב אם החמור התקלקל, אע"פ שהשעורים קלים מחיטים, וכן הדין אם שכרם להביא תבואה והביא תבן, מפני שהוספת נפח קשה כהוספת משאוי. ודין זה הוא לכו"ע היכא שהמשקל שוה והוסיף בנפח, אבל אם המשקל הוא פחות והנפח הוא יותר לאבוי כל שהוסיף בנפח (כשיעור הנ"ל) חייב, ולרבא אינו חייב עד שיהיה כבד כמו המשאוי שעבורו שכר את החמור. ושיעור סאה או ג' קבין הוא כשלא שינה את המין אלא את הכמות. ואם שכרו ללתך חיטים והביא לתך שעורים פטור אם מתה.

פ: והא דתנן שאם שכר חמור להביא לתך חיטים, והביא עליו ט"ז סאה שעורים שזה סאה אחת יותר והמשקל שוה, חייב, צ"ל דאיירי **במחיקתא** לרש"י היינו ט"ז סאה מחוקות שהם ג' קבין פחות מטפופות, וא"כ התוספת היא ג' קבין, אבל אם התליעו חייב משום נפחא. ולתוס' (ד"ה תרגמה, וכן הביא רש"י בשם הגאונים) איירי בהתליעו, שהרי אם התנה להוליך ברזל או אבנים והוליך סובין או נוצה, וכי יהיה חייב.

במשא כתף- המוסיף במשאו של הכתף קב שמשא אדם בינוני ל' קבין שהם ה' סאין, לאבוי דווקא אם חבטו לאלתר שלא הספיק לפרוק את המשא עד שרביץ תחת משאו חייב, אבל לאחר זמן פטור שהיה עליו לזרוק את המשא. ולרב אשי אפי' בלא חבטו לאלתר חייב מפני שחשב שזו חולשה. ולרבא שיעור זה הוא לענין ממתי צריך להוסיף על שכרו.

במשא ספינה- שיעור התוספת לספינה קטנה הוא אדריב, ולספינה בינונית כור שהוא אחד משלושים דסתם ספינות הם של ל' כורים, (ונ"מ למקח וממכר), ולספינה גדולה בורני.

חיובי שמירה

הגמרא ממשיכה לעסוק בדיני אומן, ומבארת איזה חיוב שמירה יש לאומן, לפני שסיים עבודתו ואחרי שסיים עבודתו, ואגב זה הגמרא מבארת כמה מדיני שמירה כמו חיוב שמירה על משכון.

אומן המקבל עליו לעשות מלאכה בביתו **בימי עבודתו** דינו כשומר שכר וחייב בגניבה ואבידה. הגמ' דנה אם דין זה הוא רק לרבי יהודה דס"ל ששוכר דינו כשומר שכר כיון שהדבר נמצא אצלו להנאתו, ואע"פ שנותן לו שכר, הרי בלא השכר הוי שואל, ואומן דומה לשואל שאינו נוטל שכר שמירה אלא שכר פעולה, אבל לר"מ ששוכר הוי שומר חינם כיון שאין השכר על השמירה, ה"ה אומן הוי ש"ח, והגמ' אומרת שיש לחלק בין שוכר לאומן, דבהיאי הנאה שהוא תפוס בחפץ עבור שכרו וא"צ ללכת לבעלים הוי ש"ש, אמנם מלוה על המשכון אינו ש"ש מחמת שתפוס בו לפרעון, שהרי אם לא היה מלוה היה מרויח יותר. ושוכר אינו ש"ש מטעם שהוא תפוס, שהרי כל השוכרים תפוסים בחפץ, אבל אומן רוב האומנים עושים מלאכה בבית בעה"ב. (תוד"ה דקא). עוד כתבו התוס' (ד"ה הא) שלא שייך טעם תפוס באומן אלא כשהוא גם משתכר באומנותו, אבל כשגמר לא. (אבל ההנאה של האומן ששכר דווקא אותו שייכת גם בשוכר, וכן מה שהוסיף לו מעט על האומנות שהרי א"א לצמצם בדיוק כשיעור הפעולה, שייך מקרה כזה גם בשוכר). ולל"ב דין אומן שוה לדין שוכר, ומחליפים את השיטות שלר"מ הוי ש"ש ולר"י הוי ש"ח, ומתני' כר"מ.

אומן שסיים עבודתו ואמר הבא מעות וטול את שלך ואינו מעכבו לתופסו על שכרי הוי ש"ח, ואם אמר **גמרתיו**, ואינו

ל"ל"ק הוי ש"ח, וחיודוש המושנה בטול את שלך שיש עליו חיובי שמירה דכיון שמפרש להדיא שתופסו לשכרו הוי ש"ש. (תוד"ה לא). ולל"ב י"ל דבגמרותיו הוי שומר חינם. ונדון זה תלוי בדינו של רפרם בר פפא שסובר לגבי שאלה שאחר שכלו ימי השאלה אינו חייב בשמירה כשואל אפי' אם היא עדיין בביתו אלא כש"ח, והוי כגמרותיו. (ואם החזירה לפני סיום השאלה אם עשה כך מדעת המשאיל פטור, ושלא מדעת חייב, וכן בשעת ההליכה).

פ"א. והא דאמרינן שאחר ימי השאלה הוי ש"ש, הטעם הוא הואיל ונהנה בשאלה מהנהגה להיות עליה ש"ש, ודין זה מבואר בברייתא גבי הלוקח כלים מבית האומן לשגרם לבית חמיו סבלנות לארוסתו, וסיכמו שאם לא יקבלו אותם ממנו ישלם לו לפי טובת הנאה שבהם, שבהליכה הוי כשואל דכיון שקצץ דמיהם הרי הוא כלוקח עד שידע שאינו לוקח, (וכתבו התוס' ד"ה אתא) דמבואר בנדרים שאין לחייב את הלוקח אלא בזבינא הריפא (שקל למכור אותה) שכל הנהגה של הלוקח, ובחזרה הוי ש"ש כיון שנתפאר בהם. ואמנם באופן שיש לו תועלת גם בחזרה, כגון הלוקח למקום מסוים למכור יין ונאנסו בחזרה חייב, לפי שאם היה מוצא למכור בחזרה ג"כ היה מוכר.

שמור לי ואשמור לך הוי ש"ש, (וכן בהשאיילני ואשאיילך או השאיילני ואשמור לך דינו כש"ש כיון שאין כל הנאה שלו, וכן בשמור לי והשאיילך ובאלו אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר), והיינו בשמור לי היום ואשמור לך למחר, אבל באותו היום הוי שמירה בבעלים. ואם באותו זמן שנגעשו שומרים לא היה עוסק עבורו (שתי שיכרא) לא חשיב בעליו עמו, אבל אם נתעסק מיד במלאכתו ואח"כ שתה שיכרא הוי בעליו עמו אפ"ע שלא היה עמו בשעת אונסים. (ובשיכרא איירי שקיבלו שמירה על הגלימה בשכר האפיה דהוי ש"ש, ונגנבה הגלימה, שאם היה אופה באותו זמן הוי גניבה בבעלים. וכן במעשה שהחליפו את בגדיהם בנהר אם היה הרוכב שומר על גלימת חבריו חשיב בעליו עמו, ומדובר שם שלקח את גלימת הרוכב ללא רשותו ולכן חייב).

פשיעה בבעלים י"א שפטור, וי"א שחייב שלא נאמר פטור בעלים אלא בש"ש ושואל ולא בש"ח.

פ"א: נאמנות שוכר שלא שינה- משכיר שהזהיר את השוכר לא ללכת בנהר פקוד משום שיש שם מים, והלך שם ומת החמור, וטען למשכיר שהלך שם ולא היו מים, והאמינו רבא משום שהיה יכול לטעון שלא הלך שם, ולאביי לא אמרינן מה לי לשקר במקום עדים דאנן סהדי שאין אותו הדרך בלא מים.

שמור לי ואמר לו הנח לפני הוי שומר חינם, ואם אמר לו הנח לפניך אינו לא שומר חינם ולא שומר שכר, ואם אמר לו הנח בסתמא, אין להוכיח דין זה ממחלוקת ת"ק ורבי אם הכניס לחצר חבריו ברשות אם קיבל שמירה בסתמא דכוונתו לקבל שמירה, דחצר היא מקום שמור ואין טורח בשמירתה, ואין אדם מכניס לתוכה דבר אלא על דעת לשומרו, ומאידיך הרי צריך לבקש רשות וא"כ אולי אין כוונתו לבקשו שישמור.

חיובי שמירה על משכון

המלוה על המשכון חייב המלוה בשמירת המשכון. הגמרא דנה אם דינו כשומר חינם כיון שהלוה הוא זה שנחנה מההלואה, או שדינו כשומר שכר מחמת שהמלוה נהנה מעצם ההלואה (כגון שהלוהו פירות שאם היו נשארים אצלו היו מרקיבים), או שהמצוה נחשבת הנאה, ואם המשכון ניתן לגוביינא ממילא אבידת המשכון נחשבת כאבידת החוב, וכדלהלן, אמנם נתבאר לעיל (פ:) בדברי התוס' שמה שהמשכון מבטיח את החזר ההלואה אינו נחשב הנאה, כיון שיותר היה מרויח אם לא היה מלוה כלל.

במתני' איתא שבהלוהו **פירות** הוי שומר שכר דדרך פירות להרקיב, ובהלוהו **מעות** לת"ק הוי ש"ש משום שכר מצוה, ולר"י ש"ח דלית ליה שכר מצוה לענין דינא.

ובברייתא איתא שלר"א גם אם אבד המשכון ישבע שלא פשע. מפני שהוא כש"ח, שאין נוטלו אלא כדי להיות בטוח במעותיו ולא כדי לגבות ממנו, וחייב הלוה לפרוע. ולר"ע יכול לומר לו שלא הלוה אלא על המשכון ואם אבד המשכון אבדו מעותיו. ואם **הלוה בשטר** נתנן לו משכון ואבד המשכון אבדו מעותיו לכו"ע שהרי סתם שטר יש בו שעבוד קרקעות וגם אין הלוה יכול לכפור, ובהכרח שנטל את המשכון לגוביינא ולא לזכרון דברים בעלמא. רש"י. והתוס' (ד"ה דברי) הקשו דמבואר שאם המשכון שוה כמו ההלואה אינו משמט בשביעית, ואם משכון בלא שטר אינו אלא לזכרון דברים בעלמא אמאי אינו משמט. ולכן ביאר דלא איירי דווקא בהלואה בשטר, אלא הכונה למשכון שלא בשעת הלואה, דבזה בעל חוב קונה משכון אף לר"א, ונקט שטר משום שכשיש שטר מסתמא אינו לוקח משכון בשעת ההלואה. ודעת בה"ג שלרבי יצחק בע"ח קונה משכון שלא בשעת הלואה, ואפילו בשעת הלואה היכא דליכא שטר קנה משכון והוי שומר שכר (כדשמואל לקמן פ"ב.). אא"כ יש שטר שאז הוא סומך על השטר.

ובהכרח דמתני' דלא כר"א, דליכא למימר דמתני' איירי במשכנו שלא בשעת הלואה, דמתני' משמע דאיירי בשעת הלואה.

פ"ב. וצ"ב במה נחלקו ר"א ור"ע.

הגמ' רוצה לומר דאיירי **שהמשכון לא שוה כשיעור החוב**, שאם הוא שוה כשיעור החוב מודה ר"א שנטלו לגוביינא, ונחלקו בדברי שמואל דס"ל שבכהאי גוונא אם אבד המשכון אבדו **מעותיו**, דר"ע אית ליה דשמואל, שהמלוה קיבל על עצמו שאם לא יחזיר את המשכון לא יגבה, ור"א סובר שכיון שאינו כשיעור החוב לא נטלו לגוביינא אלא לזכרון דברים בעלמא, ואינו מפסיד אפי' מה שכנגד המשכון. רש"י. והתוס' פירשו שהגמ' מעמידה גם באופן שהמשכון לא שוה כשיעור החוב, ולא נחלקו בדברי רבי יצחק שבעל חוב קונה משכון, או בדין שומר אבידה, דזה אינו שייך אלא כשהמשכון שוה כשיעור החוב, אלא נחלקו בדברי שמואל, והא דנקט שהוא כשומר שכר, אין הכונה רק כשיעור המשכון, שהרי הוא מפסיד את כל החוב, אלא הכונה שההפסד הוא רק בגניבה ואבידה ולא באונסים כשומר שכר. והנה שיטת רש"י שלשמואל אפי' בסתמא המלוה מקבל על עצמו שאם יאבד המשכון יפסיד מעותיו, ושיטת ר"ח ור"ת (תוד"ה לא) ששמואל איירי רק כשקיבל בפירוש שיפסיד הכל, ולפי זה מה שלר"א לא הפסיד משום דהוי אסמכתא בעלמא, ולר"ע הכא לא הוי אסמכתא אלא מחילה.

והגמ' דוחה שלכו"ע אם המשכון לא שוה כשיעור החוב לא הפסיד מעותיו, לר"א אינו מפסיד כלום ולר"ע אינו מפסיד אלא כנגד המשכון. רש"י. לר"ח (תוס' שם) כוננת הגמ' לדחות את דברי שמואל ולית הלכתא כוותיה, ולתוס' אינו אלא דחיה, וקיימא לן כשמואל.

ואין לומר שנחלקו בדברי רבי יצחק דס"ל **שבעל חוב קונה משכון** לרש"י קנאו לכל מילי להתחייב באונסים, ולתוס' (ד"ה אימור) לא הוי אלא ש"ש, בההיא הנאה שיכול לקדש בו אשה ולקנות בו עבדים וקרקעות (שהרי אין לו מעות, וגם אם יש לו מעות אינו יכול לקנות בחליפין, וע"י המשכון יכול לקנות בחליפין). דלא איירי רבי יצחק אלא במשכנו בשעת הלואה, ובברייתא איירי במשכנו בשעת הלואה, אלא כו"ע ס"ל כרבי יצחק. לרש"י במשכנו שלא בשעת הלואה ע"י שליח ב"ד קני, משום דודאי לגוביינא שקליה. והתוס' (ד"ה והא) פירשו דשלא בשעת הלואה קונה המלוה את המשכון לכו"ע כדרבי יצחק שבעל חוב קונה משכון, אבל בשעת הלואה לר"א אינו קונה את המשכון, (ואמנם אף אם אינו קונה לגמרי בשעת הלוואה, מ"מ אלים שעבודיה שאינו משמט בשביעית, וכן אלים שעבודיה לענין חמיץ בפסח, שאם המלוה הוא נכרי א"צ לבערו דלא חשיב "מצוי" בידך, ואם המלוה הוא ישראל צריך לבערו).

ואין הכרח לומר דאיירי במשכנו בשעת הלואה ונחלקו אם **שומר אבידה** הוא ש"ח, או ש"ש משום דעבד מצוה, וזה פוטרו מלאת ריפתא לענין, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. לרש"י לרבה בהכרח נחלקו ר"א ור"ע בדין שומר אבידה, ולרבי יוסף י"ל שנחלקו כדלהלן. ולתוס' (ד"ה נימא) לרבה ס"ל ששומר אבידה הוא ש"ח, ומ"מ לר"ע הוי ש"ש משום דסבר כשמואל הנ"ל.

פ"ב: הגמ' מבארת שלכו"ע שומר אבידה הוא ש"ש, ומחלוקת ר"א ור"ע הוא **כשהמלוה צריך למשכון** לרש"י צריך לו להשתמש בו ולפחות מהחוב כנגד מה שהשתמש, ור"ע סובר שגם באופן זה איכא מצוה, ולר"ח (תוד"ה במלוה) צריך למשכון היינו

שאינו מוכן להלוות אלא כנגד המשכון, והתוס' סוברים שגם באופן זה קיים מצות הלואה, וסבר ר"ע דמ"מ הוי מצוה והוי ש"ש כרב יוסף דשומר אבידה הוי ש"ש, ור"א סבר שאין בזה מצוה והוי ש"ח. (או דנימא דפליגי אי שומר אבידה הוי ש"ח או ש"ש. ואין לומר דפליגי אי בע"ח קונה משכון, שהרי במשכון בשעת הלואה אין בע"ח קונה משכון).

השכרת משכנו של עני- לאבא שאול מותר להשכיר משכנו של עני ולפחות מהחוב, ודווקא בכלים שהרווח גדול והפחת קטן (מעדר וכלי פיסול וגרזן). וכן הלכה.

המעביר חבית ממקום למקום ושברה

הגמרא חוזרת לעסוק בדיני חיוב שמירה באוננים, ומבארת מה הדין באופן שתוך כדי המלאכה קרה נזק לחפץ של הבעלים, מתי האומן חייב ומתי פטור, והיכא שהנזק קרה ע"י שהאומן נתקל, הדין תלוי אם זה נחשב פשיעה או לא.

לר"מ המעביר חבית ממקום למקום ושברה בין ש"ח בין ש"ש ישבעו שלא פשעו ויפטרו. הגמ' מבארת דברי ר"מ דס"ל נתקל לאו פושע, ואף ששנינו בשם ר"מ שאם נשברה כזו ולא סילקו וכד' חייב בהזיקם דנתקל פושע, (ולחכמים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים). צ"ל שמי ששנה זו לא שנה זו, או דנימא דס"ל לר"מ נתקל פושע, ומ"מ נשבע מתקנת חכמים, שתיקנו כדי שלא ימנעו מלהעביר חביות לאחרים, ולפי זה השבועה היא שלא שבר את החבית בכונה. והק' התוס' (ד"ה וסבר) למה לר"מ אינו חייב באונס, שהרי אדם המזיק חייב אף באונס, ות' דבאונס גמור פטור אף אדם המזיק (כישן שהביאו אצלו כלים, ויורשים שאכלו פרה שהניח להם אביהם, והמניח כזו ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה, ואם עמד בעל חבית פטור בעל קורה), אבל רוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה.

לרבי יהודה ש"ח ישבע דנתקל לאו פושע, וכתבו התוס' שמעביר בחינם פטור אף שהוא אדם המזיק, משום דהוי כעין גניבה, ולא מחייב ר"י אלא כבעין אבידה שהוא קרוב לפשיעה. וש"ש ישלם שאע"פ שלא פשע חייב. וכתבו התוס' (שם) שר"י ס"ל שנשברה כזו דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, דס"ל נתקל לאו פושע, ומ"מ אינו אונס גמור, ואינו חייב משום בור אלא כשנעשה בפשיעה.

ולרבי אליעזר שניהם חייבים שבועה, אולם תמה איך יכולים להשבע שהרי ש"ש חייב אפי' בלא פשיעה, ואפי' ש"ח אם נשברה שלא במקום מדרון חייב דפושה הוא, ואפי' אם נשברה במקום מדרון אינו נפטר בשבועה אלא צריך להביא עדים כיון שבני אדם רגילים להלך שם, וכאסיי שלומד מהפסוק "אין רואה שבועת ד' תהיה בין שניהם", שבמקום שיש עדים אינו נפטר בשבועה, ור"מ סובר שנתקל אנוס, ולית ליה דאיסי.

פ"ג. רבא הורה להביא ראיה על חבית שנשברה בשוק שנשברה באונס, וכאסיי בן יהודה דס"ל שאם יש לו ראיה אינו נשבע ופטור, דס"ל שהלכה כאיסי. וכן הורה רבא באדם שקנה יין לחבירו בשליחותו וטען שהיין החמיץ אחרי שקנה, שביאי ראיה שהחמיץ אחרי שקנה, כי יש קול להחמצה גדולה כזו.

רבי חייא בר יוסף תיקן שפועלים הנושאים במוט ונשבר שישלמו חצי, כיון שמשא כזה הוא הרבה לאחד ומעט לשניים, וחשיב קרוב לאונס ולפשיעה. אבל בדיגלא שמוניח עץ על צוארו וקושר בו משא ב' בני אדם משלם הכל דהוי פשיעה בכך שלקח משא ב' בני אדם.

תשלום לפועלים ששברו חבית לפנים משורת הדין- רב הורה לרבה בר חנן שיחזיר את גלימת הפועלים שסחבו חבית ונשברה, דכתיב "למען תלך בדרך טובים" לפנים משורת הדין, וכן הורה לו שישלם שכרם, דכתיב "וארחות צדיקים תשמור".

הפועלים

חיובי הפועלים והבעה"ב זה לזה

זמן עבודת הפועלים - השוכר פועל (בסתמא, דאם התנה הכל לפי תנאו. תוד"ה השוכר) אינו יכול לומר לו להשכים ולהעריב יותר ממה שרגילים באותו מקום, אע"פ שהוסף על שכרו, אלא יצא הפועל מביתו בהנף החמה, ויצא מעבודתו בצאת הכוכבים, שנא' "תזרח השמש וכו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", (רש"י כתב שבסוף היום צריך הפועל לוותר משלו לבעה"ב, והתוס' ד"ה פועל) כתבו שזמן העבודה הוא מהנף החמה עד צה"כ, (ובעבודת ביהמ"ק הקדימו מעלות השחר משום כבוד ביהמ"ק), וכיון שההליכה היא לצורך בעה"ב יוצא אחרי הנף, אבל החזרה לבית אינה צורך בעה"ב וכן יצא מעבודתו בצה"כ. ולר"ח ההליכה בבוקר היא מעלות השחר, וזה ויתור לבעה"ב כיון שהזמן לצאת הוא בנף, ובערב יוצא מהעבודה לפני צה"ס.) ואיירי במקום שאין מנהג, ובני העיר הגיעו ממוקמות שונים, או שבעה"ב אמר להם שיעבדו כמו פועל דאורייתא.

חיוב בעה"ב במאכל הפועלים - אם נוהגים לתת לפועלים לפתן חייב לתת להם הכל כמנהג המדינה, ואם דרך לתת להם לאכול ולשתות בתחילת עבודתם, אינו יכול לומר להם שיבואו מוקדם כדי לאכול לפני הנף, וי"מ שאינו יכול לומר להם שילכו לעבוד וכשהאוכל יהיה מוכן יאכלו בשדה, אלא יאכלו בבית. תוס'.
ואם פסק להם מזונות במפורש הרי ריבה להם יותר מהמנהג, שהרי לא היה צריך להתנות, ומעשה ברבי יוחנן בן מתיא שבנו התנה לתת לפועלים מזונות, ואמר לו שלפני שיתחילו במלאכה שעדיין יכול לחזור בו דברים אין בהם משום מחסרי אמנה יתנה שיתן להם רק פת וקיטנית, דאל"כ אפי' אם יתן להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצא יד"ח, מפני שהם בני אברהם יצחק ויעקב, וסעודת אברהם מרובה משל שלמה כדהלן (פ"ו:), ולרשב"ג א"צ להתנות עמהם, והכל כמנהג המדינה.

פ"ג: תשת חושך ויהי לילה וכו'- העוה"ז דומה ליער, והרשעים דומים לחיה שביער שמניחים להם לעמוד ברשעם ואין נפיעים מהם, ולעת"ל הם יאספו לגיהנום, ולצדיקים תזרח השמש, ויהיה לכל צדיק מדור לפי כבודו, למי שהשלים עבודתו עדי ערב עד יום מותו.

מעשים על תנאים ואמוראים ומעלתם

הגמרא מביאה כמה מעשים על רבי אלעזר ברבי שמעון, רבי, רבי חייא, רבי יוחנן וריש לקיש, ורבה, בהם מתבאר מעלתם, וכן מתבארים כמה עניינים כגון האם ראוי לסייע למלכות לתפוס גנבים, קבלת יסורים, הכנסת אורחים, וכו'.

רבי אלעזר ברבי שמעון שאל את הממונה איך הוא תופס את הגנבים, והרי הם כחיות היער שמתחבאים ביום, וי"א ששאלו אולי הוא תופס צדיקים, ושאל אותו הממונה מה יעשה, וענה לו לו שיבוא לחנות בשעה רביעית שהיא שעת סעודה, ומי ששותה יין ומנמנם שכסוכו בידו יברר את הוא צורבא מרבנן העייף מחמת שהשכים ללמוד, או שהוא פועל הועבד בלילה, ואם לא רחיק הוא גנב, ואמרו בבית המלך שראבר"ש יעשה כדבריו וכו' היה, ואמר שהוא מכלה קוצים מן הכרם, ואמר לו רבי יהושע בן קרחה שבעל הכרם עצמו הקב"ה יכלה את קוציו, ופעם אחת כובס אחד קרא לו חומץ בן יין, ומסרו למלכות משום שהכיר בו שהוא רשע ע"י חוצפתו, וכשנרגע בא לפדותו ולא עלתה בידו ותלו אותו, ואמרו לו שהכובס ובנו בעלו נערה מאורסה ביוה"כ וחיובם סקילה וכל הנסקלים נתלים, ושמוח שאפי' ספיקות שלו נכונות, ומ"מ לא נחה דעתו עד שהוציאו מכריסו סלי שומן והניחום בשמש בתמוז ולא הסריחו, אע"פ שהיו באותו שומן גידים שזרכם להסריח, וקרא על עצמו "אף בשרי ישכון לבטח", (המשך בפ"ו:).

פ"ד. אליהו אמר לרבי ישמעאל שלא ימסור גנבים למלך אלא יברח.

רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר בר"ש היה כריסם גדול, ואמרה להם מטרוניתא שבניהם אינם שלהם, וענו לה "כי כאיש גבורתו" וי"א אהבה דוחקת את הבשר, ואף דכתבי "אל תען כסיל כאיוולתו", ענו לה כדי שלא להוציא לעז על בניהם, ונ"מ שאין להוציא לעז על בני אדם שהם כן. תוד"ה אמר.

רבי יוחנן וריש לקיש-

רבי יוחנן אמר שהוא נשאר משפירי ירושלים, והגמ' מבארת איך אפשר לראות מעיין יופיו, אך כיון שלא היה לו הדרת פנים (-קט) לא מנוהו יחד עם רב כהנא רבי אבהו יעקב ואדם הראשון. והיה ריו"ח יושב בפתח בית הטבילה, כדי שיוולדו בנים נאים ולומדי תורה כמוהו, ולא חשש מעיין הרע כיון שאין עין הרע שולטת בזרעו של יוסף. והא דאיאת בפסחים ק"א שהפוגש אשה שיצאת מטבילת מצוה אחוזת בו רוח זנונים, היינו כשפוגש בה, אבל ריו"ח היה יושב גם בקביעות. אי נמי התם איירי שפוגש בה עולה ערומה מן התנה. תוד"ה יתיב.

כשראה ריש לקיש את רבי יוחנן קפץ אחריו לירדן, ואמר לו ריו"ח חילך לאורייתא, ואמר לו שאם יחזור בתשובה (לתוס' ד"ה א') ריש לקיש ידע מתחילה הרבה תורה ואח"כ נעשה ליסטים, ודלא כרש"י) יתן לו את אחותו שהיא נאה ממנו (ובאמת לבסוף נשאה כמבואר להלן, ולא חשש שיאמרו שבשביל זה חזר בתשובה. תוד"ה א, השיג), וכבר לא היה לו כח לחזור שכיון שקיבל עליו עול תורה תש כוחו, ולימדו ריו"ח עד שנעשה גברא רבה, וכשנחלקו מתי גמר מלאכה של סייף סכין גפינון רומח ומגל יד ומגל קציר, דלריו"ח גמר מלאכתם משיצרפם בכבשן, ולר"ל משיצחצחם במים, (והא דאיאת בכלים שהסיף מקבל טומאה משישופנו והסכין משישחזנו, היינו כשהעלו ללחיה ובא לתקנם, ומחלוקת ריו"ח ור"ל היא בתחילת עשייתם. תוד"ה הסכין). אמר לו ריו"ח שליסטאה בליטויתיה ידע, ואמר לו ר"ל מה הועיל לו הרי גם שם היה נקרא רבי, וענה לו ריו"ח שהועילו שקירבו תחת כנפי השכינה, וחלשה דעתו של ריו"ח, וחלה ר"ל, ובאה אחותו של ריו"ח אשתו של ר"ל ובכתה שיעשה בשביל יתומיה ובשביל עצמה ויתפלל על בעלה, ואמר לה ריו"ח שהוא ידאג להם, ונפטר ר"ל, והצטער מאד ריו"ח על שהמיתו, שלא מצא תלמיד ותיק כמוהו, והלך ר"א בן פדת ששמועותיו מיוחדות ליישב דעתו, ואמר לו ריו"ח שר"ל היה מקשה עליו כ"ד קושיות והוא היה עונה כ"ד תירוצים, וממילא רווחא שמעתתא, והוא מביא לו תניא דמסייע ואינו נצרך לזה, וקרע בגדיו ובכה עד שנשתתה, וביקשו חכמים רחמים עליו שימות.

פ"ד: רבי אלעזר ברבי שמעון היה תופס גנבים למלכות (כנ"ל). **קיבל על עצמו יסורים**, ערעב שמא חטא באחד מן הצדיקים, והיו מציעים תחתיו שישים לבדים ובבוקר היו מוציאים שישים קערות דם והיתה אשתו מכינה לו שישים מיני לפדא והיה אוכל למריא, והיה אומר ליסורים שילכו מפני ביטול תורה, וכששמעה אשתו שהוא מביא על עצמו את היסורים ומכלה ממון בית אביה, הלכה לבי נשא, ובאו ס' ספנים (שעמד נחשול שבים להטביעם ונדרו לו ושקט הרוח. תוד"ה שתין) והביאו לו ס' עבדים עם ס' ארנקים לפי שניצלו בזכותו מהים, ויצא לביהמ"ד וטיהר ס' מיני דם שהרי רק ה' מיני דם טמאים והשאר טהורים, ואמר שאם האמת כמותו יתעברו כולם הלילה זכרים, וכך היה, וכשמת אמר לאשתו שרבנן כועסים עליו מפני שתפס גנבים והלקם היו קרוביהם, ולא יתעסקו בקבורתו, ושתניחוחו בעלית הגג, והיה שם בין י"ח לכ"ד שנה, ויום אחד יצאה תולעת מראשו משום ששמעו זלזול בת"ח ושתק, והיה עונה איש פלוני אתה זכאי וכו', יום אחד אמרה השכנה לאשתו שתהיה כבעלה שלא ניתן לקבורה, ואמרו חכמים שכ"כ הרבה זמן ודאי אינו מכבודו כיון שהדבר נודע לביתו, וי"א שרשב"י נתגלה בחלום וגילה להם זאת, ובני עכבריא לא הניחו לקוברו לפי שהגן עליהם מחיה רעה, ובערב יו"כ באו לקוברו והביאווהו למערת אביו, ולא הניחם נחש להכנס עד שאמרו פתחי פ"ך ויכנס בן אצל אביו, ושלח רבי להציע לה שתינשא לו, שאע"פ שהיה גדול ממנו בתורה, לא היה גדול ממנו במעו"ט, וענתה לו שהיה גדול ממנו במעו"ט לפי שקיבל על עצמו יסורים. והיה גדול ממנו בתורה כמו שמצינו שהיו שניהם יושבים לפני רשב"ג וריב"ק ע"ג קרקע, ועשו החכמים ספסלים לשניהם, ואמר רשב"ג שיורידו את בנו כדי שלא ימות, והורידו גם את ראבר"ש, וחלשה דעתו שהחשיבוהו כמותו, והתחיל לדחות את דבריו של רבי, ואמר רשב"ג לרבי שלא ירע בעיניו מפני שראבר"ש הוא ארי בן ארי, ורבי הוא שועל בן ארי, מפני שהיה רשב"ג עניו, אבל יונתן י"ל שויתר לדוד מפני שהעם הלך אחריו, ובני בתירא מינו עליהם את הלל, י"ל שעשו כך משום שהלל היה עדיף מהם והיו שאלות שלא ידעו לענות והתביישו.

פ"ה. רבי ראה שהבנים יסורים שהרי הועילו לראבר"ש שלא שלטה בו רימה, וקיבל על עצמו יסורים על שלא ריחם על עגל שהיה מובל לשחיטה ואמר לו לך לכך נוצרת, ולכן באו עליו יסורים י"ג שנה, ושומר הסוסים שלו שהיה עשיר יותר משבור

מלכא והתעשר מזבל בתמותיו של רבי, היה מכוון את זמן האכלת הסוסים לזמן שהרי רבי נכנס לבית הכסא, שאכילתם היתה נשמעת למרחק ג' מילין, ובכל זאת שמעו את צעקותיו של רבי מפני היסורים, וכשלא הניח לשפחתו להשליך את בני החולדה משום "ורוחמיו על כל מעשיו", פסקו היסורים כיון שריחם על הבריות. ובשנים אלו לא מת אדם לפני זמנו, ולא הוצרך העולם לגשם, והיתה האדמה רטובה, (שיום גשם קשה לעולם כיום דין, ואם לא היה העולם צריך לו היו רבנן מתפללים לבלטל). והחזיר רבי את רבי יוסי בנו של ראבר"ש בתשובה ועשאו חכם ורבי, וכשמת לא נתן לו הנחש להכנס למערת אביו, לא מפני שאביו גדול ממנו, אלא מפני שהבן לא היה בעצת מערה. וכן החזיר רבי את בן בתו של ר"ט בתשובה, והבטיחו לתת לו את ביתו לאשה, וי"א שנשאה וגירשה, וי"א שלא נשאה כדי שלא יאמרו שבגלל זה חזר בתשובה. והטעם שהשתדל ללמדם משום שכל המלמד בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה, ואם הוא בן עם הארץ הקב"ה מבטל גזירה בגללו.

תורה-

כל שהוא ובנו ובן בנו ת"ח, שוב אין התורה פוסקת מזרעו לעולם, והתורה מחוזרת אחר אכסניא שלה. ת"ח בן ת"ח זהו "בלב נכון תנחו חכמה", ות"ח בן עם הארץ זהו "ובקרב כסילים תודע" שמשמיע קולו.

רב יוסף התענה מ' תעניות שלא תמוש התורה מפיו, ועוד מ' תעניות שלא תמוש מזרעו, ועוד ק' תעניות שלא תמוש מזרע זרעו. ורבי זירא כשעלה לא"י התענה מאה תעניות כדי לשכוח תורת בבל שהאמוראים בא"י היו נוחים זה לזה ולא היו בני מחלוקת ומבארים את הדברים בלא קושיות ותירוצים, ועוד מאה תעניות שלא ימות רבי אלעזר בימיו ויפלו עליו עניני הציבור, ועוד מאה תעניות שלא ישלוט בו אש הגיהנום, והיה נכנס לתנור כל ל' יום ולא היתה שולטת בו האש, יום אחד נתנו בו החכמים עיניהם ונחרכו שוקיו.

פ"ה: ברכת התורה - החכמים והנביאים לא ידעו על מה אבדה הארץ, עד שפירש הקב"ה בעצמו שהסיבה שלא בירכו בתורה תחילה ובוה הראו שאינה חשובה בעיניהם.

כל המקטין עצמו על ד"ת בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב, וכל המשים עצמו כעבד על ד"ת בעוה"ז נעשה בן חורין לעוה"ב.

מעלת רבי חייא- כשר"ל ציין את קברי החכמים שלא יכשלו כהנים לעבור עליהם, שלא תארע תקלה ע"י צדיקים, לא מצא את קברו של רבי חייא, מפני שלא לימד אחרים כמוהו, ועשה שלא תשתכח התורה מישראל, שזרע פשתן ועשה רשתות וצד צבאים והאכיל בשרם ליתומים, ומהעור היה עושה מגילות וכותב עליהם חמשה חומשי תורה, ומלמד חמשה ילדים כל אחד חומש אחר, וששה סדרים היה שונה לשש ילדים, וכל אחד היה מלמד את חביריו את מה שלמד, ואמר רבי כמה גדולים מעשי חייא (אך לא יותר מרבי יוסי), והיה יושב בישיבה של מעלה ליד רבי חנינא (שאמר שאם תשתכח התורה ח"ו יחזירה בפלפול. ורבי ינאי ליד רבי חנינא, וריו"ח ליד רבי ינאי, ורבי יוסי ברבי חנינא ליד ריו"ח). ואמר אליהו לאחד החכמים שיכול לראות את החכמים עולים למתיבתא דרקיע, אבל לא יביט על רבי חייא, והביט בו וניצוצות אש הכו על עיניו והשתטח על קברו ואמר לו שהוא לומד את דבריו תוספתא דר' חייא, ונרפא. ואמר אליהו הנביא שרבי חייא תפילתו נשמעת כתפילת האבות (והוא לא מעמיד את ג' האבות ביחד (דבתענית ציבור יורדים ג' לפני התיבה. תוד"ה אוקמיניה). שמא יביאו את המשיח לפני זמנו), וכשעבר לפני התיבה בתענית (שאע"פ שלא היה יכול וחיכו"ה אלא והכתי, היכא דלא אפשר באחר מותר להוריד גם איש כזה. תוד"ה אחתיניהו). ואמר משיב הרוח נשבה הרוח, וכשאמר מוריד הגשם ירד גשם, וכשאמר מחיה מתים נעשה רעש בעולם (אבל מחיה מתים לפני משיב הרוח לא הוי אלא ע"י טל, ועו"ל שתיחת המתים עיקרה בחתימתה. תוד"ה כ"ו). והכו את אליהו ס' פעמים בפולסא דנורא על שגילה זאת, ובא אליהו והפריעם מלהתפלל.

פ"ו. יסוריו של אדם הראשון שהראה לו הקב"ה כל דור וסופריו דורשיו וחכמיו, היה כתוב ששמואל ירחינאא שהיה בקי בסוד העיבור ירפא את רבי, ויקרא חכם אבל לא רבי (ולכן לא הצליח רבי לסומכו), ורבי ורבי נתן סוף משנה שהם אספו וסידרו את המסכתות מכל מה שאמרו בבית המדרש בדורות שלפניהם, ואחריהם לא הוסיפו אלא מעט, ורב אשי ורבינא סוף הוראה שהם סידרו וקבעו על סדר המסכתות את דברי האמוראים שלפניהם הקושיות והתירוצים והספיקות.

רבה בר נחמני (הוא בר פלוגתא דרב יוסף) הלשינו לפני המלך שהוא מובטל י"ב אלפים מישראל מלשלם מיסים ב' חודשים בשנה שהיו נקבצים לשמוע את דרשות הפסח והתגים ולא היו בבתיהם, ושלחו שליח לתופסו, וברח ממקום למקום, וכשחזר לפומבדיתא היה באכסניא, ושליח המלך שהיה ג"כ שם שתה ב' כוסות ונתעקמו פניו לאחוריו מחמת השדים המזיקים את השוטה זוגות, ובני הבית לא נתכוננו לכך, ואמר להם רבה שישקוהו כוס שלישית ויתרפא, וחיפש שליח המלך אחריו ומצאו, והבטיחו שמוכן למוות כדי לא לגלות אך אם ייסורוהו יגלה ונעלו בחדר, והתפלל רבה ונפל הקיר וברח לאגם, ושמע שנחלקו במתיבתא דרקייעא בדין צרעת שאם הבהרת קדמה לשיער לבן וטהור, ואו שהשיער לבן קדם לבהרת וטמא דשיער לבן שפרח בבהרת הוא סימן לטומאה, ואם ספק מה קדם הקב"ה אמר טהור ומתיבתא דרקייעא אמרו שטמא, ואמרו שרבה בר נחמני יכריע ולא יכל מלאך המות להורגו עד שנשבה רוח בין הנקיים, ואמר שעדיף לו למות מאשר להמסר למלכות, וכשמת אמר שבספק מה קדם טהור, ויצאה בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהור, ונפל פתק שמת ומצאוהו לפי המקום שראו שהציפורים עושות צל, וספדוהו ג' ימים ולילות ונפל פתק שהפורש מההספד יאה בנידוי, ואחר ז' ימים נפל פתק שילכו לבתיהם לשלום, וביום שמת היתה רוח חזקה שהעיפה סוחר עם הגמל לעבר השני של הנהר, וכשאמר הסוחר רבונו של עולם וכו' הפסיקה הסערה.

רבי שמעון בן חלפתא היה בעל בשר וכשהיה לו חם עלה לראש ההר וביקש מבתו לנופף במניפה ויתן לה אגודות נרד, ובתוך כך נשבה רוח, ואמר כמה אגודות נרד צריך לתת לקב"ה.

פ"ו: סעודת אברהם היתה ג' שוורים לג' אנשים, ועשואם ג' גערים, ונתנם לפניהם אחד אחד, ועשה ג' כדי להאכילם ג' לשונות בחרדל. ו**סעודת שלמה** היתה ל' כור סולת וס' כור קמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדרות כדי לשאוב את זוהמת התבשיל, וי"א לציקי קדירה מין מאכל, וי' בקך בריאים וי' בקך רעי וק' צאן, מלבד איל צבי ויחמוור, וברבוריים תרנגולים אבוסים- י"מ אבוסים בע"כ, וי"א מאליהם, וי"א שמביאים שור ממקום המרעה שלא אנסוהו לעבוד ותרנגולת מאשפתה שלא אנסוה לגדל אפרוחים, ושור הוא מובחר שבבהמות, ותרנגולת היא המובחרת שבעופות, ולאמימר היינו תרנגולת שחורה פטייתא המפוטמת בבית, וי"מ בעלת כרס הנמצאת בין הגתות ואולת הרצים, אך היה זה לכל ישראל ויהודה שהיו רבים כחול אשר על הים.

לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, כמו שמצינו שמשה עלה למרום ולא אכל ומלאכי השרת ירדו למטה ונראה שאכלו ושתו, ובסדר אליהו רבה איתא שהיו אוכלים ושותים ממש מפני כבודו של אברהם. תוד"ה נראך.

הכנסת האורחים של אברהם- אותו יום היה יום שלישי למילתו, ובא הקב"ה לשאול בשלומו, והוציא חמה מנרותיה כדי שלא להטריחו באורחים, ויצא אליעזר לחפש אורחים ולא מצא ואמר אברהם שאין נאמנות לעבדים, ויצא בעצמו ואמר לקב"ה "אל נא תעבור מעל עבדך", (ובשבת משמע שאמר אברהם לקב"ה שימתין עד שיכניס את האורחים, גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה, ואצל הקב"ה יכול הקטן לומר לגדול המתן עד שאבוא אצלך. תוד"ה חזיה). וכשראו המלאכים את קשירת הוודות התחבשות מהמילה רצו ללכת והתרחקו, כשאמר להם אברהם שירחצו רגליהם שלא יכניסו ע"ז לתוך ביתו, אמרו שאם חושדם שהם ערביים המשתחווים לעפר רגליהם כבר יצא ממך ישמעאל שרגיל לעשות כך. והמלאכים היו מיכאל שבא לבשר את שרה ורפא ושבא לרפא את אברהם וגבריאל שהלך להפוך את סדום, ומיכאל הלך עם גבריאל כדי להציל את לוט, שאף שמלאך אחד אינו עושה ב' שליחויות, כאן סיים שליחות אחת ואז התחלה שליחות אחרת. ובר"ר לא מוזכר שבא לרפא את אברהם, ואפי' אם בא רפואה והצלה נחשבים דבר אחד. (תוד"ה הוא). עוד כתבו התוס' שמיכאל וגבריאל הוציאוהו חוץ לעיר, ומיכאל הלך עמו עד צוער, וגבריאל ציווה אותו למהר. ולא סירבו המלאכים לאכול מפני שאין מסרבים לגדול (משא"כ אצל לוט שהיה צריך להפציר בהם מאד). וכל מה שעשה אברהם בעצמו עשה הקב"ה לבניו לעצמו, אברהם רץ להביא בן בקר והקב"ה הביא רוח להביא שלום, אברהם הביא חמאה וחלב והקב"ה המטיר לחם מן השמים, אברהם עמד לפניהם וחתם העץ והקב"ה עמד על הצור בחורב, (ולרבי חמא בר תינא זכו בזכות זה לעמוד הענן), אברהם הלך עמם לשלחם והקב"ה הלך לפניהם יומם, אבל מה שעשה ע"י שליח עשה הקב"ה ע"י שליח, לקיחת המים אמר הקב"ה הכית

בצור. ואמר ואקחה פת לחם ולבסוף הביא בקר, שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, (אבל הרשעים אומרים הרבה ועושים מעט, שהרי עפרון אמר שיתן את מערת המכפלה בחינם ולבסוף נטל ד' מאות שקל כסף המתקבלים בכל מקום), ושרה אמרה לחם ואברהם אמר סולת, מפני שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מהאישי, ולבסוף לא הביא לחם מפני שהיה אוכל חולין בטהרה, ושרה פירסה נדה באותו היום.

פ"ז: בשורת המלאכים ולידת יצחק- המלאכים שאלו איה שרה אע"פ שידעו, כדי לחבבה על בעלה, וי"א כדי לשגר לה כוס של ברכה, וי"א כדי ללמד דרך ארץ לשאול באכסניא שלו, (ולכן נקוד על אותיות א' ו' ו' שבתבת אליו שלא היו צריכים לשאול, והתוס' ד"ה למה) פירשו ששאלו גם את שרה היכן אברהם. ואף שאסור לשאול בשלום אשה כלל, ע"י בעלה מותר לרש"י מותר לשאול אותו מה שלומה, ולתוס' ד"ה על) מותר רק לשאול היכן היא, ואמר אברהם ששרה באוהל, להודיע שהיתה צנועה משאר חברותיה, שאינה נראית וצריך לשאול אחריה, והקב"ה אמר לאברהם ששרה אמרה ואני זקנתי אע"פ שאמרה ואדוני זקן, משום שגדול השלום, ונתעדן הבשר של שרה ונתפשטו הקמטים וחזר היופי למקומו, וכשגמול אברהם את יצחק עשה סעודה גדולה, והיו מרגנים שהביאו אסופי מן השוק, וזימן אברהם את כל גדולי הדור, ושרה זימנה את נשותיהם, ונעשה נס והניקה שרה את כל התינוקות, ועדיין היו מרגנים אם הוא מאברהם, ונתהפך קלסתרן והיה דומה לאברהם, ובאותו הזמן היו יכולים לטעות בין אברהם ליצחק, וביקש אברהם שתהיה זקנה, (ועד יעקב לא היה חולשה, וביקש שתבוא חולשה שיחלה אדם לפני מותו ויצוה לביתו, ואלישע ביקש שיהיה חולה שיתרפא ממחלתו, שחלה ג"פ, על שדחפו לגיחזי בשתי ידיו ועל שגירה דובים בתינוקות והשלישי מת בו).

השוכר פועל ואמר לו שיתן לו כאחד ושניים מבני העיר, לרשב"ג ורבי יהושע נותן לו כפחות שבשכירות, ולחכמים משמנים ביניהם ומשלם כפי המנהג הבניוני.

אכילת הפועל ממלאכתו

פועל העושה מלאכה בפירות וכדומה של אחר בשעת גמר מלאכה, נתנה לו התורה זכות לאכול מפירות אלו, אף אם לא סיכמו ביניהם שהפועל יוכל לאכול, ואף אין מנהג המדינה לתת לפועל לאכול. ולהלן (פ"ז- ז"ג), יבוארו כל פרטי דין זה. ואגב דין זה מובארת הגמ' מתי חל על הפירות חיוב מעשר (פ"ח), ודיני איסור "לא תחסום שור בדישו" שהוא דומה לדין אכילת הפועל ממלאכתו (ז. – ז"א).

פ"ז: פועל העוסק בדבר שגידולו מן הארץ במחובר לקרקע
בשעת גמר מלאכה (לרש"י היינו שעת תלישה, ולתוס' ד"ה במחובר) היינו בשעת שא"צ עוד לקרקע), יכול לאכול מהפירות שעוסק בהם, (אף אם בעה"ב לא פסק לו מזונות, ואין מנהג לתת לו לאכול. תוד"ה ואלו), דכתיב "כי תבוא בכרם רעך ואכלת", וכתיב "כי תבוא בקמח רעך וקטפת מלילות בידך וחרמש", לרבות כל דבר הנקצר בחרמש וכל בעלי קמה העומדים בקומה בארץ, והכל בכלל, (אע"פ שאינו חייב בחלה, ולולא לימוד זה היינו אומרים שרק בכרם וקמה מותר מפני שיש בהם צד מזובת יין לנסכים וסולת למנחות, וה"ה זית שמן למנחות, אבל לא שאר דברים). וכן הפועל אוכל בתלוש מן הקרקע קודם גמר מלאכה למעשר או לחלה.

אבל במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה כגון ניכוש אינו אוכל, דכתיב "ואל כליך לא תתן" דאיירי בשעה שנותן לתוך כליו של בעה"ב. וכן אינו אוכל בתלוש אחר גמר מלאכה, ובדבר שאין גידולו מן הארץ כגון חולב בהמותיו ומגבן.

ודין זה הוא **בפועל** דכתיב "כי תבוא" וכתיב בפועל "ולא תבוא עליו השמש".

ובכרם של נכרי אינו בכלל זה ומותר לתת לתוך כליו, דכתיב "בכרם רעב", ולמ"ד גזל עכו"ם מותר, ממעט **כרם הקדש** שאסור לאכול, דהו"א שכמו שהתירה תורה איסור גזל, ה"ה שרי בשל הקדש, קמ"ל. (תוד"ה רעך). עוד כתבו התוס' ד"ה (אלא) שאף למ"ד גזל עכו"ם מותר, היכא דאיכא חילול השם מודה דאסור, דלפינן מ"ו'חשב עם קונוה" שידקדק עמו ולא יגלום עליו ולא יבוא עליו בעקיפין, ואיכא חילול השם כיון שסמך עליו, ונתן לו כל שכרו.

ואין הפועל רשאי **למצוץ** את היין ולזרוק את החרצים דכתיב "ואכלת", ואינו רשאי לאכול את הפירות **עם דבר אחר** למתן כדי שיאכל הרבה דכתיב "ענבים".

והפועל **פטור ממעשר** כבעה"ב כיון שלא נגמרה מלאכתו למעשר, דכתיב "כנפשך" כאילו הם שלך, ולא אמרינן דכיון שאוכל בע"כ של בעה"ב הוי כמקח הקובע למעשר (דכיון דזבניה אחשביה). והאי קרא

אסמכתא בעלמא היא, שהרי לוקח פטור מדאורייתא ממעשר, וקרא ללמד שאם חסם את הפועל מלאכול בכח או שקצץ עמו שלא יאכל, פטור מלאו דלא תחסום.

ואסור לאכול אכילה גסה דכתיב "שבעך".

חיוב מעשר

פ"ח: זמן חיוב המעשר-

לרבי ינאי זמן חיוב מעשר הוא ראית פני הבית, שנא' "בערתי הקדש מן הבית", אבל לפני כן אפי' אם מירוח בכרי בשדה פטור, ודווקא כשהניס לבית דרך השער, אבל אם הכניס דרך גגות וקרפיפות פטור, דכתיב "בשעריך". וכתבו התוס' ד"ה עד) דמודה רבי ינאי שהחצר קובעת מדרבנן. והגמ' (ע"ב) אומרת שיי"ל שלא איירי אלא בזיתים וענבים שאינם בני גורן ולכן הכניסה לבית מחייבתם שאין להם קביעות אחרת, אבל חטים ושעורים הכנסתם לגורן מחייבתם **במעשר**, והא דאמר (פסחים ט') חבר שמת והניח מגורה מלאכה פירות שלא נתחייבו, ס"ל שאף בחטים ושעורים אינו חייב אלא בראית פני הבית.

וכתבו התוס' ד"ה כי) שזיתים וענבים חייב לעשרם מן התורה, אע"פ שאינם תירוש ויצהר, דאיירי שאין בדעתו לעשותם יין ושמן אלא לאוכלם כך.

לריו"ח אפי' חצר קובעת, דכתיב "ואכלו בשעריך ושבעו", ודווקא חצר המשתמרת דכתיב "מן הבית", אבל שאינה משתמרת אינה קובעת אלא מדרבנן. תוס'.

חיוב מעשר בלוקח ובבעה"ב בפועל-

אף במקום שלבעה"ב ולפועל מותר לאכול בלא מעשר, הלוקח חייב לעשר דמקח נחשב כגמר מלאכה, ואיירי בתאנה (נקט תאנה משום שהיתה מצויה, אמנם תאנה לאו דווקא, דאיירי הכא בדאורייתא, והיינו בדגן תירוש ויצהר. תוד"ה הכא) העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר לריו"ח או לבית לרבי ינאי, וחייב מפני שענינו במקחו פירות התלושים, ומשנותלש באו לבית, אבל בעה"ב ענינו בתאנתו שאין הנוף חשוב בעיניו אלא העיקר, והעיקר בחוץ, ועד שיגמר כל לקיטתו ויכנס לבית לא הוי גמר מלאכה.

ושיתת התוס' ד"ה בעל הבית) שאף אם כל התאנה בחצר לא חשיב ראית פני החצר במחובר, ולמ"ד מקח קובע היינו אפי' בשדה בדבר שנגמרה מלאכתו. עוד כתבו התוס' (שם) שאם אין כוונתו ללקוט עכשיו יותר אפי' בעה"ב אסור לאכול שתים אלא אחת, דשתים חשיב גמר מלאכה, אבל אם שכר פועל ללקוט כל הראוי ללקט, ענינו בתאנתו ולא חשיב גמר מלאכה עד שילקוט כולה או רובה, ואם ספת במלח אסור לאכול שתיים ולוקח אם אוכל אחת פטור, אבל אם אוכל שתיים חייב אפי' לא ספת כיון שענינו במקחו וחשיב שתים גורן וגמר מלאכה.

וכתבו התוס' ד"ה העומדת) דלא איירי בפועל המלקט בגינה והולך לבית ואוכל, שאין הפועל אוכל אלא בהליכתו מאומן לאומן, מפני השב אבידה, אבל לא בהליכתו לבית.

לוקח פטור ממעשר מדאורייתא דכתיב "עשר תעשר... ואכלת" ולא מוכר, "תבואת זרעך" ולא לוקח. אמנם מדרבנן חייב, ולא חרבו חנויות של בית הינו ג' שנים קודם ירושלים, אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה.

שיתת ר"ת (תוד"ה תבואת) שדווקא לוקח אחר מירוח פטור, אבל לוקח קודם מירוח חייב, וכדאיתא בכתובות שהלוקח טבלים מן הנכרי מעשרם והם שלו, דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר. אבל שיתת ריב"ם איפכא, שהלוקח ממורח חייב כיון שנתייבב ברשות מוכר, אבל הלוקח שאינו ממורח פטור, כמו בהקדש והפקר שאם הפקיר והקדיש קודם מירוח פטור, אבל לאחר מירוח לא פקע חיוב מעשר, ובנכרי אם נתמרח ברשותו פטור, ואם לא נתמרח ברשותו חייב.

פ"ח: זמן חיוב מעשר בקישואים ודלועים משינטל פיקס שלהם פרח שגדל בראשו ודובק בו, והוא נופל אחרי התלישה. הגמ' אומרת שלא איירי בשדה שהרי צריך שיכנסו לבית לר' ינאי או לחצר לריו"ח, ואפי' מדרבנן אינו חייב בגמר מלאכה לחודיה, ובעינן שבת או חצר או מקח לקבוע. תוס'. אלא איירי שנפקסו בבית, וקמ"ל שכבר משעת התחלת הפיקוס חייבים. וכתבו התוס' שאע"פ שהמכניס תבואה לבית במוץ שלה ונגמרה מלאכתה בבית פטורה מן המעשר, זה אינו אלא בתבואה שדרך להכניסה ממורחת. אבל פלי קישואים ודלועים שדרך להכניסם עם הפיקוס, חייבים אף כשיפקסו בבית.

עוד בדין אכילת פועל במלאכתו

פועל אוכל בתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו, דכתיב "קמהו ב' פעמים, אם אינו ענין במחובר תנהו ענין לתלוש. לרב אמי לומדים דין זה מדכתיב "כי תבוא בכרם רעך" דאיירי גם ששכרו לכתף לשאת את הענבים. ולרבינא לומדים מהקש חוסם לנחסם וכדלהלן.

שור אוכל במחובר דכתיב "רעך ב' פעמים, אם אינו ענין לאדם תנהו ענין לשור, ולרבינא כתיב "לא תחסום שור

בידשו" וילפינן שור שור משבת לשאר בעלי חיים, וא"כ מדלא כתיב "לא תדוש בחסימה" באה התורה להקיש נחסם לחוסם שאוכל במחובר, וכן מקישים חוסם נחסם שיכול לאכול בתלוש.

פ"ט. דבר שאינו גידולי קרקע כגון החולב והמחבץ והמגבן אין הפועל אוכל בו, דכתיב "דיש", וקמ"ל דלא ילפינן מ"קמה" לרבות. ואף שלגבי מעשר שני חלב בקרא גידולי קרקע, לפי שהבהמה ניוזנת מהקרקע, הכא דיליף מ"דיש" שהוא צומח מהקרקע, אין החלב בכלל. תוד"ה גידולי.

לפני גמר מלאכה כגון המנכש בשומים ובבצלים אין הפועל אוכל, ואף כשמוציא קטנים מבין הגדולים שהוא נותן את הקטנים לכליו של בעה"ב, אינו אוכל, דכתיב "דיש", דבעינן שעת גמר מלאכה, וכיון שכוונתו שהגדולים יגדלו יותר, לא חשיב גמר מלאכה.

דבר שנגמרה מלאכתו למעשר כגון הבודל בתמרים ובגרוגרות שמפרידם אין הפועל אוכל ואע"פ שאין בזה מעשר אלא מדרבנן, מ"מ נחשב מלאכה כיון שאם היה בו מעשר דאורייתא היה מתחייב במעשר. (תוד"ה הבודל). אמנם בתוחלתי תמרים שאין מתבשלים באלן, ומכניסים אותם לכלי של כפות תמרים ושמן תולותו כדי לבשלם, וקודם שנתבשלו לא נגמרה מלאכתם למעשר והפועל אוכל מהן.

יכן בזמן **שנגמרה מלאכתו לחלה** משעת ניתנת המים והגילגול כגון הלש שמשעה שנתן המים וגלגל נתחייב בחלה, ועדיין צריך ללוש ולשוף ולקטף, והמוקטף, והאופה אין הפועל אוכל, ולא איירי בחו"ל, שהרי שם אין לא חיוב מעשר ולא חיוב חלה, ולא איירי בז' שכבישו וז' שחילקו שנתחייבו רק בחלה ולא במעשר דגבי מעשר כתיב "עשר תעשה" וכתבי בתיה" (במקום אשר יבחר" והיינו משנבחרה שילה, וכל ימי כיבוש וחילוק היה אהל מועד בגלגל, אבל גבי חלה כתיב "בבואכם" ולא כתיב "כי תבואו" כמו בשאר מקומות, דאכילה תלויה בגמר מלאכה ולא בחיוב מעשר, אלא כוונת הבריייתא שאין הפועל אוכל אלא בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה.

בעה"ב רשאי להשקות את הפועלים יין כדי שלא יאכלו הרבה.

פ"ט: מה רשאים הפועלים לעשות כדי לאכול הרבה- הפועלים רשאים לטבל פיתם בציר כדי שיאכלו ענבים הרבה, ומותרים לאכול בראשי אומניות שורות הכרם, שהשמש ממתקת אותם שם, אבל אסור לפועל לאכול את הפירות יחד עם דבר אחר, כגון לאכול יחד עם הפת, אא"כ נטל רשות מבעה"ב. והגמ' מסתפקת אם מותר לפועל להבהב את התבואה באש (לרש"י עושה כך כדי למתקה, ולתוס' ד"ה פועל) אם היה ראוי לאכילה ודאי מותר, והגדון הוא בראוי לאכילה ע"י הדחק), או שגם זה נחשב כענבים ודבר אחר, ואמנם בזמן מלאכתו אסור להבהב באש (או להטמין בעפר חם, או לבקעם ע"ג סלע) משום ביטול מלאכה, והגדון הוא להבהב ע"י אשתו ובניו שלא נשכרו למלאכה, (וגם בביקוע בסלע א"א דלא מימתיק פורתא).

לאביי בארץ ישראל אסור לטבול במלח ולאכול משום שהספיתה קובעת למעשר, ובחו"ל מותר משום שאין הספיתה קובעת. ולרבא אין חילוק בין א"י לחו"ל, אלא בשני המקומות אין הספיתה קובעת באחד אלא בשתים, דכתיב "כי קיבצם כעמיר גורנה" שגורן הוא קיבוץ ואין קיבוץ פחות משניים, וכתבו התוס' ד"ה כי) דאסמכתא היא, וביאר רש"י שטעם החילוק בין אחד לשניים הוא ששניים זה דבר חשוב, וחייב עליה שם גורן מדרבנן אע"פ שלא נגמרה מלאכתו, ולכן מותר לאכול במלח רק אחד אחד, אבל שתים יחד אסור אע"פ שנטל רשות מבעה"ב, וקציצה עם בעה"ב הוי כעין מקח וקובעת אף בלי טבילה, (לרש"י הקציצה היא שיוכל לאכול, ולר"ח (תוד"ה קוצץ) הקציצה היא שלא יאכל אלא עשר או עשרים), ומותר לאכול רק אחד אחד, ואפי' עם דבר אחר, ואם לא קצץ ולא ספת מותר לאכול שתים שתים.

פועל העודר או מקשקש מנכס שורשים המגולים תחת הזיתים אינו אוכל דאינו גמר מלאכה, אבל המוסק זיתים או הנוצר ענבים או הגודר תמרים, או המלקט פירות הנושרים אוכל, ופטור ממועשר לפי שאינו מקח אלא התורה זיכתה להם.

איסור לא תחסום

פרות שדשות תרומה וכגון שהקדים להפריש בעודם שיבולים, אין בזה איסור "לא תחסום" (ומפני מראית העין תולה לה בצווארה וכדלעיל), אבל בגידולי תרומה מה שגדל מורע של תרומה, יש איסור "לא תחסום" אע"פ שגידולי תרומה תרומה מדרבנן (שמא יזרענה כדי שלא לתתה לכהן, או שמא הכהן שינה בטומאה כדי לזרעה ויבוא לידי מכשול), כיון שמדאורוייט אינם תרומה חשיב "דיש", ובגידולי מעשר שני פשיטא שאסור, שהרי הם חולין, ולא גזרו שמא ישנה אותם ויבערם בטומאה, כיון שהוא יכול לחללם על מעות, וכיון שעיקר מעשר שני יל פדיון לא גזרו אפילו על לקוח בכסף מעשר שנטמא, אף שלרבי יהודה אין לו פדיון. תוד"ה גידולי). (וכן גידולי טבל דינם כחולין, ומותרים באכילת עראי עד שימרח, דכיון שהזרע כלה בטל האיסור), ובתרומת מעשר של דמאי יש איסור חסימה (ותרומה גדולה של דמאי לא שייכת, שהרי אף עמי הארץ היו מפרשים תרומה גדולה).

פרות שדשות מעשר והיינו כשהקדימו בשיבולים, יש סתירה בברייתות אם יש בזה איסור "לא תחסום". טעם הפטור- לרש"י משום שהתורה דיברה רק בסתם דייש, שאין מפרשים תרומה ומעשר אלא אחרי המירוח. ולתוס' (ד"ה והדשות) ילפינן מדכתיב "דישו" והיינו הראוי לו). והגמ' מתרצת שבמעשר ראשון אסור ובמעשר שני מותר (ומפני מראית העין תולה לה בצווארה וכדלעיל), או שבמעשר שני לר"מ הוא ממון גבוה ולר"י הוא ממון הדיוט (ואיירי שדש לפנים מחומות בית פאגי ההקף החיצון של ירושלים, אבל מחוץ לירושלים לא אתי לאו דילא תחסום" ודחי ללאו דילא תוכל לאכול בשעריך"), או שבמעשר ודאי אין איסור חסימה, ומעשר דמאי שהוא אסור מדרבנן יש איסור חסימה.

נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר באיסור חסימה, וישראל הדש בפרתו של נכרי עובר באיסור חסימה. והגמ' מסתפקת אם מותר לישראל לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה, ורק באיסור שבת שהוא איסור סקילה יש איסור אמירה לנכרי, או שגם באיסור לאו כחסימה יש איסור אמירה לנכרי. וכתבו התוס' (ד"ה חסום) שהגדון הוא בתבואה של ישראל, אבל פשיטא שמותר לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה בתבואתך, כיון שאין הישראל נשכר בחסימה אלא מנפסיו, וכמו שמותר לומר לנכרי אכול נבילה, וכן מותר מהאי טעמא לומר לנכרי בשבת הילך בשר ובשל לצרף, היכא שאין לישראל שום רווח בזה. אמנם בהמשך דבריהם דנים התוס' אם מותר לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בתבואתך, או בשל בשבת לצרף. עוד כתבו התוס' (ד"ה אבל) שאיסור אמירה לנכרי שייך גם בשביעית ובחול המועד.

בהמה שאוכלת ומתרזת אין בה איסור חסימה, דהטעם הוא משום דמעלי לה, ולא משום דחזיא ומיצטערא.

צ: נכרים הלוקחים שוורים של ישראל ומסרסים אותם לטובת ישראל היו גונבים את בהמות מהישראל ומסרסים אותם כדי שיהיו טובים להרישה, חייבים למוכרם משום קנס כדי שלא יהנו מהסירוס, אמנם א"צ למוכרם דווקא לשחיטה, ודי במה שקנסו עליו למוכרם, (להצד לעיל שאין איסור אמירה לנכרי באיסור לאו, ס"ל דבני נח מצווים על הסירוס, ויש בזה איסור לפני עוור), ומותר למוכרם לבנו הגדול, ולבנו הקטן לרב אחי אסור ולרב אשי מותר, ומרימרו ומר זוטרא וי"א שני חסידים היו מחלפים זה עם זה שהסירוס היה שלא מדעתם, ומ"מ היו מחלפים שמא לא יאמינו שזה שלא מדעתם, אי נמי כדי שאחרים לא יאמרו לנכרי לעשות ויאמרו שזה שלא מדעתם. תוד"ה מחלפ.

חסימה חיצונית- אסור להושיב לפרתו קוץ בשעת דישה, או לשים שם ארי, או להעמיד את בנה מבחוץ, או להתיר פקיע עמיר לפני שהתחילה לדוש. והגמ' מסתפקת מה הדין אם ישב קוץ מעצמו, או שרביץ ארי מעצמו שזה דבר רחוק מהבהמה (תוד"ה רביץ) או שהיתה צמאה למים, או שפרס קטבליא ע"ג הדישה, או שמתיר פקיע עמיר לפני הבהמה.

רשאי בעל הבהמה להרעיב את פרתו הרבה, כדי שתאכל מן הדישה.

חסימה מבחוץ- אסור לחסום את הפרה אף מבחוץ, דכוונת הפסוק שבשעת דישה לא תהא חסומה, (כמו שכוונת הפסוק שבשעת ביאה לאהל מועד לא תהיה שכרות).

החוסם את הפרה ולא העבירה על הדישה אלא תבירו דב ש, או המזווג בכלאים, אינו לוקה, והדש או המנהיג לוקה.

החוסם ע"י קול שגוער בה כשהיא מתכופפת לאכול, או המנהיג בכלאים ע"י קול ואינו אווז במרדע, לריו"ח לוקה דעקימת פיו הוי מעשה והוי לאו שיש בו מעשה, ולר"ל אינו לוקה דקול לא חשיב מעשה. וביארו התוס' (ד"ה רבי יוחנן) ששיטת ריו"ח שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה אף שיש בו דיבור מלבד נשבע ממיר ומקלל תבירו, והכא חשיב עקימת פיו למעשה בגלל שעי"י דיבורו נעשה מעשה שהבהמה הולכת

ודשה ואינה אוכלת. עוד כתבו התוס' (ד"ה וריש לקיש) שר"ל עצמו סובר כרבי יהודה שלוקים על לאו שאין בו מעשה, וכוננת ר"ל כאן לפטור למ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

צ"א. והא דתנן הכל ממירין עושים תמורה אחד האנשים ואחד הנשים, אך אסור להמיר, והממיר לוקה משום "לא יחליפנו", והרי אין כאן אלא עקימת פיו, וצ"ל לר"ל שזה כר"י שלוקים אף על לאו שאין בו מעשה, ומ"מ התנא לא סבר כר"י בהכל, דלהאי תנא יורש ממיר אחרי מיתת אביו, ולר"י יורש אינו ממיר ואם המיר אינו מומר (ואינו סומך).

חיוב תשלומין בחוסם פרת חבירו- לאביי אינו משלם (ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור שכך שיערו חכמים את אכילתם) אלא לר"מ דס"ל לוקה ומשלם, ולרבא אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו שאע"פ שא"א לחייבו ממון משום קלבד"מ, מ"מ זה נחשב אתנן, וה"ה הכא חייב בתשלומין, אלא שאין כח ביד ביד"ד לענושו ב' דברים, אבל לא יצא ידי שמים עד שישלם, ואי תפיס לא מפקינן מיניה. וכתבו התוס' (ד"ה בבא) שמא שרבא לא הסכים לקבל תשלום מבא במחתרת, היינו משום שהם לא באו לצאת ידי שמים. ולרב פפא חיוב המזונות חל בשעת משיכה, וחיוב המלקות חל בשעת חסימה.

הכנת פת חלבית- אין ללוש עיסה בחלב, או לאפות עיסה בתנור שמרח עליו אליה, ואם עשה כך הפת אסורה אפי' לאוכלה במלח מפני הרגל עבירה שלא יאכל פת בשרית עם חלב או להיפך, (ואם הסיק את התנור מותר לאפות בו, והקשו התוס' (ד"ה ואם טש) למה צריך להסיק את התנור, והרי כבר אחרי קינוח מותר, דהוי ג"ט בר ג"ט).

כלאים בבהמות- שמואל אסר להכניס ב' מיני בהמות והם זכר ונקיבה לדיר כדי שלא יזלזלו, אמנם מדינא אין איסור הרבעה עד שיכניס כמכחול בשפופרת, ורב אשי אסר לעבדים להכניס לדיר מין עם מינו ושאינו מינו, ולאו מדינא אלא בגלל שהם פרוצים. ומין במינו מותר אף להכניס כמכחול בשפופרת, ואין בזה משום פריצותא שמא יבוא לידי הרהור דבר (שהרי אסור להסתכל בבעלי חיים בשעת תשמיש), כיון שטרוד בעבודתו.

במנאפים א"צ העדים לראות שמכניס כמכחול בשפופרת, ודי שיראו כדרך המנאפים שישכבו זה על זה.

המשך דיני אכילת פועל ממלאכתו

צ"א: באיזה אברים צריך לעשות מלאכה- לת"ק הפועל אוכל אף אם עושה רק בידיו או רק ברגליו, או אפי' בכתפו ואינו מזיז ידיו ורגליו, דכתיב "כי תבא בכרם רעך" בכל מה דעביד. ולרבי יוסי בר"י צריך שיעשה בידיו וברגליו, שהרי פועל הוקש לשור, והגמ' מסתפקת מה הדין בדש עם אווהים ותרגולים שאין להם יום, "אי בעינן בידיו וברגליו וליכא, או שדי בזה שהם דשים בכל כוחם. והתוס' (ד"ה דש) מסתפקים אם הגדון הוא כשארן דשים בכנפיהם, או שגם בדשים בכנפיהם י"ל דלא מהני דבעינן דומיא דשור ממש.

ממתי מותר לפועל לשתות יין- פועלים שמתחילים לדרוך ענבים בגת אוכלים ענבים, אבל לא שותים יין דחשיב מין אחר, שאין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים, ומשעה שהלכו שתי וערב יכולים גם לשתות יין.

אכילה ממין אחר או מאילן אחר- אסור לפועל לאכול ממין פרי שאינו עושה בו עכשיו מלאכה. והגמ' מסתפקת אם העושה מלאכה בגפן מותר לאכול מגפן אחר שיקוצץ מגפן יפה ויקח למקום מלאכתו, והיינו היכא שאשתו ובניו עמו, דליכא ביטול מלאכה בהליכתו, ולפי הצד שאסור ההתר של שור לאכול במחובר איירי בשרכא ענף ארוך, דא"כ הרי הוא אוכל מענף אחר ממה שהבוצרים בוצרים, שהרי אינו יכול לאכול ממה שעל העגלה. רש"י. והתוס' (ד"ה שור) הקשו שהרי אינו יכול לאכול ממה שעל העגלה כיון דהוי תלוש, ועל כן ביארו שבתלוש כל התבואה נחשבת אחת ויכול לאכול מכולה, אבל במחובר כל קלח נחשב בפני עצמו, והגמ' מעמידה בקלח ארוך. ואם ענפי האילן השני מאותו מין דווקא מעורבים עם אילן זה והוא מפרידם מותר לאכול משניהם דחשיב עסוק בשניהם.

מותר לפועל למנוע עצמו מלאכול עד שיגיע למקום היפות ולאכול כל אכילתו מהם.

אכילה שלא בשעת מלאכה- מדאורייתא פועלים אוכלים בשעת המלאכה ממש ואין הפועל יכול לומר שנמנע מלאכול עד עכשיו, אבל משום השבת אבידה התירו לפועלים לאכול בהליכתם

מאומן לאומן ובחזרתם מן הגת דניחא ליה לבעה"ב בזה. אי מהלך כעושה מעשה דמי מפני שההליכה היא לצורך הגפן שהולך אליה צ"ל שמדאורייתא אינו אוכל משום שאינו עושה מלאכה באותו גפן, ואי מהלך לאו כעושה מעשה, י"ל שזה הטעם שאינו אוכל, אבל העושה מלאכה בגפן זה מותר לאכול מגפן אחר.

צ"ב: חמור וגמול יכולים לאכול ממשא שעל גביהם עד זמן הפריקה, וקמ"ל שאע"פ שאינה רואה את הגפן בפניה יכולה לאכול, דטעם האכילה אינו מפני צער הבהמה. אך לא יטול בידו ויאכילם.

כמה יכול הפועל לאכול - לת"ק מותר לפועל לאכול אפי' בדינו, לר"א בן חסמא לא יאכל יותר משכרו, וחכמים מתיירים, ומלמדים אותו שלא יהיה רעבתן, כדי שלא ימנעו לשוכרו למלאכה. ות"ק חולק על חכמים וסובר שאין מלמדים, או שנחלקו בדברי רב אסי שאמר שגם אם שכרו לבצור אשכול אחד מותר לאוכלו, אע"פ שלא ישאר לבעה"ב כלום, וכך סובר ת"ק, אבל לחכמים אף שמותר לשכיר יום לאכול יותר משכרו, מ"מ אם שכרו רק לשאכל זה, אסור לאכול. (וכן שכיר יום מותר לרב אסי לאכול את כל מה שכבר עשה, ואינו חייב לתת קודם לכליו של בעה"ב.) או שנחלקו בדברי איסי בן יהודה שהתיר לכל אדם הבא בכרם לאכול מהפירות (וכדלהלן), ת"ק לא התיר אלא לפועל, וחכמים מתיירים לפועל לאכול יותר משכרו, כמו שמותר למי שאינו פועל לאכול.

לאיסי בן יהודה הא דכתיב "כי תבוא בכרם רעך" לא איירי דווקא בפועל אלא **בכל אדם**, ואמר רב שאיסי לא שביק חיי לכל בריה, ורב אשי אמר דדילמא איירי באוכל בסעודתו, ואמר רב כהנא שמ"מ בעה"ב מעדיף לשכור פועלים בעצמו.

משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל-

הגמ" מסתפקת אם פועל אוכל משלו שהתורה זיכתה לו תוספת על שכרו, או משל שמים במתנת גמילות חסדים כשאר מתנות עניים, ונ"מ אם אומר שיתנו את אכילתו לאשתו ולבניו, שאם זה משלו יכול לתת כמו שיכול לתת את שכרו למי שירצה, אבל אם זה משל שמים לא זיכו אלא **לו עצמו** כשהגיע לידיו. ובתוס' (ד"ה א) כתבו שלא זיכתה לו תורה אלא מה שהוא לועס ואוכל, ולא לתת לאחרים. אי משלו הוא אוכל הוי כאילו התנה עמו.

והגמ" (צ"ג.) פושטת שזה מחלוקת בין תנא דמתני' לתנא דברייתא.

אי נימא משלו הוא אוכל צ"ל-

שמה שמותר לו **לאכול בדינו** אפי' ששכרו דנקא, הטעם משום דרחמנא זכי ליה.

ומה שאסר ר"א בן חסמא **לאכול יותר משכרו**, הטעם הוא דכתיב "כנפשך" כדבר שכר המלאכה שמוסר נפשו עליו לעלות באילן או במקום סנה, (ולחכמים לומדים מ"כנפשך" שאם חסם את הפועל פטור, כמו שפטור אם חסם את עצמו).

ומה שאסור **לנזיר** לתת ענבים **לאשתו ובניו**, הטעם הוא משום סחור סחור לכרמא לא תקרב, והיינו שקנסוהו כדי שימנע להשכיר עצמו לענבים, והא דתנן בסתמא שאסור לתת לאשתו ובניו, איירי נמי בנזיר. וכתבו התוס' (ד"ה ואי) שאע"פ שחולה אינו יכול לתת לאשתו ובניו, מ"מ שאני נזיר (אי לאו טעמא הדרחקת) שהוא תאב וזכי ליה רחמנא.

צ"ב: ומה שפועל שקצץ שגם בנו יאכל או שבנו יאכל בשכרו, הוא אוכל ופטור ממעשר אם לא נגמרה מלאכתו, ובנו שאינו פועל אוכל וחייב במעשר, טעם החיוב הוא משום דמחזי כמקח כיון שהתנה, אבל אכילה שלו שאינה ע"י תנאי אע"פ שהיא בשכרו אינה כמקח. רש"י מפרש "שיאכל בני בשכרי" היינו בשכר פעולת האב, ולתוס' (ד"ה על מנת) כבה"ג הוי מקח גמור, אלא הכונה שיאכל הבן במקום האב, וצריך תנאי כדי שיוכל לאכול גם יותר מהאב.

ואי נימא משל שמים הוא אוכל צ"ל-

שמה שהשוכר פועל לעשות **בנטע רבעי שלו** אסור לאכול, ואם לא הודיענו שזה נטע רבעי פודה ומאכילו, אע"פ שאיסורא לא זכי להו רחמנא, מ"מ פודה משום דמחזי כמקח טעות שאם היה יודע שזה נטע רבעי לא היה נשכר לו. וכן לגבי **מעשר** אם נתפרסו עיגוליו שכבר דרסם בעיגולים, שנגמרה מלאכתם למעשר אסור לאכול, ואם לא הודיענו שכבר נדרסו פעם אחת מעשר ומאכילו, משום דמחזי כמקח טעות. ומה שמבואר במתני' שגם בנתפתחו חביותיו מעשר ומאכילו, איירי שנתפתחו לבור ולא ידעו שכבר הוציאו את היין מהבור פעם אחת, וכר"ע דס"ל שגמר מלאכה הוא

משיקפה שיקפאו החרצנים על פי הבור בתחילת התסיסה, ונוטלים את הזגים, ובאתרא שהמעלה את היין הוא מקפה, ולכן מחזי כמקח טעות, שלא חשבו שהיין הוטבל למעשר. ולפי הברייתא שאומרת שלר"ע חיוב מעשר הוא משישלה בחביות, א"כ אפי' אם לא נתפתחו לבור יכולים לומר שלא חשבו שכבר שלו את היין, ואיירי במקום שהסותם במגופה את החבית הוא שולה. ותאנים שנגמרה מלאכתם אך רוצה לייבשם, לתי' קמא דהתוס' (צ"ב. ד"ה השוכר) מ"מ כבר נגמרה מלאכתם, אא"כ המנהג לייבשם, ולתי' בתרא בפועל שהמחשבה לייבש גורמת שיכול לאכול, לא הוי גמר מלאכה אף לענין מעשר.

ומה דמבואר במתני' צ"ג. שאדם יכול לקצוץ שלא יאכל הוא או בנו ובתו הגדולים או עבדו ושפחתו הגדולים או אשתו, אבל אינו יכול לקצוץ שבנו ובתו הקטנים או עבדו ושפחתו הקטנים או בהמתו לא יאכלו, צ"ל דאיירי כשהוא לא מעלה להם מזונות ושכרם אינו שלו, ובהמתו אף כשהוא עובד בה חייב לתת לה לאכול, ומ"מ בגדולים יכול לקצוץ, משום דידיע וקא מחלי'.

אמנם בברייתא דרבי הושעיא שמבואר בה שיכול לקצוץ גם על עבדו ושפחתו הקטנים. והגמ" רוצה לומר דאיירי במעלה להם מזונות ושכר פעולתם שלו, ומ"מ אינו יכול לקצוץ על בנו ובתו הקטנים, משום שהתורה לא זיכתה לו לצערם. כתבו התוס' (ד"ה לא) דכוונת הגמ" שרובן לא זיכו לו לצערם, שהרי מציאת קטן ושכרו לאביו מדרבנן, אי נמי נקט רחמנא משום בתו שמעשה ידיה שלו מדאורייתא.

צ"ג.

והגמ" דוחה ביאור זה מדברי ריו"ח דס"ל שהרב יכול לומר לעבד עשה עימי ואיני זנך וממילא שכרו שלו אפי' אינו מעלה לו מזונות, ואין לומר שבזה גופא נחלקו המשנה והברייתא, דא"כ ריו"ח סובר כהברייתא ולא כהמשנה, ואין לומר שכונת הברייתא לקצוץ שייאכילם קודם הרבה כדי שלא יוכלו לאכול מהענבים, ומשל שמים הוא אוכל, שא"כ למה בבהמה אינו קוצץ, ולמה אינו קוצץ על בנו ובתו הקטנים, אמנם בזה י"ל שכיון שאינם בני מחילה אינו יכול לצערם כלל. ובהכרח שלתנא דברייתא משלו הוא אוכל, ולרבי יוחנן איירי בין שמעלה להם מזונות בין כשאין מעלה להם מזונות, והחולק יעמיד במעלה להם מזונות, ולתנא דמתני' משל שמים הוא אוכל ואפילו מעלה להם מזונות אינו יכול לקצוץ שלא יאכל. ובתוס' (ד"ה אלא) כתבו שלריו"ח אידוי ואידי באין מעלה להם מזונות, (ועיין מהרש"א).

אכילת שומרי פירות-

במתני' מבואר שאוכלים מכח מנהג המדינה אבל לא מן התורה.

לרב איירי בשומרי גנות ופרדסים דאוכלים ממנהג המדינה (וכ"ש שהעושה במחובר כגון מנכש שאכל ממנהג המדינה), אבל מן התורה אינם אוכלים במחובר, אבל שומרי גתות וערימות עד שלא נגמרה מלאכתם למעשר אוכלים מדאורייתא כדן עושה מעשה בתלוש. ולשמואל איירי מתני' בשומרי גתות וערימות, אבל שומרי גנות ופרדסים אינם אוכלים אף ממנהג המדינה, ונחלקו אם משמר נחשב עושה מעשה או לא. ורב אשי מדייק ממתני' כדברי שמואל.

ולשמואל הא דתנן המשמר פרה אדומה משחיתתה עד כינוס אפרה מטמא בגדים כשאר העוסקים בפרה, היינו מדרבנן גזירה שמא יזיז בה אבר. והא דתנן שהמשמר ד' או ה' מקשאות של כמה אנשים לא ימלא כריסו מאחד מהם, אלא יאכל מכל אחד לפי חשבון, היינו בעקרים משרשיהם עם הקישואים, ואיירי שלא ניטל פיקס שלהם דלא נתחייבו במעשר.

דיני שומרים

כתיב (שמות כ"ב) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האיש, אם ימצא הגנב ישלם שנים. אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלוהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. על כל דבר פשע וכו'. כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור, ומת או נשבר או נשבה אין רועה, שבעות ד' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, ולקח בעליו ולא ישלם, ואם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו וכו'. וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם, אם בעליו עמו לא ישלם, אם כיר הוא בא בשכרו. ונמצא שיש שומר שפטור בגניבה וחייב שבועה, יש שומר שחייב בגניבה ופטור באונס, ושואל חייב באונס ופטור אם בעליו עמו. ולהלן (צ"ג - צ"ט) יבוארו שאר דיני שומרים.

ד' שומרים הם (ודיניהם שלשה), שומר חינום נשבע על הכל מ-ה ששאר השומרים חייבים. שואל משלם את הכל. שומר שכר נשבע על השבורה שבויה ומתה, ומשלם באבידה וגניבה. שוכר לתנא דמתני' והיינו ר"מ דינו כש"ש, ולר"י דינו כש"ח (והופכים את השיטות בברייתא).

חיוב שמירה בשומר שכר-

רבה סובר שש"ש ששומר **כדרך שרגילים לשמור** פטור, וכגון אם רעה בהמות על שפת הנהר ונפלה פרה לנהר ומתה, דאין זה אבידה אלא אונס, או שנכנס לעיר בזמן שרגילים להכנס, או ישן בזמן שרגילים לישון. אמנם חזני מתא שומרי העיר בלילה, צריכים נטירותא יתירתא לפי שכל סמך אנשי העיר הוא עליהם שישמרו גופם וממונם, וכמו שאמרו יעקב "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה", (שיעקב קיבל על עצמו נטירותא כמו חזני מתא), ואינם פטורים אלא כגון "ותפול מלך שבא ותקחם, ואת הנערים הכו לפי חרב".

צ"ג: אבל לרב חסדא ולרבה ש"ש צריך שמירה יתירה, שזה הטעם למה בעה"ב נתן לו שכר. ומטעם זה חייב רב פפא לשלם באופן שבהמה דחפה את חברתה מהגשר לנהר, מפני שהיה עליו להעבירם אחת אחת, ואינו יכול לטעון שלא הכיר את הבהמות ואף שזה אינו פשיעה, מ"מ הוי כאבידה ולא כאונס.

רועה שהניח את עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף או ארי ודרס, אומזיזם אם היה יכול להציל אילו היה שם. ולרבה דס"ל שאם שמר כדרך שרגילים לשמור פטור, צ"ל דאיירי שנכנס בזמן שאין רגילים להכנס, וכניסתו היה מחמת ששמע קול ארי (דאל"כ הוי תחילתו בפשיעה לגבי מזיקים קטנים שיכול להציל מהם, וסופו באונס, דפסקינן דחייב. וכתבו התוס' (ד"ה אי הכי) דבתחילתו כעין גניבה ואבידה וסופו באונס פטור), והאומד הוא אם היה יכול לקדם ברועים ובמקלות.

שומר חינום חייב לקדם ברועים ומקלות בחינם, וש"ש צריך לשלם שכר על הרועים ומקלות, ואם לא קידמו ברועים ומקלות חייבים. וש"ש חוזר ונוטל את ההוצאות מבעל הבית, ושוכר עד כדי שוויו הבהמות, והרווח של בעה"ב הוא כושרא דחיותא שמכרם והם רגילות בביתו, או שלא יצטרך לטרוח לקנות בהמות חדשות.

נגנבה באונס והוכר הגנב- ש"ח יכול או להשבע או לשלם ולתבוע את הגנב, וש"ש צריך לשלם לבעלים שכיון שלא יפסיד עליו לטרוח אחר הגנב עד שיוציא מידו. ומ"מ היכא שפשע בגניבה (כגון שהיה יכול לצעוק והיו עוזרים לו) חייב לשלם. ורבא סובר שרק אם קדם ונשבע פטור, אבל אם לא נשבע אפי' ש"ש צריך לשלם לבעלים. תודה"א אמר רבה.

מה נחשב אונס-

באבים- אם נכנס לעדר זאב אחד לא הוי אונס, אבל שני זאבים הוי אונס, ולר"י בשעת משלחת זאבים שחיה רעה משולחת במצות המלך גם זאב אחד הוי אונס.

בלבלים- שני כלבים אינם אונס, וידוע הבלבי אמר בשם ר"מ שאם באו משני רוחות הוי אונס.

ליסטים מזוין הוי אונס אפי' באחד, ומסתברא שגם אם הרועה מזוין הוי אונס, מפני שהליסטים ימסור נפשו על כך להרוג או להרג. וליסטים שאינם מזוין ורועה שאינו מזוין עליו להעמיד עצמו מולו. ואם פגש הרועה את הליסטים ואמר לו גנבא סריא מוסרת, וי"מ פושע, אנחנו נמצאים במקום פלוני ועמנו כך וכך אנשים וכלבים וקלעים ואם תבוא לגזול תמות, ובא לשם וגנב ממנו חייב, דהוי כהולכים למקום גדודי חיה וליסטים.

ארי דב נמר ברדלס ונחש הוי אונס, אא"כ הוליכם למקום שמצויים שם.

מתה- אם מתה כדרכה הוי אונס, ואם סיגפה הרעיבה, או שהעמידה בשמש בקיץ או בצינה בחורף, ומתה אינו אונס, וחייב אף אם יכול לתלות שמתה גם בגלל דבר אחר, דלא היה לו לסגפה. (תודה"ה סיגפה). ואם תקפתו ועלתה לראשי צוקים ונפלה הוי אונס, ואם העלה אותה לשם לא הוי אונס.

דיני תנאים

צ"ד. כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ועל כן האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה מקודשת ותנאו בטל, דברי ר"מ, ולר"י בדבר שבממון שאר וכסות ותנאו קיים.

תנאי בשומרים- שומרים יכולים להתנות להיפטר, כגון ש"ח להפטר משבועה, שואל להפטר מלשלם, ש"ש ושוכר להפטר משבועה ומלשלם. ודין זה הוא גם לר"מ שאין להתנות על מה שכתוב בתורה אף בדבר שבממון, דשאני הכא שמעיקרא לא

שיעבד עצמו להיות שומר גמור אלא במקצת, ולא חל חיוב השומר עד משיכת הבהמה, אבל בקידושין מתקדשת מיד כשואמר לה הרי את מקודשת לי, ואין אישות לחצאין.

שומר שכר יכול להתנות להיות כשואל. לשמואל דווקא ע"י קנין, ולריו"ח א"צ קנין, דמשעבד עצמו בההיא הנאה שיצא קול ססומכים עליו כאדם נאמן.

תנאי קודם למעשה- לר"מ תנאי שהקדים את המעשה לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים, ואם הקדים את התנאי למעשה תנאו קיים, דבעינן דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן "אם יעברו ונתתם", שהתנאי ששואל ממנו קודם למעשה שעליו לעשות. וכתבו התוס' (ד"ה אימא) שמכאן משמע שלרבנן א"צ תנאי קודם למעשה, ודלא כרש"י גיטין ע"ה.

תנאי שא"א לקיימו- לתנא דמתנאי' (רבי יהודה בן תימא) האומר הרי זה גיטך ע"מ שתעלי לרקיע וכדו' הגט חל אע"פ שלא נתקיים התנאי, דאין כוונתו אלא להקניטה ואין בליבו שום תנאי, אבל לחכמים לא חל הגט אם לא נתקיים התנאי, והלכה כרבי יהודה בן תימא.

השואל

פטור בעליו עמו

באיזה זמן צריך שיהיו הבעלים עמו- השואל פרה מחבירו ובזמן השאלה שאל גם את הבעלים עם הפרה, או ששאל את הבעלים ואח"כ שאל את הפרה, ומתה, פטור, דכתיב "אם בעליו עמו לא ישלם". אבל אם שאל את הבעלים אחרי ששאל את הפרה חייב אע"פ שהיה עמו בשעת אונסים, דכתיב "בעליו אין עמו שלם ישלם".

בעליו עמו בשכירות- במתני' מבואר שגם אם שכר את הבעלים חשיב בעליו עמו, אבל אם שכר את הפרה לא מבואר אם פטור, ובברייתא (צ"ה:) מבואר שגם בשוכר יש פטור בעליו עמו.

צ"ד: באיזה אופן שייך לשאול את הבעלים עם הפרה- באופן הרגיל לא שייך שישאל את הבעלים והפרה יחד, שהרי הפרה נקנית במשיכה והבעלים באמירה, והוי שאל את הבעלים ואח"כ שאל את הפרה, אלא איירי שהיתה הפרה בחצר של השואל, או כשאמר לו השואל שלא יהיה שאלו לו עד משיכת הפרה.

מה צריך שהבעלים יעשו כדי שיחשב בעליו עמו- רש"י כתב דמשעת אמירה חשיב בעליו עמו, ובתוס' (ד"ה פרה) כתבו שצריך ללכת או לזנון עצמו להליכה ולמלאכה, אבל בזמן שאינו עוסק בדבר ששייך למלאכה לא חשיב בעליו עמו.

דיני שומרים בתורה

דיני שומר חינם ומקורם- שומר חינם נשבע על הכל ופטור, אבל בפשיעה חייב. (תוד"ה תנו.)
דנהה בפרשה ראשונה מפרשת שומורים "כי יתן איש אל רעהו וכו' "כתוב שפטור בגניבה ואבידה וגונב מבית האיש (לפי טענתו) ונקרב בעל הבית אל האלוקים" (לשבועה שלא שלח יד), ומסתבר להעמידה בש"ח, שאף שבפרשה השניה משלם כפל בטוען טענת גנב ונמצא שהוא עצמו גנב, וסמך ליה "על כל דבר פשע ישלם שניים", וכגון שנשבע תחילה, אבל אם באו עדים אינו משלם כפל, מ"מ קרנא בלא שבועה עדיף, שהרי שואל כל הנאה שלו שבחיים הוא עושה מלאכתו ואינו משלם אלא קרן. (וכל הנאה שלו היינו כגון דקיימא באגם שא"צ לתת לה מזונות, ומדובר ברועה של העיר שאינו טורח בשמירתה, או שהכונה רוב הנאה שלו, או שהכונה לשאלת כלים שא"צ מזון ושמרים בביתו חינם. ואפי' באלו אינו משלם כפל בשבועה אלא קרן.)

דיני שומר שכר ושוכר ומקורם- שומר שכר ושוכר נשבעים על השבורה ועל השבויה ועל המתה, ומשלמים את האבידה ואת הגניבה. חיוב ש"ש ושוכר בגניבה לומדים מ"אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו" דפרשה שניה איירי בש"ש וכנ"ל, וחייבו אבידה נלמד מהכפילות "גנובו יגנבו", ולמ"ד דיברה תורה בלשון בני אדם נלמד בק"ו שאם גניבה שקרובה לאונס חייב, כ"ש אבידה שקרובה לפשיעה (והמ"ד הראשון סובר דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב ליה קרא), ופטור אונס כתוב להדיא בפרשה השניה ומת או נשבר או נשבה שבעות ד' תהיה.

צ"ה. דיני שואל ומקורם- שואל משלם את הכל, חוץ ממתה מחמת מלאכה שפטור כיון שיש לו רשות לעשות בה מלאכה. (תוד"ה שומר

חינם). הפרשה השלישית בשומרים כתוב בה להדיא דאיירי בשואל, וכתוב שם שהוא חייב בשבורה ומתה כדכתיב בקרא "ונשבר או מת", וחייבו בשבויה לומדים מ"או", לא מיבעיא לרבי יונתן דס"ל שגם בלי או משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו (עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו כמו בחורש בשור חמור), וא"כ האו מיותר, אלא אף לרבי יאשיה שבלי או משמע שניהם כאחד, זה דווקא במקלל אביו ואמו (לולא מה שסמך קללה לאביו וסמך קללה לאמו, ויחדיו דשעטנו איצטרך לשתי תכיפות. ויחדיו דלא תחרוש איצטרך לומר שהיו קשורים במחרשה), אבל כאן מסברא חייב אף בשבורה לבד, דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא. ואין ללמוד חיוב שבויה ממה שבש"ש שבויה דינה כשבורה ומתה, דשם זה לפטור, אבל לחיוב י"ל שפטור, שכן זהו אונס דלא סליק אדעתיה וליכא למימר שאם לא התנה להפטור כוונתו להתחייב. וחייבו גניבה ואבידה בשואל לומדים בק"ו מש"ש, (ולמסקנה להלן אפשר ללמוד מו' מוסיף. תוס'), ואין לפרוץ שש"ש משלם כפל בטוען טענת ליסטים מזוין דלענין פטור הוי אונס ולענין כפל היה גנב, דמ"מ שואל חמור שמשלם קרן, או דס"ל שליסטים מזוין גזלן הוא ואפי' נשבע ונמצא שהיא אצלו אינו משלם אלא קרן. ואין ללמוד חיוב גניבה ואבידה משבורה ומתה, דשאני גניבה ואבידה שאפשר לטרוח ולמוצאם ואיכא למימר שיחפשם הבעלים אולי ימצאם. ושבויה לא אפשר כולי האי למיטרח ואתויי. תוד"ה דאפשר.

בעליו עמו –המשך

מקור פטור בעליו עמו- שואל כתיב ביה ששבורה ומתה פטור בבעליו עמו, וגניבה ואבידה ליכא למילף משבורה ומתה שהרי שבורה ומתה זה אונס, ומהאי טעמא ליכא למילף שומר שכר משואל ע"י במה מצינו, אלא לומדים וכי ישאל ו' מוסיף שגם ש"ש פטור בבעליו עמו, ושואל בגניבה ואבידה לומדים לפטור או מש"ש שהרי משם לומדים את עיקר החיוב ודיו לבא מן הדין להיות כנדון, ולמאן דלית ליה דיו והיינו ר"ט, וכתבו התוס' שאין השאלה אלא לפי ההי"א שגם היכא דלא מיפרך ק"ו לית ליה דיו לומדים מו' מוסיף גם עליון מתחתון וגם תחתון מעליון ואין משיבין על ההקש.

פשיעה בבעלים- נחלקו בזה רב אחא ורבינא אם חייב או פטור, מ"ד חייב לומד שמקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו שהרי לא הוקשו בו' יתירא, וממילא בעליו עמו לא נאמר על ש"ח, וחייבו פשיעה לא נאמר בש"ש ושואל אלא לומדים מש"ח דכתיב ביה "על כל דבר פשע", ופטור בעליו עמו נאמר רק על הדברים המפורשים בשואל וש"ש. ומ"ד פטור סובר שמקרא נדרש גם לפניו פניו מכח סמיכות הפרשיות, וממילא קאי גם על ש"ח, ופטר בו פשיעה בבעלים. ופסק ר"ח דפטור, דבמחלוקת רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיילק, וחשיבי קולא לפטור את המחזיק. תוד"ה איתמר.

הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה ששוכר פטור בבעליו עמו, ומכיחה ממה שלא כתוב שש"ח פטור שבאמת ש"ח חייב, והגמ' דוחה שהברייתא אינה כשיטת ר"י ששוכר כש"ש, אלא כר"מ ששוכר כש"ח, או שהופכים את השיטות במחלוקת ר"י ור"מ.

צ"ה: בעליו עמו במקום אחר- לרב המנונא צריך שהבעלים יהיו עמו באותה מלאכה אם פרה היא חורש בפרתו לצורך השואל וכדו', והגמ' מוכיחה מברייתא שאע"פ שהבעלים עושים מלאכה במקום אחר חשיב בעליו עמו ובלבד שתהא מלאכתו של שואל או של שוכר, (ואין לומר שהכונה שהוא מרפה את הקרקע לפני שהבהמה חורשת, דא"כ מה החידוש בסיפא שאם הבעלים עמו באותה מלאכה פטור אפי' שאל את הפרה אחרי הבעלים, אבל אם איירי רישא במלאכה אחרת יש חידוש בסיפא שגם באותה מלאכה חייב אם שאל את הבעלים אחרי ששאל את הפרה).

באיזה זמן צריך שיהיו בעליו עמו-

לרב המנונא צריך שיהיו הבעלים עמו משעת שאלה עד שעת שבורה ומתה, והגמ' מביאה ב' ברייתות שכתוב שם להדיא שמספיק שיהיה בעליו עמו בשעת שאלה, וא"צ שיהיו עמו בשעת שבורה ומתה.

מקור הדין הנ"ל הוא כדלהלן, אביי סובר כרבי יאשיה שאם התורה לא מחלקת, אע"ג דלא כתב יחדיו כמאן דכתיב דמי, ולדבריו כשהתורה כותבת שחייב אם אין בעליו עמו משמע שלא היו לא בשעת שאלה ולא בשעת אונס, וכשהתורה כותבת פטור בעליו עמו משמע שהיו בשניהם, ולכן צ"ל שצריך שיהיו בשעת שאלה וא"צ שיהיו בשעת האונס.

צ"ו. רבא סובר כרבי יונתן שאע"פ שהתורה לא מחלקת משמע גם כל אחד בפני עצמו, ולדבריו כשהתורה כותבת פטור בעליו עמו משמע שמספיק שיהיו רק בשעת שאלה או רק בשעת אונסים, וכשהתורה כותבת שחייב באין בעליו עמו משמע שאם היה באחד מהם חייב, ולכן צ"ל שצריך שיהיו בשעת שאלה וא"צ שיהיו בשעת אונס.

בין לאביי בין לרבא לא אומרים הפוך שצריך שיהיו בשעת אונס ולא בשעת שאלה, משום שזמן השאלה עדיף מפני שעל ידה חייב במזונותיה, (אבל לענין חיוב התשלום צריך גם את השאלה וגם את האונס).

ורב אשי לומד מ"וכי ישאל איש מעם רעהו" ולא אם היה רעהו נשאל יחד לעמו ועל אופן זה אמרה תורה "שלם ישלם" ומבואר שהקפידא היא על שעת שאלה, ואמנם אם התורה לא היתה כותבת להדיא "אם בעליו עמו לא ישלם" היינו אומרים שהלשון "מעם רעהו" הוא אורחיה דקרא ולא היינו יודעים פטור בעליו עמו כלל, ואחרי שלימדה תורה שפטור בבעליו עמו ואנו יודעים שצריך שיהיה עמו או בשעת שאלה או בשעת אונסים, לומדים מ"וכי ישאל" שהכונה לשעת השאלה.

כמה ספיקות של רמי בר חמא בדיני שאלה ובעליו עמו-

שאל בהמה לרבעה הוא עצמו, אי בעינן שיהיה בדרך שאלה או שמספיק שיהנה מהבהמה.

שאל בהמה ליראות בה עשיר, אי בעינן שאלת ממון, או צריך ממון שיש ממנו הנאה מהממון עצמו ע"י שישתמש בו.

שאל בהמה לעשות בה פחות משו"פ, אי חשיב ממון או לא. ואת"ל שפחות משו"פ אינו כלום מה הדין אם שאל ב' פרות לעשות בהם פרוטה, אם מספיק שיש כאן שאלה של פרוטה, או שצריך פרוטה בכל פרה.

שאל משני שותפין פרה של שניהם ו אחד מהם היה עמו, אם צריך שיהיו כל בעליו עמו, או שפטור מחצי ואף שלגבי תשלומי ד' וה' אמרינן אפי' חמשה חצאי בקר, הכא דבעליו עמו חידוש הוא ואינו סברא לפטור אין קן בו אלא חידושו. (תוד"ה ונשאל). וכן ילה"ס בשותפין ששאלו לצורך קרקע השותפות ונשאל הבעלים לאחד מהם למלאכתו הפרטית, אם צריך שהבעלים יהיו עם כל השואל, או שיהיה פטור על החצי שהיו עמו.

שאל מהאשה נכסי מילוג ו**נשאל בעלה** למלאכתו, (וכתבו התוס' (ד"ה שאל) שלא נקט ששאל מהבעל כי אינו יכול להשאל בלא רשותה, או שכוונת הגמ' ששאל מהבעל נכסי מילוג שלה), או שהאשה שאלה לצורך הנכסי מילוג ונשאל לבעל למלאכת עצמו, אם חשיב בעליו עמו מפני שקנין פירות כקנין הגוף או לא, והגמ' תולה דין זה במחלוקת אם קנין פירות כקנין הגוף או לא, ונחלקו בזה ריו"ח ור"ל לגבי ביכורים במוכר שדהו פירות לכמה שנים ואח"כ חוזרת השדה לבעלים, שלריו"ח מביא וקורא ואומר "האדמה אשר נתת לי" דכקנין הגוף דמי, ולר"ל מביא ואינו קורא דלאו כקנין הגוף דמי. והגמ' לא תלתה דין זה במחלוקת במוכר עבדו ל' יום אם המוכר שייך בדין "יום אות יומיים", די"מ מהמחלוקת שם היא בדרשות, וגם אם המחלוקת בקנין פירות היינו משום שהמוכר משייר לעצמו בעין יפה, משא"כ בעלמא. תוד"ה בעל.

האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי, אם צריך דווקא את הבעלים, או ששלוחו של אדם כמותו, והגמ' תולה דין זה במחלוקת רבי יונתן ורבי יאשיה אם אדם יכול לומר לאפוטרופוס (שהלך למדינת הים ומינה אפוטרופוס לזון אשתו ובניו) שיפר נדרי אשתו או לא, וכתבו התוס' (ד"ה שלוח) שהדרשה בגדרים היא מדכתיב פעמיים "יאשיה" והכא נמי כתיב פעמיים "בעליו" או שהדרשה היא ש"יאשיה" משמע הוא ולא שלוחו, וה"ה בעליו משמע הוא ולא שלוחו. ורב עיליש מסתפק באומר לעבדו צא והשאל לי עם פרתי, דר"ל שאף אם שליח מועיל עבד אינו מועיל שהרי אינו בר מצוה וצריך שיהיו דיני המשלח נוהגים בו, וזה אין לו כלום בלא רבו, ו"ל שגם למ"ד שאין שלוחו של אדם כמותו עבד מועיל כי ידו כיד רבו, ואמר רבא דמסתבר שיד עבד כיד רבו.

דין הבעל בנכסי אשתו

צ"ו: חיוב הבעל בשמירת נכסי אשתו- רמי בר חמא מסתפק אם בעל בנכסי מילוג של אשתו הוי שואל או שוכר. ואין הספק לענין פטור בעליו עמו דממ"ג הוי שאלה או שכירות בבעלים מפני שהיא עמו תדיר במלאכתו, וכבר משנשאה נשאלה לו. ואם שכר או שאל פרה ואח"כ נשאה וזכה בפרה

להשתמש בה בימי השכירות ג"כ כממ"נ אתיא שאלה או שכירות בבעלים ומפקיעה שכירות שלא בבעלים אף אם לא הוסיף להתחייב יותר ממה שהיה חייב. (תוד"ה א'). והספק הוא היכא שהיא שכרה פרה מאדם אחד ואח"כ נישאת לאדם אחר, דלרבנן שהשוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה השואל משלם לשוכר, ודאי חשיב שאלה בבעלים שהרי הוא חייב לשלם לה, והספק הוא לרבי יוסי דס"ל שהפרה חוזרת לבעלים הראשונים וא"כ לא הוי בעליו עמו, אם הבעל נחשב שואל וחייב באונסים ומשלם לבעלים או שוכר (שהרי תיקנו שחייב בפדינה תמורת הפירות) ופטור מאונסים. ורבא פושט שהבעל אינו שואל ואינו שוכר אלא לוקח ופטור, שהרי התקינו באושא שאם האשה מכרה נכסי מילא ומתה שהבעל מוציא מיד הלקוחות ומבואר שהבעל הוא לוקח ראשון, ולכן אין לה זכות למכור. וכתבו התוס' (ד"ה בעל) דמ"מ הוי שומר חנם וחייב בפשיעה, וה"ה הלוקח בהמה ל' יום. עוד כתבו (ד"ה אלא) דלא אמרינן שבעל נכסי אשתו יורש הוי אלא במקום שיש פסידא לאלמנה, אבל מה שהמשאיל מופסיד במה שהבעל לא מתחייב בגניבה ואבידה אינו סיבה להחשיבו יורש, שהרי הוא יכול שלא להשאילה.

מעילה בנכסי מילוג שנפלו לאשה בירושה מעות הקדש יחד עם שאר נכסים ואינו ידוע שהם הקדש הבעל אינו מועל שהרי לא ניחא ליה לקנות דבר איסור, והאשה לא מועלת כי לא נח לה שהבעל יקנה נכסיה אפי' של התר, והבי"ד של אותו דור שכל תקנות המפשט תלוי בהם לא מועלים כי לא תיקנו שיקנה אלא דבר התר, ואלא הבעל מעל כשיוציא אבל כשהם צרורים ומנוחים ליכא מעילה. וכתבו התוס' (ד"ה בעל, השני) שהנדון כאן הוא מי עשה את עיקר המעשה שעל ידו הבעל זוכה במעות. עוד כתבו התוס' (ד"ה אמר) שהבעל אינו מועל גם בלא הטעם שלא ניחא ליה לקנות, כי לא תיקנו הכמסים שיקנה, והגמ"ל נקטה טעם זה אטו בי"ד, או לומר שאפי' לקח המעות לא מעל כיון שאינו רוצה לקנות דבר איסור ואינו רוצה להוציאם מרשות אחרים, ולפי זה גם באשה ובי"ד זה הטעם שאינם מעולים.

מתה או כחשה מחמת מלאכה-

שואל שכחשה הבהמה או מתה מחמת המלאכה פטור, דלאו לאוקמא בכילתא שאילתה.

אם שאל גרזן ונשבר, אם יש לו עדים שלא פשע בו פטור, ואם לאו, רב אמר שישלם נרגא מעליא והשברים יהיו של השואל, והק' התוס' (ד"ה זיל) שהרי גזלן יכול לשלם אפי' סובין, ות' שמשלם גם את מה שפחת משעת שביעה עדי שעת העמדה בדין, וריב"ם הוסיף שגם בלי פחת אף שיכול לשלם את השברים, פותחים לו שישלם דמי נרגא מעליא. ואמרו לו רב כהנא רוב אסי שנותן את שברי הגרזן למשאיל, ומשלם לו את מה שחסר משווי גרזן שלם, שהרי הדין בנוקדן שהבעלים מטפלים בנבילה.

צ"ז.

רב אשי מלשלם אפי' הוליקו למקום שמצויים הרבה עכברים. (תוד"ה כז). (גברא דנשי קטלוהו וכו' שלא היה לו ליפול בידם), וי"א שההלכה נאמרה באופן שהחטול אכל הרבה עכברים ומת ופטרו רב אשי.

שאלה בבעלים-

השואל דבר מחבירו ומבקש ממנו מים כדי שתהיה שאלה בבעלים, יתן לו את החפץ ואח"כ את המים, דאז לא הוי שאלה בבעלים.

מלמדי תינוקות ונוטעי כרמים ושוחט ומקיז דם וספר העוסקים במלאכה עבור בני העיר, נחשב שאלה בבעלים אם שאלו מנהם בזמן עבודתם, ורב המלמד לתלמידים, ביומא דכלה הוא שאול להם כיון שאינו יכול ללמוד אלא הלכות הרגל, ובשאר השנה הם שאולים לו מפני שאם הוא רוצה ללמוד מסכת אחרת כדי שלא תישכח ממנו אינם יכולים למחות בו.

המשאיל בהמה היוצא אחריה לראות שלא הטעינו עליה יותר מדאי, לא חשיב שאלה בבעלים. (ושואל חייב אפי' מתה אצל הגנב, כי גם לולא שמתה היתה אצל הגנב).

שאל ושכר פרה ומתה באונס,

והנדון הוא אם השאולה מתה או השכורה

המקרים שבמתני' - שאל פרה חצי יום ושכרה לחצי יום, או ששאל יום אחד ושכר יום אחד, או ששאל פרה אחת ושאל אחת, ומתה. טענת התובע היא שמתה הפרה השאולה או בשאלה חצי יום ושכרה חצי יום שמתה בזמן השאלה, וטענת הנתבע היא שמתה הפרה השכורה או שמתה בזמן השכירות-

אם התובע ברי והנתבע שמא, חייב (ועיין להלן בדין ברי ושמא).

צ"ז: ואם התובע שמא והנתבע ברי פטור. והתוס' (ד"ה השוכר) דנים למה אינו חייב שבועה, וכתבו שאף לאוקימתה הגמ' דאיירי במודה במקצת הכא שהתובע שמא והנתבע ברי אינו יכול להשיבעו. אמנם בסתם שבועת השומרים נשבע אפי'ע שהתובע ספק, ושאינ הכא שכיון שאינו יודע אם השאולה מתה, הוי כאומר איני יודע אם השאלתיך, ועוד דהכא אפי' כשתובע בברי אינו נשבע אלא ע"י גלגול. עוד כתבו התוס' (ד"ה ביום) דהכא אינו נשבע אף ע"י גלגול, דאיירי שהמפקיד מאמין לו שמתה כדרכה ואין מחייבו שבועה על כך, או משום שהתובע שמא ואין כאן סבירות שטענתו נכונה (משא"כ בסוטה).

ואם שניהם ברי ישבע השוכר ששכורה מתה. והגמ"ל (צ"ח:)

ושאלת הרי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ואין כאן הודאה במקצת (לרב הונא רב יהודה שמתני' לא איירי בכופר ומודה). והגמ"ל **מתרצת שכיון שנשבע שמתה כדרכה, מוגלגל עליו שבועה שהשכורה מתה.** והתוס' (ד"ה משחנת) מביאים בביאור השני בשם ר"ת ששאלת הגמ' היא למה נשבע ששכורה מתה ולא נשבע שהשאלה קיימת שבוה סותר טענת התובע, ות' הגמ' הוא שכיון שנשבע שמתה כדרכה טוב שתהיה גם השבועה השניה על אותה הפרה.

ואם שניהם שמא י'חלוקו (ובזה החידוש בג' המקרים במתני' שבפרה אחת ביום אחד הוי יותר דררא דממונא, ומ"מ אף בשאלה יום אחד ושכר יום אחד, ואפי' בשכר אחת ושאל אחת, מ"מ י'חלוקו. תוס'), והיינו כסוכמוכס דס"ל ממוון המוטל בספק חולקין.

דין תובע ברי ונתבע שמא

מנה לי בידך והלה אומר איני יודע-

לרב הונא ורב יהודה חייב דברי ושמא ברי עדיף. רש"י. (ומתני' אשמועינן דאפי' ברי דטואל שאינו חשוב כ"כ, עדיף משמא דמשאיל. תוס'). ואמנם כל זה דווקא בברי גרוע ושמא טוב (מנה לי בידך), אבל בברי גרוע ושמא טוב (שור שנגח את הפרה) מודה רב יהודה דלאו ברי עדיף. ובאומר זה אחי והאחצת שמא חשיב ברי טוב, כיון שחושש שיבררו ויראו שהוא שיקר. ובמכיר במקצת אבניו חשיב ברי טוב כיון שרגילות להכיר האבנים אף אם אין בהם סימן, וכן נ"מ לגבי מתוך שאינו יכול לישבע משלם שאם היה עליו לידע (אבנים) משלם, ואם לא היה עליו לידע (יורשים, שור שנגח את הפרה) פטור. ואבי' (משארסתני נאנסתי) אף בברי גרוע ושמא טוב ברי עדיף. תוד"ה רב הונא.

ולרב נחמן וריו"ח פטור דאוקי ממונא בחזקת מריה ואין מוציאין מספק. רש"י. ודווקא באומר איני יודע אם הלויתני, אבל באיני יודע אם פרתניך חייב לכו"ע, ומתני' הוי כאיני יודע אם השאלתני. (תוד"ה והלה) ואחר שנתקנה שבועת היתת היתת חייב לישבע שאינו יודע, דאל"כ יאמר כל נתבע שאינו יודע. תוד"ה רב נחמן.

ביאור מתני' למ"ד ברי ושמא לאו ברי עדיף-

לדברי הפוסרים צ"ב דמתני' מבואר שאם המשאיל אמר שהשאולה מתה והלה איני יודע חייב, ואף דמתני' כסוכמוכס דאית ליה ממוון המוטל בספק חולקין, היינו דס"ל דהוי כאילו שניהם מוחזקים, ולידבריו ברי מקבל הכל לרבנן לכל הפחות נימא י'חלוקו. תוד"ה לימא.

צ"ח.

להשבע שהרי הוא טוען שמא, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ומתני' איירי שהיתה עוד פרה שהנתבע מודה שמתה בזמן השאלה (אבל לא אם מתה ומחזירה לא הוי מודה במקצת דכיון שפרה בעין הוי כהילן, וי"א שהילך פטור משבועה), וכתבו התוס' (ד"ה משחנת)

דאוקימתא זו היא לרבי חייא בר יוסף דס"ל עירוב פרישות כתוב כאן, וכ"י הוא זה! איירי במלוה, אבל בפקדון א"צ כפירה, ונהג שרי טיטת ר"ת שהודאה במקצת צריך אף בפקדון, ולדבריו ניחא למה צריך שיודה בפרה אחת, (ומ"מ גם לדבריו מדרבנן חייב שבועה אף בלא הודאה, ולכן נשבע בזה אומר שאולה זה הוא אומר שכורה), אבל לשיטת ריב"א שאף שומר שכופר בכל חייב שבועה, וצ"ל דאיני חייב אלא שבועה שנאנסה, אבל על מה שטוען שאינו יודע אם מתה השאולה או השכורה אינו חייב שבועה אם אינו מודה במקצת.

ולרמי בר חמא הסובר **דדי' שומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת** ובלא זה אדי' שומרים או מודה במקצת חייבים שבועה, ד"כ הוא זה" היינו זה אמת וזה להד"מ, ושיטת התוס' (שם) שטענת איני יודע לו עוד פרה והשני טוען לא הוי דאירי מעולם, אבל מה שטוען איני יודע לא חשיב "כי הוא זה". רש"י. ושיטת התוס' (שם) שטענת איני יודע נחשבת ככפירה, וא"כ הפרה שטוען שנאנסה טוען גם בה איני יודע, ומ"מ צריך שהיו' ג' פרות, דגוזה"כ שלא תעלה לו פרה אחת לכאן ולכאן, ודלא כר"ת דס"ל שמספיק כפירה והודאה כדי לחייבו שבועה.

גלגול שבועה - מקור גלגול שבועה מן התורה הוא מכתבים גבי סוטה ו"אמרה האשה אמן אמן" שקינא לה כשהיא נשואה, ומשביע אותה שלא סתתה כשהיא נשואה, ועי' גלגול משביע ג"כ שלא סתתה כשהיא ארוסה (קידושין כ"ח). וכתבו התוס' (צ"ז). (ד"ה ביום) דכיון דמסוטה ילפינן והיא טוענת ברי, אין גלגול שבועה אלא כשתהבע ברי ולא נבתע שמא, ומ"מ אין הנתבע אמר במיגו שהיה טוען שמא, דאין לו מיגו טוב כיון שאדם לא רוצה לטעון שמא כיון שנראה שהתובע צודק בטענתו. עוד כתבו התוס' ד"ל שאין גלגול שבועה כשהתובע טוען שמא אלא דבר שיומה קצת שהוא אמת (אריסים ואפטורפוסים), כמו בסוטה שיש רגלים לדבר ויש לחוש שזינתה גם מהאיירוסין, אבל במתני' שאינו דומה שהוא אמת אין מגלגלים אלא ע"י טענת ודאי. והמקור שמגלגלים בטענת ודאי הוא דמסקנת הסוגיא בקידושין

שלומדים לגלול בגז"ש שבועה שבועה וא"צ ק"ו, ולומדים שמגלגלים בטענת ספק אף שבועה שאינה כעין העיקר שעל העיקר הוא טוען ברי וזה דווקא בדבר שדומה שהוא אמת, וכן לומדים שאם שתי הטענות ברי מגלגלים אפי' בדבר שאינו דומה שהוא אמת.

מתוך שאין יכול לישבע משלם - בסוגין משמע שלרב נחמן אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם, והוכיחו התוס' (ד"ה ה"ג) מהסוגיא בשבועות מ"ז (שניהם חשודים) שרב נחמן עצמו סובר כרבי יוסי שאין דין מתוך, וכתבו שמתני' דהכא כר"מ שסובר שאומרים מתוך. אבל ר"ת כתב שאף לר"נ אומרים מתוך (נכסא, ג' לא ידענא), ובשניהם חשודים שניהם חייבים שבועה ולכן י'חלוקו, וכן הלכה. עוד כתבו התוס' שדווקא בשבועה דאורייתא אומרים מתוך אבל בשבועה דרבנן (פוגם סטור ופוגמת כתובתה) אף שאינו יכול לישבע אין חייב לשלם, אא"כ השבועה באה מחמת שבועה דאורייתא (שכנגדו נשבע ונטול) שאז אומרים מתוך גם בשבועה דרבנן. וה"י חולק על דברי ר"ת. עוד כתבו התוס' דמן הדין אומרים מתוך אף בחשוד על השבועה, אלא תיקנו שיהא ננגדו נשבע ונטול, כדי שלא ילוו לו פרוטה ויתבעוהו כל אשר לו, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. אבל היכא שמחמת המאורע אינו יכול לישבע לא תיקנו שישבע שכנגדו.

אם שכירות ושאלה נחשבים אחד לדין בעליו עמו

צ"ח: שאל בבעלים ושכר שלא בבעלים - רבי אבא בר ממל מסתפק מה הדין בשאל בבעלים וקודם שהחזירו שכר שלא בבעלים ונגננה או אבדה בימי השכירות, אם השאלה והשכירות נידונים כל אחד בפני עצמו ואפי"ם שלא עשה קנין על השכירות חייב כיון שהיא ברשותו ולא מיחסרה משיכה, או ששכירות מישך שייכא בשאלה כיון שהשואל חייב בכל חיובי השוכר, ומחמת משיכה ראשונה נתחייב. וכתבו התוס' (ד"ה שאלה) שאם שכר ב' פעמים פטור בין אם השכירות הראשונה בבעלים ובין אם השניה היא בבעלים, דגוזה"כ שאם בעליו עמו בראשונה או בצנייה פטור.

שכר בבעלים ושאל שלא בבעלים - את"ל שפטור בשאל בבעלים ושכר שלא בבעלים, יש להסתפק מה הדין אם שכר בבעלים ושאל שלא בבעלים ומתה כדרכה, אם בזה חייב כיון שאין השאלה שייכת לשכירות שהרי חיוב אונסים לא בא לו מכח משיכה ראשונה, או שכיון ששייך במקצת דחייב גניבה ואבידה יש לתלות במשיכה ראשונה הוי כשייך בהכל ופטור אף באונסים.

שאלה שכירות ושאלה או שכירות שאלה ושכירות - הספק השלישי והרביעי לגיסת רש"י הוא את"ל שבשכירות ושאלה חייב, מה הדין אם שאל בבעלים ושכר שלא בבעלים וחזר ושאל שלא בבעלים, אם בזה מצרפים את השאלה הראשונה והאחרונה והולכים אחרי המשיכה הראשונה, או שהשכירות מפסיקה בין השאלות. וכן ילה"ס בשכר בבעלים ושאל שלא בבעלים וחזר ושכר שלא בבעלים. תיקו. והתוס' (ד"ה ה'ג) קשו לרש"י מה הצד שהשאלה שלא בבעלים לא תפסיק בין השכירותיו, כיון שבזמן השאלה לא היה דינה כשאלה בבעלים. ועל כן ביאר התוס' שהספק הוא לפי הצד שבשכירות ושאלה פטור, האם אומרים תרי מישך שייכי, והספק השלישי והרביעי תלויים זה בזה.

ממתי ועד מתי חייב השואל באחריות

שלח הבהמה ע"י אחר - אם המשאיל שלח את הפרה ביד בנו עבדו או שלוחו של המשאיל, או ביד בנו עבדו או שלוחו של שואל ומתה בדרך פטור. ושלוחו של שואל לרב חסדא היינו דווקא שכירו ולקטיו שדר בביתו, אבל אם יש עדים שהוא שלוחו חייב באונסים משעה שמסרה לו, ולרבה אפי' בעשאו שליח בעדים פטור באונסים, דכוונתו לומר למשאיל שהוא אדם נאמן וישלח עמו אם הוא רוצה. אבל אם השואל אמר למשאיל לשלוח ביד בנו עבדו (העברי שאין גופו קנוי אלא לענין שאם מחל בעל פה אין גרעונו מחול. תוס'. ובדין עבד כנעני עיין להלן) או שלוחו, או ביד בנו עבדו או שלוחו של שואל שמתה לו, או שאמרו לו המשאיל הריני משלחה וכו' ואמרו לו (או שכתב לו. תוד"ה ואמר) השואל שלח ושלחה ומתה חייב, וכן הדין בשעת ההחזרה שאם שלח מעצמו לא יצאה מרשותו עד שתגיע ליד משאיל ואם מתה חייב, ואם לאו לו המשאיל שישלח או שאמר לו השואל שהוא שולח ואמרו לו המשאיל שלח ושלחה ומתה פטור.

צ"ט. שלח ביד עבד כנעני- לשמואל אם אמר השואל למשאיל שישלח ביד עבדו הכנעני של משאיל פטור השואל, דיד עבד כיד רבו ולא יצאה מרשות משאיל, והוי כהוליקה לו המשאיל. ולרב מתני' איירי אף בעבד כנעני, ובאופן שאמר לו השואל **הכישה במקל והיא תבוא** דשעביד נפשיה שמעה שתצא מרשות המשאיל, והרי הכישה ע"י שיצאה מרשותו, ומה ששלחה ביד עבדו אינו סיבה לפוטרו.

הגמרא מביאה ברייתא שמבואר שם שאם אמר הכישה במקל והיא תבוא חייב, והגמ' אומרת שאין משם ראייה להנ"ל, ד"י"ל דאיירי דווקא כשהיתה החצר של השואל לפנים מחצירו של

משאיל ואין נכנסים לשם אלא מחצר המשאיל, ובאופן זה השואל מושעבד עצמו מפני שאין לה ללכת אלא לחצר השואל ולכן חייב, וקמ"ל שאף ישו זויות בחצר המשאיל סמכה דעתיה דשואל שתבוא לחצירו, אבל אם שלח את בהמה דרך הר"ר י"ל דלא סמכה דעתיה ולא שעבד עצמו עד שתבוא לידו. וכתב ר"ח (תוד"ה אמר שמואל) שבאמת שמואל חולק וסובר שבאומר הכישה במקל חייב, והלכה כשמואל.

באיזה קנין קנה השואל את הפרה – כתבו התוס' (ד"ה כיון) שבהכישה במקל חייב שביצאה מורשותו, באופן שיצאה לסמימטה או לצדי רה"ר, והיו כאילו השואל משך, אבל אם יצאה לרה"ר לא, כיון דמשיכה אינה קונה ברה"ר. (ובסימטא קונה אם הניח על הקרקע לשם קנין, ומה שאמרו רב ושמואל שקונה שם בכליו, היינו באופן שכבר היה החפץ בתוך כליו, ולא הניחו שם בזמן המכירה.) ועוד י"ל שאף ביצאה לרה"ר קנאה לענין להתחייב באונסים, אבל שלענין קנות לא קננה ביצאה לרה"ר.

מתי שומרים חייבים באחריות – שומר חנם חייב בפשיעה באומר הנח לפני אף בלא משיכה, וכן שומר שכר בגניבה ואבידה, ושואל מדאורייתא חייב באונסים משעת משיכה. (תוד"ה כך.) (ועיי"ש מש"כ לענין שוכר, ונחלקו האחרונים אם כוונתם שקונה בכסף או שקונה במשיכה).

השולח ביד עבדו מתי נחשב שאלה בבעלים – כתבו התוס' (ד"ה באומר) שדווקא אם האדון נשאל עם הפרה ושלח את העבד במקומו חשיב שאלה בבעלים, אבל אם שואל את העבד לא הוי שאלה בבעלים, אלא הוי כשואל ב' פרות, דעבדו כבהמתו דמי.

עד מתי יכול המשאיל לחזור בו – השואל קרדום מחבירו לרב הונא אם השואל עדיין לא ביקע בו יכול המשאיל לחזור בו דס"ל שאין משיכה קונה בטומרים, אבל אם כבר ביקע בו אינו יכול לחזור בו עד סיום ימי השאלה. ולרבי אמי קנה אף לפני שביקע בו (כמבואר מדבריו לגבי מעילה שייבוא להלן), ולרב אלעזר ע"י משיכה קנה ואינו יכול לחזור בו.

מעילה במשאיל חפץ הקדש לחבירו-

מתי מעל ולפי כמה מעל – לרב אמי המשאיל קרדום של הקדש מעל המשאיל כיון שנתנה להשאילו והנתתו היא לפי טובת הנאה שבו, שאומדים כמה היה רוצה לשלם כדי שחזיק לו השואל טובת הנאה כזו. וכתבו התוס' (ד"ה וחבירו) שלא מעל לפי מה ששנה הנאת הביקוע, כיון שלא נחסר ההקדש אלא פחת הקרדום, והנאת הביקוע שוה יותר.

מתי מותר למקבל להשתמש בחפץ של הקדש – המשאיל קרדום לחבירו מותר לחבירו להשתמש בקרדום לכתחילה אפי' נודע לו אח"כ שהוא של הקדש, שכיון ששגג בו המשאיל חייב דמי טובת הנאה להקדש, ויצאה הנאה לחולין. רש"י. וכתבו התוס' (שם) שמותר לו לבקע רק עד סיום זמן השאלה, ובתחילת דבריהם כתבו התוס' ד"יל שיצא כל הקרדום לחולין ולא רק הנגאה, ומ"מ לא מעל אלא לפי טובת הנאה (ה"ה) בנוטל קורה של הקדש). ומבואר שקנאו השואל במשיכה ולכן מועל המשאיל, ולכן מותר השואל לבקע בו לכתחילה, וכתבו התוס' (שם) שאף שהמשכיר בית לחבירו והקדישו המשכיר אסור לשוכר לגור בו לפי שמעורר בו חלק של הקדש, הכא יצאה כל הנאת ביקוע לחולין ואין מעורב בה הקדש. עוד כתבו התוס' (שם) דהא דתנן שאם כמה בקעו בקרדום של הקדש כולם מעולה היינו נגזריים שיש אצלם קרדומות של הקדש שאין הקרדום יוצא לחולין כשהם משתמשים ומועלים בו, כיון שלא נתכוונו להוציא מרשות הקדש, וה"ה בקרדום של כלי שרת אינו יוצא לחולין וכל אחד משתמש בו מועל. אבל מה שאינו מתכוון להוציאו מרשות הקדש אלא להשתמש בו, אינו סיבה שלא יהיה כולו ברשותו.

צ"ט: קנין שכירות – כשם שקרקע נקנית בכסף שטר וחקקה נעל גדר ופרץ כל שהוא, כך נקנית שכירות קרקע אם השכיר לו ביתו נתן לו כסף או שמסר לו שטר שכתב בו ביתי מושכר לך או שהחזיק בו השוכר, קנה ואין אחד מהם יכול לחזור בו, אבל שכירות מטלטלין לא ואינו קונה עד שימשוך.

תשלומי גזלן ומזיק

שינוי בשיעור התשלום בין הקדש להדיוט – הגזול חביצא דתמריי חמישים תמרים המדובקים יחד, שנמכרים יחד במ"ט וכשנמכרים נפטרד נמכרים בנ', אם גזל מהדיוט משלם מ"ט, וכדמצינו ששמיין בית סאה באותה שדה ואף שדין זה הוא דווקא במקרקע, מיתין ראה שאת סומכריי כי"כ במקרקעי ואף החמיר במטלטלי שישלם נ'. תוד"ה באותה. (עיי' להלן מחלוקת רש"י ותוס' באופן השומא של בית סאה) אבל להקדש משלם נ' וחומש, אבל מזיק הקדש אינו משלם חומש דכתביב "כי יאכל" פרט למזיק ומדאורייתא פטור לגמרי ומדרבנן משלם קרן ולא חומש. תוד"ה פרט למזיק.

ומה שמצינו במק"א ששמואל דימה הקדש להדיוט ואמרו שאם גזבר בנה קורה של הקדש בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה, א"כ גם הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר. שמואל חזר בו מדין זה וסבר שאין לדמות הדיוט להקדש, וכדרבא דאמר שהקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת.

אכלה ערוגה בין הערוגות שמיין בית סאה באותה שדה – רש"י מפרש שאם הזיק ערוגה אין מודקדים לשום את שוויה לבדה, אלא כמה נחסר הבית סאה משויו, דהוא דבר מועט, ואת הסאה הוז שמיין בשישים סאים וי"א בשישים תרקבים (חצי סאה), וי"א בשישים קלחים (לפי שיעור הנוק). והתוס' (ד"ה שמיין) מבארים שבית סאה היינו שגדל שם סאה תבואה ואיירי שאכלה בהמה את כל הסאה.

השובר חבית יין לחבירו כמה חייב לשלם – אם החבית נמכרת ביום השוק בחמש ובשאר ימים בד', יכולים להחזיר לו חבית לפני יום השוק שהרי יכול למוכרה ביום השוק, אבל אם עבר יום השוק צריכים לשלם לו חמש כיון שהוא טוען שהיה מוכר אותה ביום השוק בחמש, ומנכים לו טירחת המכירה כפעול בטל ודמי ברזנייתא המכריז בעיר על המכירה, וי"מ מתקין הברז בחבית, וטעם הניכוי הוא מפני שפטרוהו מהוצאות אלו, ואם היו לו חביות נוספות ולא מכרם יכולים לשלם לו חבית גם אחרי יום השוק, כיון שלא יכול לטעון שהיה מוכר חבית זו, שהרי לא מכר את שלו. תוד"ה אהדרו.

דיני מכירה מסופקת

ק. כשיש דין ודברים בין המוכר ללוקח של מי הולד –

המחליף פרה בחמור או שמוכר שפחתו, וילדו, והמוכר טוען שהלידה היתה לפני המכירה, והלוקח טוען שהלידה היתה אחרי המכירה וקנה את הפרה ע"י משיכת החמור (אבל במוכר פרה לא קנה אלא במשיכה, וא"כ ידוע מתי ילדה), ובשפחה קנאה בקנין כסף אפי' היא בבית הבעלים, יחלוקו. ואיירי בעומדות באגם או בסימטא, אבל אם היא ברשות אחד מהם על המוציא להביא ראייה. ואין הולכים בזה אחרי חזקת מרא קמא, דמתני' כסומכוס, ואין לומר דמתני' כרבנן ואזלינן בתר חזקת מעוברת, דחזקת מרא קמא עדיפה על חזקת מעוברת. (תוד"ה הא.) ולפי זה או שסומכוס סובר יחלוקו אפי' בברי וברי (רבה בר רב הונא) ומ"מ היכא דחייב שבועה דאורייתא מודה סומכוס שהמוכר נשבע ונפטר ואיירי בקטע יד שפחתו דלא היה הילך, וס"ל נשבעים על העבדים, ושטענו חיטים והודה לו בשעורים חייב. ורבא מעמיד את המשנה בשמא ושמא, אבל בברי וברי מודה סומכוס. (ולהלן ק: מבואר בברייתא שלחכמים אין נשבעים על עבדים וקרקעות, ועוד מבואר שם שבברי ושמא זכה הברי.)

מתי הולכים אחרי המוחזק – כתבו התוס' (ד"ה ולחזי) שאף שהגדרות אין להם חזקה דשמו מאליהן באו לרשותו או שתפסם ברחוב, וכן קטן באופן זה אין לו חזקה שהרי האמא הולכה בנה עמה. מ"מ א"א איכא הכא חזקה בולד הולכים אחרי המוחזק, דכיון דאיכא דררא דממונא, והלוקח טוען ברי, אין להוציא מיידו, ואם הלוקח טוען ספק מוציאיין מיידו. אבל המוכר אין מוציאיין מיידו אע"פ שטוען ספק, כיון שהיה מוחזק בודאי קודם המכירה.

בשיטת סומכוס שממון המוטל בספק חולקין – כתבו התוס' (ד"ה הא) שלא איירי סומכוס אלא במקום שאין חזקה, או כשיש חזקה והמוחזק טוען שמא, אבל כשיש מוחזק והוא טוען ברי, על השני להביא ראייה. עוד כתבו התוס' שאם הלוקח מוחזק בולד על המוכר להביא ראייה, כיון שהוא מוחזק ויש ג"כ חזקת מעוברת (ולפי זה בשאלה היום ושכרה למחר מודה סומכוס דפטור, דאיכא חזקת ממון וחקקה דהשתא (בשעת שכירות) הוא דמתה.

כשיש דין ודברים אם מכר לו גדול או קטן –

היו לו ב' עבדים או שדות, והלוקח אומר שקנה את הגדול, והמוכר אומר שמכר את הקטן, אם הלוקח ברי והמוכר שמא זכה בגדול, ואם המוכר ברי והלוקח שמא אין לו אלא קטן, ואם שניהם בר ישבע המוכר שמכר את הקטן, ואם שניהם שמא המוציא מחבירו עליו הראייה.

הגמ' שואלת כמה שאלות על השבועה בברי וברי –

א' אין ההודאה ממין הטענה שהרי הודה לו בעבד אחר, ואפי' ס"ל כמ"ד שטענו חיטים והודה לו בשעורים חייב קשה –
ב' הילך הוא שמה שמודה בו הוא מוכן לטילו, ואיכא למ"ד הילך פטור.
ג' אין נשבעים על העבדים.

רב מיישב שכונת המשנה **לדמי**, שמסר בידו דמים שיקנה עבורו עבד גדול וכו'. והתוס' (ד"ה מבי) מבארים שנתן למוכר דמי עבד (ואיירי במקום שריגלים לכתוב שטר ולא כתבו שטר, או שהתנו שיכול לחזור עד נתינת השטר) וטוען הלוקח ששילם לו דמי עבד גדול וכו'.

שמואל מיישב שכונת המשנה **לכסות עבד** ומדובר בידיילפי בגד גדול מחובר, **ולעומרי שדה** דבעומרים מודה במה שטען לו אלא שטוען שחייב לו פחות. תוס'. ורב הושעיא שואל דלא כתיבי כסות.

ק: רב הושעיא מיישב שכונת המשנה לעבד בכסותו ומתחייב שבועה משום כסות, ונשבע על העבד ע"י לגלול, ואיירי ביילפי, **ושדה בעומריה**. ורב ששת שואל וכי מתני' באה ללמדנו דין גלגול שבועה, שהרי דין זה מפורש בקידושין (כ"ז), והגמ' (בסוף

הסוגיא) מיישבת דהו"א שכסות עבד כעבד ועומרי שדה כשדה והם דבר אחד ואינו חייב שבועה, קמ"ל.

אם שיטת ר"מ שנשבעים על עבדים וקרקעות –

רב ששת מיישב שמתני' כר"מ דס"ל עבדא כמטלטלי וגם על קרקעות נשבעים (ונקט מטלטלין לאפוקי שטרות, ואמנם לענין קנין כסף עבדים נקנים בכסף כקרקעות. תוס') וכר"ג שטענו חיטים והודה לו בשעורים חייב, ובדקטעא לידיה דעבד קטן שהוא מודה בו, דלאו הילך הוא, ובשדה שחפר בה בורות שיחין ומערות. ור"מ סובר שגם על שדות נשבעים, כמבואר בברייתא דמובא בה דינא דמתני' דמחליף פרה בחמור וקאמרו דבברי ושמא זכה הברי, ובשמא ושמא יחלוקו (כסומכוס), ובברי וברי ישבע המוכר שברשותו ילדה (דמודה סומכוס היכא דחייב שבועה דאורייתא, ואיירי בקטע יד השפחה דלאו הילך הוא, ושפחה וולד חשיב הודאה ממין הטענה), שכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים דכתיב 'ולקח בעליו ולא ישלם' מי שעליו לשלם הוא נשבע, והכמים אמרו לו שאין נשבעין על עבדים וקרקעות, ומבואר שר"מ סובר שנשבעים על עבדים וקרקעות, ולפי זה הא דתנן שאם גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה ולר"מ בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך דקרקע אינה נגזלת, ועבדא כמקרקעי ואינו נקנה לגזלן לשלם דמיו, וברשות האדון הוא הזקין, צריך להחליף את השיטות, ולר"מ אף בעבדים משלם כשעת הגזילה, דעבדא כמטלטלי.

והגמ' דוחה דשיטת ר"מ שאין נשבעין על הקרקעות, דמה שאמר ר"מ שאם טוען שמסר י' גפנים טעונות והוא טוען מסר לו רק חמש, שחייב שבועה, (ולחכמים פטור דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע), לא איירי ר"מ אלא בענבים העומדות ליבצר, אבל בקרקע עצמה או בצריך לקרקע מודה ר"מ שאין נשבעים. וכתבו התוס' (ד"ה דלמא) שר"מ דושר רביו מיעוט וממעט קרקעות משבועה ולא עבדים, ולא מספיק מיעוט אחד אע"פ שעבדים הוקשו לקרקעות. עוד כתבו התוס' (ד"ה ואמרו) שהתולש ענבים העומדות ליבצר בשבת חייב לכו"ע, ומאיירך בעל חוב אינו גובה מיתומים ענבים העומדת ליבצר לכו"ע.

מתי הזיתים שייכים לבעל הקרקע ומתי לבעל העצים

המוכר זיתיו לצורך שימוש בעצים לשריפה, ונשתהו בקרקע, אם אמר לו שיקצוץ מיד, הכל שייך לבעל הקרקע, ואם אמר לו שיקצוץ מתי שירצה, הכל שייך לבעל הזיתים, ואם לא אמר לו מתי יקצוץ – אם עשו זיתים רעים שיש בהם פחות מרביעית שמן לסאה זיתים, הרי אלו של בעל הזיתים, דפחות מרביעית לא קפדי אינשי, אבל אם עשו רביעית אחרי קיזוז ההוצאה במסיקתם ובעצירתם יחלוקו.

ק"א. שטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר זיתי יגדלו וזה אומר ארצי יגדלה, לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע, שהרי אם נוטע בעצמו היה אוכל הכל שהרי יצאו מכלל ערלה, וכתבו התוס' שבעל הקרקע צריך לשלם לבעל העצים כמה שהם שווים לימכר לנטיעות, (ולא סגי בדמי עצים שהרי הם עומדים לעשות פירות). אבל בתוך ג' שנים ונקטרו בגושיהן ויכולים לחיות ע"י הגוש, שאין בזה משום ערלה, יחלוקו, ואין בעל העצים יכול לטעון שאם היה בעל הקרקע נוטע בעצמו לא היה אוכל כלום בתוך ג', שהרי אם היה נוטע בעצמו היו הנטיעות קטנות ולא היה להם צל והיה יכול לזרוע מתחת הנטיעות סילקא וירקא. ואם רוצה בעל הזיתים ליטול את זיתיו אין שומעין לו, ואמרו רי"ח שהטעם משום ישוב א"י, (ואמרו רבי ירמיה דדבר זה צריך שיאמרו אדם גדול ולא היינו אומרים זאת מסברא), וכתבו התוס' (ק"א: ד"ה בשדה) שאף שהכחישו הנטיעות את הקרקע, זה אינו סיבה למונעו מלקחתם, כיון שלא עשה כך בדיים.

המקבל שדה אבותיו מן הנכרי למחצה, והיינו שגזלה הנכרי מאבותיו, קנסו חכמים שצריך לעשר את כל התבואה לפני שנותן לנכרי את חלקו ונמצא שמפסיד שמעשר משלו על של נכרי, ודווקא אותו קנסו ולא אדם אחר, שכיון שהיא חביבה עליו לא ימנע מלקבלה ואע"פ שצריך לעשר ולקח של נכרי, והטעם שקנטוהו הוא כדי שתהיה ברה בידי, שיקשה עליו לעשר ויבוא לקנותה ממנו, אבל ישראל אחר יניח מלקבלה. ור"ח גורס שתהא בורה בידי והיינו שלא ירצו לקבלה מהנכרי, ויבוא למוכרה בדמים מועטים, ולא יבוא לגזול עוד, ודווקא יורש צריך לקנסו שלא יקבלה, אבל אחר בלאו הכי ישמע ולא יקבלה. (וכגון דא צריכא רבה).

ובהו"א הבינה הגמ' ששדה אבותיו היינו שהשדה בא"י (אברהם יצחק ויעקב) וחייב לעשר מפני שאין קנין הנכרי בא"י

מפקיע מיד מעשר, ומקבל דומה לחוכר שהיيب לשלם סכום מסוים אפי' לא עשתה השדה, שכמו שחוכר חייב לעשר מפני שהוא חייב לשלם לבעל הקרקע גם אם לא עשתה פירות, וכיון שהוא פורע חובו מן הפירות חייב לעשר, ה"ה מקבל חייב לעשר. והגמ' דחתה שקנין הנכרי באי" מפקיע מיד מעשר ואי נמי אין קנין מקבל אינו כחוכר ואינו כפורע חוב, אלא ברשות הנכרי גדל. שיטת רש"י שאם יש קנין לנכרי להפקיע גם חוכר פטור, ואם אין קנין המקבל חייב מדינא כיון שדינו כחוכר, והתוס' כתבו שאפי' אם יש קנין, חוכר חייב מדרבנן, ובמקבל לא החמירו כיון שאף חוכר אינו חייב אלא מדרבנן, ואם אין קנין וחוכר חייב מהתורה, יש להחמיר גם במקבל למרות שאין התבואה שלו.

דין יורד

היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות אם השדה אינה עשויה ליטע שהיא יפה יותר לזרוע, שמין וידו על התחנתנה שאם השבח פחות מההוצאה נתון לו את ההוצאה, ואם ההוצאה יותר מהשבח אין לו אלא שבה, ואם השדה עשויה ליטע אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה, ואם גזר בעל השדה כדי לשמור את הנטיעות ושה זה כשדה העשויה ליטע.

היורד לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשותו ובא היורד ליטול עצייו ואבניו, לרשב"ג נחלקו בזה ב"ש וב"ה, לב"ש שומעין לו, ולב"ה אין שומעין לו, ולרשב"א לכו"ע שומעין לו, וכן ס"ל לרב נחמן, ולרב ששת אין שומעין לו. ולהלכה בבית שומעין לו, אבל בשדה אם אמר נטיעתי אני נוטל אין שומעין לו, י"א שהטעם משום ישוב ארץ ישראל, וי"א שהטעם משום שכבר הוכחשה הקרקע מחמת שינקו ממנה הנטיעות, ונ"מ בחוץ לארץ.

שכירות בתים

ק"א: מתי יכול המשכיר להוציא את השוכר- המשכיר בית לחבירו (בסתמא), אינו יכול להוציאו בימות הגשמים מההג ועד הפסח, אא"כ הודיעו לו יום לפני שהתחילו ימות הגשמים שלא יארץ לו את זמן השכירות, והיינו בט"ו אלול. ובימות החמה צריך להודיעו לו יום לפני שמוציאו, ובכרכים שמשטכים לגור שם מפני השווקים, ואין מצויו שם בתים לשכור, בין בימות החמה בין בימות הגשמים צריך להודיעו י"ב חודש לפני שמוציאו, ובחנויות שמוכרות בהקפה, והלקוחות שוהים מלשלם, ומשלמים לפי מקום החנות שקנו שם אף בעיירות צריך להודיעו י"ב חודש לפני שמוציאו כי לא ימצאו אותו הלקוחות במקום אחר, ולרשב"ג חנות של נחתומים ושל צבעים ג' שנים, מפני שהקיפן מרובה. ואם לא הודיעו לא יצאו, וישלם לו כמשפט הראשון.

ואם נפל בית המשכיר יכול להוציא את השוכר כיון שהגיע זמנו לצאת, שהרי אינו עדיף מהמשכיר ולא היה עליו להודיעו כיון שלא ידע שביטוי יפול. ואם חיתן את בנו וצריך את הבית לבית התנות ולא היה יכול להודיעו, ג"כ יכול להוציאו, ואם מכר או הוריש או נתן את הקרקע במתנה, לא עדיף כח השני על הראשון ואינו יכול להוציאו.

ואם קידש אשה בשביל שתסכים שיניח חביתו בביתה, וגירשה מיד, יכולה להוציא חביתו ולשלם לסבלים מהיין עצמו, ד"כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו", ודין זה הוא גם בחצר דקיימא לאגרא, משום שיכולה לומר שאינה רוצה להשכיר לאדם כזה.

מתי יכול המשכיר להעלות את המחיר- אף בזמן שאין המשכיר יכול להוציאו, יכול להעלות לו את דמי השכירות, בשיעור ההתייקרות של שאר בתים מפני שהפסדו ניכר. אבל יותר מזה אינו יכול להעלות דהוי כמוציאו.

מתי השוכר יכול לצאת מהבית- כשם שהמשכיר צריך להודיע לשוכר, כך השוכר צריך להודיע למשכיר, כדי שיוכל להשכירה לאדם נאמן.

חיובי המשכיר לשוכר- המשכיר חייב לתת לשוכר דלת, נגר שנועלים בו את הדלת ותוחבים אותו בקורת האסקופה, מנועול, וכל דבר שהוא מעשה אומן, וחייב לפתוח לו חלונות, ולחזק לו את התקרה אם התלעיו הנסרים, ולסמוך לו קורה אם נשברה קורה אחת.

חיובי השוכר- כל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו, וחייב לעשות לו סולם ומעקה, ומרזב שגגותיהם משופעים והיו סמים נסרים להרחיק המים מן הכותל, ואם נפלה אחת הדיט יכול להחזירה, ולהטיח גגו, ומקום המזוזה הנקב להניח בו את המזוזה הוא על השוכר (דאפשר בגובתא דקניא), ומזוזה היא חובתו של הדר

בבית, (וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו, ומעשה באדם שנטלה וקבר אשתו ושני בניו, ואם שכר מנכרי נוטלה בידו ויוצא). תוס' הוכיחו מהסוגיא שמוניחים המזוזה מעומד, דאל"כ למה צריך גובתא דקניא, ולר"ת שמוניחים אותה מיושב צ"ל שצריך גובתא דקניא כדי שלא תכלה מלחלוותי הכותל.

ק"ב: מה שייך לבעל הבית ומה שייך לשוכר- זבל- אם השכיר רק את הבית ולא את החצר, והשוורים של בעה"ב, פשיטא שהזבל של המשכיר, ואם השכיר את החצר, והשוורים של השוכר, הזבל של השוכר, ואם החצר של המשכיר והגיעו לשם שוורים מבחוץ שייך הזבל למשכיר דסתם גללים הפקידם הבעלים וזכה בהם בקנין חצר, אף אם קדם השוכר והגביהם. (והיינו כרבי יוסי ברבי חנינא דס"ל שהצצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וכדלהלן). ואם שם כלי מתחת השורה וקיבל את הגללים לאביו אם הדביק את הכלי בשולל הפרה הרי הוא של השוכר, ולרבא אף בלא הדביק קנה השוכר דהוי אויר שאין סופו לנוח (ולא דמי לזרק ארנקי מפתח זה לפתח אחר והפקירו לכל הקודם שהסתפק בזה רבא אם חשיב כמונח, דהכא הכלי מפסיק בינו לקרקע). והזבל שברפת שבחצר לאביו הרי הוא של בעל הבית, מפני שהמשכיר חצרו סתם לא השכיר את הרפת שבה.

ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכיריים בלבד.

קנין חצר- לרבי יוסי ברבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, והיינו דווקא בחצר המשתמרת, ובחצר שאינה משתמרת לא קנה, אא"כ יצא שם שיש שם מציאה כגון צבי שבור, או שהנחר הציף שם דגים, שעיי"ז אנשים בדלים ממנה והוי כחצר המשתמרת.

ומה שמצינו שיוני שובך שקניניהם בשובך ומזונותיהם בשדה, ויוני עליה חייבות בשילוח הקן ולא חשיב "מזומן", ואסורות בגזל מפני דרכי שלום, ולא נתמעט מ"כי יקרא" פרט למזומן אע"פ שאם זכה בביצים חשיב מזומן, שהקן הוא הביצים, היינו כשיצאה רובה שעדיין לא קנאה שאם בא לתופסה לפני שהיגמור יציאתה חייב לשלח את האם ולקחת הבנים, ואיסור גזל היינו אפי' על האם דדעת בעל השובך עליהם, שהוא בטוח שיחזירו לשובך בערב, ולאב"א קאי על הביצים והטעם מפני שכבר ביציאת רובם דעתו עליהם. ולדברי רב יהודה שאסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם, א"כ אפי' בנפלה לחצירו, כל מקום שהוא לא יכול לזכות בה גם חצרו לא זוכה עבורו, ובאופן זה אם שילח את האם הוי גזל מעליא דקנתה לו חצרו, ואם לא שילחה הרי אסור ללוקחם בלא שילוח, ואם קטן ולקחם חייב אבי הקטן להחזירם מפני דרכי שלום, וה"ה אם נתן הגדול ידו או בגדו תחת הביצים כדי שלא יזכה בהם בעל החצר, ולא נתכוון לזכות בביצים, ושילח את האם ונטלם וזכה בהם. תוס'.

המשך ענין שכירות בתים

ק"ב: דין חודש העיבור

המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה, נתעברה לשוכר וא"צ להוסיף שכו, שהחודש בכלל שנה. ואם השכיר את הבית לחודשים נתעברה למשכיר.

ואם אמר לו שישלם י"ב זהובים לשנה ודינר זהב לחודש-

לרשב"ג ורבי יוסי יחלוקו את חודש העיבור דלא ידעינן אם אומרים תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון. וכתבו התוס' דדוקא הכא שהם סותרים זה את זה הוי ספק, אבל היכא שאינם סותרים זה את זה (תמורת עולה ושלמים) סובר רבי יוסי תפוס לשון שניהם.

ולרבי חייב לשלם הכל למשכיר דס"ל לרב תפוס לשון אחרון. וכמו שאמר רב שאם אמר שימכור חפץ זה באסתירא מוא מעי וסלע אינו שוה אלא צ"ו פרוטות, חייב לו מאה מעי, ואם אמר מאה מעי אסתירא חייב לו אסתירא, אמנם משם אין ראייה דד"ל דפרושי קמפרש אסתירא גדולה שהיא שוה מאה פרוטות, או שאומר מאה פרוטות רעות שאינם שוות אלא אסתירא. ובתוס' פירשו שמשם אין ראייה לשוכר די"ל שכונתו שישלם דינר בכל חודש ולא ימתין לסוף השנה, ומ"מ לא ישלם יותר מ"ב דינר לשנה, ולכן אמר רב שכולו למשכיר משום תפוס לשון אחרון. ורבינו שמואל מפרש שההו"א היתה שדינר זהב לחודש האם פרושי קמפרש, שיק על שנה פשוטה ישלם לו י"ב, אבל על שנה מעוברת ישלם דינר לחודש.

ולשמואל הולכים אחרי התפוס, שאם בא באמצע החודש ואמר לו שיצא מביתו או שישלם לו שכר חודש זה יחלוקו, ואם בא בתחילת החודש הכל למשכיר דקרקע בחזקת בעליה, ואם בא

בסוף החודש הכל לשוכר דהעמד ממון על חזקתו. ומה שאמר שמואל שאם אמר כור בשלושים, סאה בסלע, אני מוכר לך, שקנה מה שכבר לקח, אין הטעם משום תפוס לשון אחרון, אלא משום דתפיס .

ולרב נחמן קרקע בחזקת בעליה עומדת, ואפי' אמר לו דינר לחודש י"ב לשנה הכל למשכיר.

מה הדין כשיש ויכוח אם שילם דמי השכירות- אם נמצאים בתוך הזמן הדין עם המשכיר דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ביום האחרון של השנה, ואם נמצאים אחרי הזמן הדין עם השוכר (וכמו ששינינו גבי פדיון הבן, שאם האב מת בתוך ל' הרי הבן בחזקת שלא נפדה דהלואי שיפרע אדם חובו בזמנו, וחייב הבן לפדות עצמו, ולאחר ל' יום הרי הוא בחזקת שנפדה, אא"כ אמרו לו השכנים שלא נפדה ואביו בשעת מותו ציווה לפדותו), וביזמא דמשלם זמניה והוא טוען ששילם בבוקר נאמן השוכר בשבועה, דדווקא שכיר בזמנו ביום שיצא ממלאכתו נשבע שלא קיבל ונטל משום שבעה"ב טרוד בפועליו וסבור ששילם לו, ובאמת שילם לחבירו, אבל כאן נאמן השוכר לומר פרעתין, ונשבע שבועת הסת.

הטעם שאין חוששים שפרע בתוך הזמן- כתבו התוס' שלאב"י דס"ל עביד איניש דפרע בתוך זמניה, הכא גבי פדיון הבן היה אפ"ל דכיון שאין כהן שיטרידו אינו פורע בתוך הזמן, אמנם כיון שטעם זה אינו שייך בשוכר צ"ל שהטעם הוא שמא יתאכלו המעות ולא יועיל הפדיון, ובשכירות שמא יפול הבית של שוכר, או של משכיר ויוציאו מביתו.

ק"ג: מה הדין כשיש ויכוח כמה שנים כבר עברו מהשכירות- המשכיר בית לחבירו ל" שנים ולא נכתב בשטר זמן, וטוען המשכיר שכבר גר בה ה' שנים והשוכר טוען שגר בה ג' שנים, נאמן המשכיר, דקרקע בחזקת בעליה עומדת על כל ספק הבא לפנינו, ולא דמי לטוען שפרע חוב דשם היה עליו לכתוב על השטר שפרע או לכתוב שובר, אבל כאן שטר השכירות מטרתו שלא יחזיק בבית היאמר לקוחה היא בידו, ולא שיוכל לתבעו לעולם י' שנים. והוסיפו התוס' שאף שעיקר השטר הוא עבור המשכיר, מ"מ השטר ביד השוכר שלא יוכל להכחיש את מספר השנים. עוד פירש ר"ח שבשטר כתוב זמן והוא ביד המשכיר, וכתוב ששכר י' שנים במאה זוז, ואחרי ה' שנים השוכר טוען ששילם לו ה' שנים, והמשכיר טוען שקיבל עבור ג' שנים, והשוכר נאמן משום שטוען שהשטר ביד המשכיר כדי שלא יוכל להחזיק בקרקע.

זמן השאלה בכמה מקרים

השואל כלי בטובו כל זמן שהוא ראוי למלאכה, הרי השאלה היא לעולם ואפי' מחזירו חזר ונטלו כשיצטרך. ודווקא כשעשה קנין אבל בלא קנין כלתה המשיכה הראשונה ברגע שהחזירו, וצריך להחזיר לו את קת הכלי כאשר לא יהיה יותר ראוי לשימוש, שהרי לא נתנו במתנה, וכבר לא נחשב "בטובו". ובערוך מפרש שבטובו היינו בטובה שמוחיק השואל למשאיל, יכול להשתמש לעולם בכליו של המשאיל, וכתבו התוס' דאינו נראה.

השואל מעדר לעדור בו האי פרדיסא הרי הוא שאול לו לאותו פרדס, ואם שאל לעדור בו פרדיסא סתמא יכול לעדור בו איזה פרדס שירצה והיינו פרדס אחד, ואם שאל לעדור בו פרדיסי יכול לעדור בו את כל הפרדסים שיש לו דפרדיסי טובא נמי משמע. וכתבו התוס' דהא דמצינו שהמוכר ארעתא מכר ב' קרקעות, היינו גבי מכר שאין אומרים שמכר כל קרקעותיו, משא"כ בשאלה שמשאיל לכל צרכו. ועוד י"ל דהתם המוכר מוחזק והכא השואל מוחזק, ואף שסופו להחזיר כיון שתפוסו בה הוי מוחזק (משא"כ בקרקע כיון שאין יכול להצניעה הרי היא בחזקת בעליה אף כשהיא ברשות השוכר).

השואל מחבירו האי גרגותא באר זו ונפלה אינו יכול לבנותה שאינו שאול לו אלא הבאר ההיא ולא כשנעשה אחר, אבל אם שאל גרגותא ונפלה יכול לבנותה והרי היא שאולה לו עד שישקה כל שדותיו, ואם שאל בי גרגותא מקום לחפור בו באר יכול לחפור כמה בארות עד ימצא באר טובה, וצריך לעשות קנין מתחילה, אבל אם היה רק דיבור יכול לחזור בו.

מתי יכול המשכיר לשנות את הבית **המשכיר**- המשכיר בית לחבירו ונפל, אם השכיר לו בית זה הפסיד, ואם אמר לו בית סתם חייב להעמיד לו בית אחר בימי השכירות,ויכול לשנותו מאחד לשניים או מקטן לגדול, ואם אמר לו מידת הבית אינו יכול לשנותו, ואם אמר לו בית כזה, והבית נמצא על שפת הנהר שהוא חשוב, ולא התנה על מידת ארכו ורחבו, אין אומרים שכוונתו כזה שיהיה על שפת הנהר אלא כוונתו להתנות על הכל, ולא ישנהו מקטן לגדול או מגדול לקטן שיכול השוכר לומר אי אפשי בבית גדול, או אי אפשי בבית קטן, מאחד לשניים או משניים לאחד, ולא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהם, אלא מדעת שניהם.

המקבל:

חיוב אריס וחוכר וחיובי בעל השדה

ק"ב: ההתעסקות בשדה- המקבל שדה מחבירו באריסות למחצה שליש ולרביע, או בחכירות לפי סכום קבוע, צריך להתעסק בשדה כמנהג המדינה, שאם היה מנהג לקצור צריך לקצור, ואם היה מנהג לעקור צריך לעקור, כיון שיש סיבה לעכב שבעה"ב יכול להעדיף לקצור שהשורשים יזבלו את השדה, או לעקור כדי לנקות את השדה, וכן המקבל יכול להעדיף לקצור כיון שזה קל יותר, ויכול להעדיף לעקור כדי שיהיה לו תבן. וכן אם נהגו לחרוש אחרי הקצירה או העקירה כדי להמית את העשבים הרעים חייב לעשות כך, אפי' אם הוא ניכש את השדה לפני הקצירה, ואח"כ גדל עוד קצת, ובאותו מקום אין נוהגים לנכש, מ"מ צריך לחרוש, ואין הניכוש מועיל במקום החרישה.

אילנות שבקרקע- אם יש אילנות בקרקע שדה לבן, ואין בהם עבודה, אם נהגו להשכירם למקבל הרי הם של המקבל, אפי' אם האריס נתן לבעה"ב פחות מהרגילות, ואם נהגו שלא להשכיר הרי הם של בעל השדה, אפי' אם האריס נתן לבעה"ב יותר מהרגילות. וכתבו התוס' דהכא משמע שבעה"ב מקבל פחות מהאריס, דאיירי שהאריס נתן זרע, אבל במקום שבעה"ב נתן זרע, או בכרימים ופרדסים שא"צ זרע, בעה"ב נוטל יותר מהאריס.

חלוקת הגידולים- בעל השדה והמקבל חולקים בתבואה, וכן בתבן ובקש, (תבן היינו הנקצץ עם השיבולת, והנשאר בארץ קרוי קש תוס'). ובמקום שאין רגילים לתת תבן אע"פ שיש מי שנותן עין יפה הוא, ואין האחרים חייבים לתת. וכשם שחולקים ביין כך חולקים בזמורות, וכן חולקים בקנים המקולפים שמעמידים בהם את הגפנים, שהרי שניהם מספקים את הקנים.

הוצאות השדה- עיקר השמירה שא"א בלעדיה הם חיוב על בעל השדה (עשית התל סביבות השדה וחיזוקו פעם שניה ושלישית, והקנים לגדר), אבל שמירה יתירה (הגדר עצמה) מוטלת על האריס, מפני שאינו עושה כך אלא כדי שלא יצטרך לשמור כלל. בעה"ב צריך לתת מעדר ורחת ודלי וכלי למים, והאריס צריך לחפור חריצים להשקית השדה.

ק"ד. יבש המעין או נקצץ האילן-

המקבל שדה אילן בסתמא ונטל האריס פירות בלא טורה, ונקצץ האילן, חייב לשלם לו את כל דמי החכירות, מפני שלא גילה דעתו שבגלל האילן הוא חוכר.

ואם קיבל בית השלחין הצריכה השקיה ויש בה מעין, אם יבש המעין הגדול הוי מכת מדינה ומנכה לו מהחכירות, אבל אם

יבש נהר קטן אמת המים היוצאת ממנהר הגדול, אינו מנכה לו שהרי יכול להביא מים בדליים, ולכן אם יבשו גם שאר אמות המים אינו מנכה, ומטעם זה אף בקבלנות אינו יכול להמנע מלהתעסק בשדה. תוס'.

ואם חכר בית השלחין זה שגילה דעתו שהוא חפץ בה בגלל המעין מנכה לו מהחכירות או מהקבלנות, דאע"פ שבאכלה חגב אם היא מכת מדינה אינו מנכה לו בקבלנות, שאני הכא שהדגיש בית השלחין זה, לשמואל איירי באמר החוכר חכור לי בית השלחין זה, אבל כשאמר כך המחכיר אינו מנכה, וכמו שמצינו שהמוכר בית כור עפר יכול לתת לו לו אע"פ שאין בו אלא לתך חצי כור, אם הוא נקרא בית כור (וכן במוכר כרם או פרדס). ולרבינא אם הם עומדים ליד השדה ואמר "בית השלחין" ודאי כוונתו כדקיימא השתא, משא"כ כשאינו עומד שם, ולרבינא אין חילוק בין אומר חוכר למחכיר לאמר מחכיר לחוכר. תוס'.

חיוב האריס אם לא עבד בשדה- המקבל שדה מחבירו ולא עבד בה, שמין כמה היתה ראויה לעשות ומשלם לו, מפני שכותב לו "אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא", ודוקא באריסות, אבל בקבלנות בלאו הכי נתן לו מה שהתחייב.

כמה תנאים שפסקו הלכה מכח

לשונות שהורגלו לכתוב

כתבו התוס' דאיירי שהורגלו לכתוב ואע"פ שלא כתב, דאי כתב פשיטא שיש לקיים מה שכתב, דהא לאו דאסמכתא היא.

"מ המחייב אריס שלא עבד בשדה וכו'".

"מ המחייב את הבעל להביא קרבן עשיר על אשתו ואינו יכול לומר שאשתו עניה וכן חייב להביא שאר קרבנותיה, מפני שכותב לה "אחריות דאית לך עלי מן קדמת דנא", ואם גירשה ולא נתן כתובתה א"צ להביא קרבנותיה. וכתבו התוס' שאין חייב אלא קרבנות שהם חובה לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת או לידה וזיבה וצרתה או להכשירה לאכול בתרומה או לשתות ביין אם היא נזירה, אבל קרבנות שנדרה ונדבה קודם נישואין או לותה ואכלה א"צ לשלם מנכסיו, והגמ' בב"ב קל"ט מסתפקת אם גובה חובותיה מנכסיה, ואם לותה כשהיא תחתיו לצורך מה שאינו משועבד לה אינו חייב לשלם, וי"א שחייב לפרוע חובות אשתו אף מלפני הנישואין.

הלל הזקן התייר באלכסנדריא בנים שחטפו את אימם בשעת כניסתם לחופה, מפני שבכתובת אימם שנכתבה באירוסין היה כתוב "לכשתכנסו לחופה הוי לי לאינתו" והקידושין הם ע"מ כן, והרי לא נכנסה לחופה.

רבי יהושע בן קרחה אמר שהמלוה לא יקח משכון יותר מסכום החוב מפני שכותב שגיבה ממנו כנגד סכום המשכון, והתועלת בכתיבת דבר זה הוא אם פחתו דמי המשכון, אמנם גם אם לא כתב קנה, ואם השיב המשכון ללוה ומת לוקח את המשכון מבניו ולא הוי כמטלטלין שאינו גובה מהיתומים, דמשכון הוא קנוי לו לגוביינא. והק' התוס' שכיון שהמלוה מחויב לתת את המשכון ללוה להשתמש, א"כ הוא פטור מלשלם עבור הפחת, ואין רשאי המלוה לחייבו ע"י

כתיבה. ותי' שהלוה מקנה את המשכון למלוה כיון שנותנו לו לימים רבים, ונטלו בתורת שאלה. עוד תי' שזה תקנה דרבנן כדי שלא ינעם המלוה להחזיר ללוה.

ק"ד: רבי יוסי היה מגבה לבעל את הכתובה כמלוה שהיה גובה מאבי הבת את כל מה שכתוב בכתובה במקום שהיו נוהגים לעשות את הכתובה מלוה שהאשה תיפרע כמו מלוה את מה שהביאה אם תתאלמן או תתגרש. ואם נוהגים לכתוב בכתובה מחזיר כפול הבעל גובה חצי, ובנהרבלא היה גובה שלישי. ומרימר היה גובה כפי הכתוב בשטר והיינו אם עשו קנין. ואם אדם אמר שיתנו לבתו ד' מאות זוז לכתובה, אם אמר בלשון תנו יתנו ד' מאות ויכתבו ח' מאות, ואם אמר כתבו יתנו ב' מאות ויתנו ד' מאות. ואין חילוק בין אם אמר בכתובה או שאמר לכתובה (ודלא כרב אשי) שאמר שלכתובה היינו לגוביינא, ובכתובה היינו לכתוב בכתובה).

המשך דיני אריסות וקבלנות

אריס שהתחייב לשלם סכום מסוים אם יוביר את השדה והוביר שליש, לנהרדעי ישלם שלישי, ולרבא פטור דאסמכתא לא קניא כיון דגזים, (משא"כ באומר שישלם במיטבא דלא גזים אלא משלם כמה שהפסיד לו).

המקבל שדה לזריעת שומשמי זרעו בה חטים שהם זולים יותר ומכחישים פחות את הקרקע, וגדלו חטים כשווי שומשמי, אין מנכה מהתשלום את מה שהקרקע כחשה פחות, מפני שהבעלים מעדיף שתכחש הקרקע ולא הוא. ואם עשתה יותר משומשמי חולק ברווח עם בעל הקרקע, שהרי אף הקרקע גרמה לשבח.

דיני עיסקא

המקבל פרקמטיא שעל המקבל לטרוח למוכרה והרווח מתחלק לשניהם רבון תיקנו לטובת שניהם שהעיסקא תהיה **פלגא מלווה** ו**פלגא פקדון** וחייב באונסים על חצי, לנהרדעי יכול לכלות את הפלגא מלווה ואם מת אינו נעשה מטלטלין אצל בניו, ולרבא להכי קרו ליה עיסקא שאינו יכול לכלות לרש"י כדי שיטרח בשלו כדי להרוויח וממילא טרח גם בחצי השני, ולתוס' כדי שיהיה ממה לגבות במקרה הצורך. ואין נעשה מטלטלין אצל בניו, מפני שהנותן סומך עליה כמו שסומך על קרקעות משועבדים.

חזא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלווה- דבסתם עיסקא בעל הפירות מקבל שליש בשכר ומוחצית הרווח כדי שלא יהיה ריבית, ואם חילקו את העיסקא לשתי שטרות ובאחד הפסיד ובאחד הרוויח, מפסיד בעל הפירות כיון שמהרווח מקבל רק שליש ומהפסיד מקבל חצי, ואילו היה הכל בשטר אחד היה הפסד מתקזז מהרווח, תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלווה- כנ"ל, אלא שכאן מפסיד הלווה במה שמקזים את הפסד מהרווח.

חדש

גיתן להשיג שוב את הסט תמצית הש"ס (ללא תוס', ורש"י חלקי) על כל הש"ס במחיר 100 ₪.

בנוסף יצאו לאור מחדש כל חוברות תמצית משנה ברורה, 6 חלקים ב6 חוברות.

עלות חוברת 10 ₪ סט 50 ₪.

כמו כן גיתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור וב"י שו"ע וכו'), על הלכות שבת, מועדים ונדה.

וכן יצאו לאור חוברות תמצית הש"ס (גפ"ת) על מסכתות שבת, ב"ק, ב"ג.

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגיליון?

באפשרותך לזכות לזמנים נוספים, גיתן לתרום ב'נדרים פלוס' קופת 'תמצית'

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה הפץ חיים ואהבת חסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00

בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669

- במייל 7692282@gmail.com

- בנדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪

במזומן, זיכוי 400 ₪ ברשת יפה

נוף, 101 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת

'יפה נוף'.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- **בנקודות ההפצה**

- **במייל 7692282@gmail.com**

- **בפקס 0799-414144**

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה.

לראש לימוד מסכת שבת ב'עמוד היומי'

גיתן לקבל סיכומים מודפסים לפי סדר מסלול זה.

מבחר יהדות היזמי

מבחן 230 בחזקתו כנא מציא פא - צר

לדעת הכמה

מה נחמיינו ישראלי בשני שנים שפכשו וחילקנו?
 א. רק בחלוקה.
 ב. רק במגשיר.
 ג. לא בחלוקה ולא במגשיר.

האם מותר לפעול לאכול נטעו רבעי כשלא הודיעו בעת"כ שזה נטעו רבעי?
 א. אינו אכל.
 ב. פורד ומאכיל.
 ג. תלוי אם משלו הוא אוכל או משל שנים הוא אוכל.

האם שומר חנם חייב לקום ואגבם בריעים ומקלות?
 א. לא.
 ב. רק בחנם.
 ג. אין משבר וחודו ננטעו סופעל הרבה.

מתי יש פסור בעליז עיניו?
 א. כאשר בוכן האדם ורוי בעליו עיניו. אף אם היו לא בשעת שאלה.
 ב. כאשר בוכן השאלה ורוי בעליו עיניו.
 ג. רק בשאלה ולא בשירות.

שאלה מדברי התוס'

באלו אסורים ודאי יש אסור אנורה לנרי?
 א. רק באסור שבת.
 ב. גם בירי ודורו המוציא אבל לא בשבועות.
 ג. גם בשבועות.

ניתן לעשות את המתנים:

☎ בטל': 0737-289-669
 ✉ בעמדות נדרים פלוס (לדעת)
 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמתנים:
 ✉ במייל: 7692282@gmail.com
 ☎ בפקס: 0799-414-144

תערכת המתנים פתוחה תימים שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגוללות בכל שבוע:
 פרס ראשון נע 500 ש"ח במדומה,
 פרס שני זיכוי 400 ש"ח ב"פה נוק',
 פרס שלישי: 10 זכומים בזיכוי 120 ש"ח ביפה נוק'

מבחן 229 בדר כנא מציא פא - פז

לדעת הכמה

באיזה אופן האומר לחבריו שמור לי פשוט לגמרא דרוו שומר חנם?
 א. באומר לו חכם לפני.
 ב. באומר לו חכם לפני.
 ג. באומר לו חכם.

המגביר הברית מנקום למקום ושרה בין שומר חנם בין שומר שכן ישבע, דברי רבי מאיר. על מה נשבע?
 א. שלא שבר כבודו.
 ב. שלא שבר כבודו.
 ג. מחלוקת.

מה דרושים מלחכמי "עלענדונו עלי ערבי" לגבי שפר הברדק?
 א. על מי שייצג כל לוחמו לחרה.
 ב. על מי שייצג עליו עד דום מותר.
 ג. על מי שעמד גם בנשימת חקתים.

מנין שאין פועל אוכל במזונה כשעה שאורה גמר מלאכה?
 א. דמכ"ב "אקפתי".
 ב. דמכ"ב "סכיס".
 ג. דמכ"ב "ואל ללך לא חתך".

שאלה מדברי התוס'

באיזה אופן מצינו שפולאן אהל עושה כי שלחיותו?
 א. בב מקמתו, אחרי שסיים את השלחות וראשונה.
 ב. כאשר כי השלחותים הם לאותו אדם.
 ג. כאשר כי השלחותים הם לשני בני אדם.

ניתן לעשות את המתנים:

☎ בטל': 0737-289-669
 ✉ בעמדות נדרים פלוס (לדעת)
 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמתנים:
 ✉ במייל: 7692282@gmail.com
 ☎ בפקס: 0799-414-144

תערכת המתנים פתוחה תימים שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגוללות בכל שבוע:
 פרס ראשון נע 500 ש"ח במדומה,
 פרס שני זיכוי 400 ש"ח ב"פה נוק',
 פרס שלישי: 10 זכומים בזיכוי 120 ש"ח ביפה נוק'

מבחן 229 בדר כנא מציא פא - פז

מבחן שבוני בדר היזמי

באיזה מהאופנים דלהין ורוי שומר שפר?
 א. רק בשמור לו ואשמור לו.
 ב. גם בשמור לו והשאלי, אבל לא בהשאילי ושמור לו.
 ג. גם בהשאילי ואשמור לו או בהשאילי ואשאלי.

על איזה משפוח אמר רבי יצחק שהפעל חוב קונה אותו?
 א. במשפוח שילא בשעת הלוואה.
 ב. במשפוח בשעת הלוואה.
 ג. בין במשפוח בשעת הלוואה בין במשפוח שילא בשעת הלוואה.

מה דמכ"ב "חייא כה יוסף לפועלים שמוגלגלים הברית?"
 א. לפסור את נשכרת הברית.
 ב. דרוו באגרא ואחר כך משלם פלגא, דרוו בר ללא משלם כולה.
 ג. ישאח את נשכרת באגרא חייבים.

מי היה יופיו מלוי יופיו של אדם הרשאי?
 א. יעקב אבינו.
 ב. יוסף הנדבין.
 ג. משה רבינו.

שאלה מדברי התוס'

במה שנים קובל רבי יסורים מפני שלא ויהם על העני?
 א. שנה אחת.
 ב. שבע שנים.
 ג. י"ג שנים.

ניתן לעשות את המתנים:

☎ בטל': 0737-289-669
 ✉ בעמדות נדרים פלוס (לדעת)
 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמתנים:
 ✉ במייל: 7692282@gmail.com
 ☎ בפקס: 0799-414-144

תערכת המתנים פתוחה תימים שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגוללות בכל שבוע:
 פרס ראשון נע 500 ש"ח במדומה,
 פרס שני זיכוי 400 ש"ח ב"פה נוק',
 פרס שלישי: 10 זכומים בזיכוי 120 ש"ח ביפה נוק'

